

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
ménynek czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknek külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Reklam és vezérczikk. III. — Dante. III. — Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből. r. t. — A testvér superintendenciák köréből. A tiszáninneni superintendencia véleménye a felügyeleti jog tárgyában. — Vidéki élet: A v.-Lunyadi ev. ref. egyházmegyéből. (Folytatás.) — Egyházi lapok szemléje. — Tárca: Adalékok az erdélyi ev. ref. egyház történetéhez. VIII. — Különfélék. — A szerkesztő postája.

Reklam és vezérczikk.

III.

Az AC. és CC.-ban foglalt törvényekre való utalással K. A. ur, az államfelségi és önvédelmi (?) jognak erdélyi ref. egyházunkkal szemben nagyobb terjedelemben történt gyakorlását akarja bizonyítani, mint a minőben ezt a magyar törvényhozás gyakorolta a magyarországi prot. egyházkerületekkel szemben, még az üldözés legszomorubb korszakaiban is mondván: hogy azon korban az országos törvényhozás nem csak „külegyházi, hanem valóságos belegyházi“ törvényeket is *nagy számmal* alkotott.

Nem lehet tudni, hogy az író, hol vonja meg az egyház külső és belső életviszonyai között a demarcationalis vonalat, mert egy kalap alatt, a míg egyfelől „az egyház legsajátságosabb belügyeit“ szabályozó törvénykint ő is a Gelei Katona féle Canonokat ismeri el; másfelől azt is állítja, hogy az AC. és CC.-ban az egyház belületére tartozó nagy számú törvény van. Kétségtelen, hogy Erdélyben az országos törvényhozás az országban létező egyházak életét is rendező hatalma alá vonta, de az író állításával szemben éppen megfordítva áll a dolog. Az AC. CC.-ban foglalt törvényezikkek, vagy olyanok, a melyek az államnak az egyházzal szemben főnnálló fensőségi viszonyából természetesen folynak, vagy pedig olyanok (egy néhány kivételével), a melyek az egyháznak nem belső, hanem külső publico politikai viszonyait szabályozzák. Olyanoknak tekinthetjük az egyházak receptiojára vonatkozókat (AC. I. R. 1. czim 2. art.); továbbá, a melyek egyik, vagy másik egyháznak jogait korlátozták (AC. I. R. 4. czim 1. art. III. R. 53. czim I. R. 2. czim 1. art. CC. I. R. 9. 10. czim); a melyeket, a vallás és vallásos egyesületek alkotása teljes szabadságának hiányában lehet a lelkiismereti szabadságba ütközőknek tekinteni; de nem

a mi egyházunk szabadsága és önállósága ellen felhozni. Magyarországon sem volt ez másképpen, hiszen pl. a görög nem egyesült egyház csak 1791-ben, s az unitarius egyház plane csak 1848. léphetett ki az eltűrt egyházak állapotából; de specialiter a protestánsokat tekintve, az 1606-iki bécsi és az 1645-iki linzi inarticulált békekötésekig, sőt, ugy ezeknek tartalmából, mint az ezen törvényeket több ízben megerősítő törvényezikkek alkotásának szükségessége tényből következtetve; még a későbbi időkben is nem képzeljük, hogy csak párhuzamba is miképpen helyezhető a magyar prot. egyházkerületeknek állapota és az államhoz való viszonya, azzal az állapottal és viszonyal, a melyben a fejedelmek alatt erdélyi egyházunk állott az állammal.

De folytatva az AC. CC.-ban foglalt törvényeink felsorolását, ugy hisszük, hogy azon törvényezikkek, a melyek annak idejében kolozsvári templomainknak és collegium-helyünknek biztosításáról (AC. I. R. 1. czim 6. 7. art); az ecelesi jövedelmeknek és parochialialis örökségeknek; valamint a papok és mesterek dézma és quarta illetményeinek biztosításáról és állami védelméről (AC. I. R. 1. czim 10. art. 5. czim 1. art. 6. czim 2. art. CC. I. R. 1. czim 6. art.); az erőszakkal elfoglalt templomok visszaadásáról (CC. I. R. 1. art.); a papoknak és iskolamestereknek személyes biztonságáról s az őket bántalmazóknak büntetéséről (AC. I. R. 5. czim 5 art.); a felekezeti közötti viszonyokról, hogy egy pap is más vallásukat se ne copuláljon, se ne divortialjon s egyik a másiknak hivatalába ne elegendjék (AC. I. R. 5. cz. 2. 3. art.); a lelkiismereti szabadságnak védelméről, hogy egy földes ur is más valláson levő jobbágyait saját vallására térni ne erőszakolja (AC. I. R. 1. cz. 8. art.); az állam érdekeinek és a jogbiztonságnak védelméről szólnak, hogy se jobbágy, se szolga a diákság, vagy iskolamesterség ál-czime alatt, a katonai expeditiók alól magát ki ne vonhassa, és hogy a káros ellopott barmáért a lator által, az egyházi személyek telkére vitt vagyonból is kártérítést nyerhesen (AC. I. R. 6. czim 1. art. CC. I. R. 1. czim 4. art.); mind nem olyanok, a melyek az egyház belső, hanem annak *csak külső* életére tartoznak.

Tartalmuknál fogva legtöbbnyire olyanok, a melyek a „*jus circa sacra*“ között, a „*jus advocatiae*“ gyakorlásának bizonyítékai s a melyeknek alkotásával és érvényben tartásával az állam csak kötelességét teljesítette. Ha ilyen szellemű és irányu törvényekkel, Magyarországon, a cath. vallás uralkodó volta miatt, nem találkozunk azon K. A. urnak inkább sajnálkozni volna oka, mint sem azokra oly célból utalni, hogy általok egyházunknak az állammal szemben, az üldözésnek legszomorubb korszakában is a magyarországi prot. egyházkerületekénél hátrányosabb állapotát hiába bizonyítgassa.

Azonban kétségbe nem vonható, hogy a tempelomot nem gyakorló parasztok megbüntetéséről (CC. I. R. 1. cz. 2. art.); a praedikátoroknak, a pátronusak és a populus többsége követeléséről; a kisebbség marasztása mellett is, máshova helyezéséről (CC. I. R. 1. cz. 3. art.); a vasárnapok és ünnepek megünnepléséről (AC. I. R. 1. cz. 12. art.); a választott püspökök fejedelmi megerősítéséről (AC. I. R. 1. cz. 9. art.); valamint a zavaros időkben külön vált s más házasságra lépett felekkel való elbánásról (CC. I. R. 1. cz. 8. art.) szóló törvényezikkek már az egyház beléletére és autonomiája körébe tartoznak; de ezek a többiekkel szemben aránylag igen csekély számmal bírnak, s keletkezésük okát az akkori politikai viszonyokban, körülményekben és felfogásokban birják s azért az egyház külső és belső élete közötti megkülönböztetésnek, nem a mai felfogásból való kiindulással vehetők bírálat és megítélés alá.

Dante.

III.

Quinet Edgar, e jeles kritikai ész, elengedhetlen követelménynek jelenti ki, hogy Dantet, legalább egyszer életünkben, egy lélegzetre, olvassuk végig. A mit e pár szóban kifejez, az egy igen hasznavehető aestheticai utmutatás arra nézve, hogy a költőnek mindhárom világát egyszerre öleljük át, egy pillantással tekintsünk végig a fényen és homályon, kövessük őt a gyötrelmeknek üdvösségre vezető útján, osszuk meg figyelmünket a dicsőültek hozsánái s a letiportak irgalom-kiáltásai közt. Mert épen ez ellentétekben rejlik a Divina Comedia lekötő varázsa; ugyanakkor, mikor szeráfok lebegnek röpke szárnyal az isteni arcz körül, ugyanakkor tombol a gonoszság démona tehetetlen dühében. Véghetetlen öröm felel meg itt véghetetlen bánatnak, dicsőség fényében vet árnyat a megalázás, hatalmas átok párosul hatalmas áldással, s foly össze így egy bámulandó művészi egészszé. Ekkép csillapul a kárhozatot betöltő átok a tisztító-tűzben, s hal el lassanként a paradicsomban; míg a dal, mely a pokol sötét falai között nem csengett föl, újra megkezdí hódítását a tisztító-tűzben, s szférák örök zenéjévé magosul végre a paradicsomban. A költő nem ismer élettelen abstraktokat, s ha a pokolban is mutatni tud nemest élénk, viszont megismertet a menyország szomorgásaival is.

E dantei egység parancsa lebegvén szemünk előtt, átme gyünk a Tisztító-tűz elemzésére, utólagosan megjegyezvén, hogy, miként a Pokol végén Virgil előadja, Lucifer leesése az égből volt az ok, mely a földet megrázzván a pokol óriási üregét föltárta, s egyszersmind ugyane rázkodás, vagy, meglehet, az érzéketlen földnek magának borzadálya Lucifertől s igyekvése tőle megszatadulni, a föld másik oldalán égre nyuló hegyet emelt föl, a „tisztító-tűz hegyét.“ E hegy körül már most hét emelvény fut, a hét halálos bünt jelképezendő, melyeket töredező pallók kötnek össze. Tetején áll az Éden kertje, a földi paradicsom, hol Dante kalauzolását Beatrice lesz majd átveendő, míg Virgil visszatér a Limbo-ba, a pokol első, gyötrelmennélküli körébe.

Plastikusabb bekezdést már képzelni sem lehet, mint a minő a Tisztító-tűzé, mikor Dante és Virgil kimerülve és könnytől ázva emelkednek föl az alvilágból, a tengerparton, nád és káka között lemossák könnyeiket s a hasadó hajnal halvány szürkületében látja Dante a tenger nyugodt, halk rezgését — „*tremolar della marina*“. Olaszhon tavaszi reggelének e bájló leírása mily meleg conctratot kepez az előbbi jelenetek rideg komorságával. Vajjon mi oka annak, hogy ezek daczára a „Purgatorio“ a felületes olvasóra sokkal kevesebb hatást tesz, mint bármelyik is a más két részlet közül? Igaz, hogy itt nem látjuk magunk előtt a képzeletnek csoda-szárnyalását, mely hihetetlen dolgokat érzékit meg; itt csak a mindennapi élet jelenetei kótik le figyelmünket, a természetesség ellenállhatlan varázsával, de épen azért, míg a nagy tömeg a „Pokol“-ért rajong, a tanulmányozók egy szűkebb köre pedig a „Paradicsom“-ot teszi csodálatának tárgyává, addig ez összekötő részlet a valóság kibékítő színében olvasztja föl az ellentétes árnyalatokat s a szétcsapongó elmét újra közelebb hozza önmagához.

A büntetések megfelelése az elkövetett bűnökhez itt is, mint a pokolban, mérvadólag van föltüntetve, de a mellet magasabb erkölcsiség és méltányosság szelleme lengi át sorait. A lelkek itt Isten látásának vágyától vannak eltelve, tehát épen a szeretet az a láng, mely a bűnnek pusztító fenéjét gyökerében kiégetve bennök, képessé teszi majdan megtisztulva Istenhez emelkedniök. Remény csillan biztatólag itt a szenvedők elé, s e reménnyel együtt megjön az akarat és az erő is a megszabadulásra. Mikor Statius szabadulást nyer, öröm rázza meg a tisztító-tűz csarnokait. Statius az az első századbeli latin költő, kinek munkáiban a középkori magyarázók keresztyén eszméket és igazságokat véltek fölfedezhetni; ez menti őt meg, míg mestere Virgil, ki nélkül, bevallja, hogy mit sem érne s kit a következő szavakban dicsőit:

„Belém te oltád Istenünk tudalmát,
Te, mint ki éjjel holygva egymagán
A lámpa fényét hát-mögéje tartja,
Vezetve mást, s maga segélytelen,“

ez a Virgil, e nagy és jó ember, megkeresztetlenül, reményt vesztve, bár panasz nélkül, eped.

Mondtuk már, hogy a tisztító-tűzből, nincs száműzve a dal mennyei, bűvös vigasza. Még a kapun kívül vagyunk, s ime már megjelenik Casella, Danto kedvencz dalnoka, kit

ép úgy halhatlanított, mint Shakspeare Dowland-ot és Milton Lawest. Kérelmére Casella rögtön a költő egy dalába kezd, oly édes hangon, hogy mint Dante mondja:

„A dal még most is visszarezg szivemben,“
mire az árnyak ámulva csoportosulnak, de szétüzetve, riadva rebbennek újra szét, s Dante neki fog a hegy megmászásának. Kezdetben oly fáradt, hogy majd elájul, de később, Virgil ígérete szerint, az út mind könnyebb lesz — a mi természetesen az erényre vezető út, az ismeretekre törekvő ész, az Isten felé vágyódó lélek allegóriája.

„Nézd, e hegy itt olyan természetű,
Hogy kezdetén bár fásztó ugyan,
Tovább haladva ám fogy a nehézség.
S mikor az ut, oly könnyűvé leend már,
Hogy fölfelé ép oly kényelmesen
Haladhatsz, mint az árral a ladik
— Nehéz utadnak végéhez közelgesz.“

Idézni méltó, hogyan bünteti Dante a gőgöt „Tisztító-tűzben.“ Említve volt, hogy a büntetés itt is mindenütt benső kapcsolatot tár föl a büntetendő hünnel, de e kapcsolat sehol sem oly kifejező, mint épen a gőg bűnhődésében, a következő szavakban:

„S kosár helyett ép mintha háztetőt
S fedélzetet emelne — láttam én
Nehányát mellét érni térdível.“

Többé-kevésbé roskadozva álltak
Miként a terhők több s kevesb vala.
Közöttük hajh! a legtürelmesebb is
Tekintetével szinte mondni látszék
Siralmasan: „nem, nem lehet tovább!“

Ime a felfuvalkodottak megalázása! Dantenak lehajolnia kell azokhoz, kikkel beszélni akar, mert ezek képtelenek arcaikat feléje emelni, szégyenteljes helyzetökben. Így színeznünk Danten kívül valóban még csak a bibliai szerzők tudnak.

Figyelemreméltó lélektani csoportosítását találjuk az egyes bűnös szenvedélyeknek ott, hol azokat a költő a téves irányt vett szeretet közös alapján igyekszik kimagyarázni. Így bünteti a tisztító-tűz az önzést, büszkeséget, irigykedést, haragot, melyek a három első körben foglalnak helyet; a lustaságot, a negyedik körben; a földi javaknak túlzott szeretete (fősvénység, tékozlás, kajtárság, bujálkodás) tetézi be e bűnök sorozatát. A kéjlegők szennyes gerjedelmeit vad láng égeti ki szivökből, az ingyenczek éhséggel vannak büntetve, a haragvónak a béke dicséretét kell zengenie, fojtó s vakító fűt közepette, míg a tunyaság pihenést nem ismerő sietésre van kárhoztatva, s mindannyian meghatóan kéri Dantét, mondaná meg „Giovannájoknak“, vagy „kedves Nellájoknak“, hogy imádkozzanak érettük. Mert tiszta és nemes lelkek engesztelő imája, minden időben sikeresnek tartatott a kegyelem kieszközlésére.

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. június 29-én.

Jelen vannak: Nagy Péter püspök, mint elnök; Ince Mihály, Szász Béla, b. Bánffy Daniel, dr. Jenei Viktor,

Parádi Kálmán igazgató tanácsosok; számvérvő, pénztárnok és titkár.

Az időközben ellátott ügyek bejelentetvén, tudomásul vétetnek.

Tárgyaltatik a számvérvő jelentése a sz.-udvarhelyi tanoda 1879. évi költségvetésére vonatkozólag. A tanoda előljárósága a közalap deficitjét úgy óhajtja elenyésztetni, hogy részben némely jövedelmi forrásait más alapoknak a közalaphoz tétetné át, részben pedig az özvegy-árvai alaptól venne át kamatnélküli kölcsönt. Az ig. tanács nem engedheti meg az özvegy-árvai alap pénzeinek kamattalan használatát; az áthelyezhető jövedelmi források áttétele megengedtetik; ugyszintén jóváhagyatnak a javasolt reduktio; mielőtt azonban minden irányban végleges határozat hozatnék, az előljáróság felhivatik, hogy mutassa ki: miből támadott az újabb időben mutatkozó jelentékeny deficit?

A sz.-udvarhelyi tanoda előljárósága kéri, hogy a latin és görögnyelv segédtnárának fizetése 100 frt szálláspénzzel emeltessék föl. Az igazg. tanács, tekintettel a tanoda deficitjére, a kérést elutasítja.

Hegedüs L. enyedi esperes ajánlattal felterjeszti a keresedi egyház közseg ama kérését, miszerint temploma és tornya kijavitása czéljából felveendő 800 frt. kölcsön iránti szerződése erősítesse meg és az építkezést engedélyeztesse. Az igazg. tanács azon utasítással küldi vissza a kérvényt az espereshez, hogy a pongyola és részben értelmetlen szerződést fogalmazzák szabatosan; azután tárgyalassék az egyházközség felterjesztése az egyhmegye tanácsában, s ennek hozandó határozatával terjeszse fel esperes azt az ig. tanácshoz.

A Rikán-belőli özvegy-árvai gyámintézet gyűlése kéri, hogy rendeltessék meg az egyh. hatóságnak, mikép egyházi személyeket új állomásokba addig be ne igtassanak, míg gyámintézetük részére a szabályszerű illetéket le nem fizetik. Az igazg. tanács, tekintve, hogy az esperesi bizonyítvány megtagadásának elrendelésével a communitás saját körében is intézkedhetik a gyámintézeti illetékek felhajtása iránt, általánosabb intézkedés vagy felsőbb rendelkezés szükségességét nem látja.

Előadott még 15 ügydarab.

r. t.

A testvér superintendenciák köréből.

A tiszáninneni superintendencia véleménye a felügyeleti jog tárgyában.

A revezett superintendencia f. évi április hó végén Miskolczon tartott közgyűlésében egy bizottságot küldött ki a czélból, hogy állapítaná az meg a suprema inspectio jogának köret és terjedelmét. A bizottság megbízásában eljárván, az alábbi véleményes jelentést terjeszté a superintendenciának f. hó 23-án Sárospatakon tartott közgyűlése elé. A közgyűlés pedig a jelentést megáéva tette s határozatilag kimondta, miszerint az az egyházkerület részéről kinevezett konventi tagoknak, a legközelebb tartandó konventre utasításul szolgáland.

A nagybecsü munkálatot az alábbiakban közöljük egész terjedelmében.

Ft. e. ker. közgyűlés! F. é. ápril. 29, 30, május 1-ső napján az e. kerületnek Miskolczon tartott közgyűlésén 23 j. k. pont értelmében alólítottak a végből küldettek ki, „hogy adjanak egy szabatosan körvonalozott véleményt arról,

hogy miként értjük mi az államkormányzatnak egyházi s közoktatási ügyeinkkel szemben gyakorolható hazai törvényeinkben sarkaló suprema inspectio jogát, s hogy minő viszony az, mely e tekintetben az államkormányzat s egyházunk között létezik s mennyiben áll homlokegyenest összeütkezésben a mi egyházi és közoktatási önkormányzati jogainkat biztosító országos törvényekkel az államkormányzatnak utóbbi időkben is számos sérelmi esetekben tanúsított magatartása: van szerencséje alólírott bizottságnak, a mennyire azt az idő rövidsége megengedte, tiszteletteljesen a következőkben válaszolni:

Protestans önkormányzatunk az 1606-ik évi bécsi, 1622. évi nikolszburgi, 1645-ik évi linczi békekötésnek articulusain, s az 179°/₁. XXVI. t. cz. 1858. XX. t. cz. 1868. LIII. cz. alapszik. Tekintve azon körülményt, mely szerint az 179°/₁-iki cz. hivatolt békekötéseket követő időkben több sérelmet szüntetett meg, mely az államkormányzatok változó politikája miatt sujtotta prot. önkormányzatunkat, azon korban, kétségkívül közrehatott arra, hogy a koronként nyugtalanított kedélyek lecsillapuljanak; azonban, ha a békekötések articulusait figyelembe vesszük, lehetetlen azon véleményt ki nem fejeznünk, miszerint az 179°/₁. cz. a korábbi békekötések ránk vonatkozó articulusaitól is már sérelmes eltérést mutat, melyet tehát majd, ha a vallásszabadság fontos kérdése országgyűlési tárgyalás alá kerül, alkotmányos viszonyaink tekintetbe vétele mellett megváltoztatni, illetőleg a vallásügyben hozandó s a mai kor követelményének megfelelő törvény által biztosítani, éppen nekünk protestánsoknak lesz kötelességünk az ország törvényhozásától sürgetni. Hogy ezen lépést tegyük, arra az 1606-iki bécsi békekötés 1-ső articulusának záradéka: »ut Religionis exercitium, tam Baronibus, Magnatibus, Nobilibus, quam etiam liberis Civitatibus, ac universis statibus et ordinibus Regni, in suis ac Fiscis bonis item in confiniis quoque regni Hungariae, militibus ungaris, sua cujusque Religio et confessio: nec non oppidis et vilis, eam sponte acceptare volentibus, ubique liberum reliquantur; nec quisquam omnium, in libero ejusdem usu ac exercitio a quoquam impediatur. Quin imo ad praecavenda inter Status et Ordines aliqua odia et dissensiones ut quaelibet religio, suae professionis superiores, seu superindentes habeat, statum est«, mely a következő békekötések által megerősített, nem csak jogot ad, de azon kötelességet is ránk rójja, hogy zivataros időkben, őseink által kard élén szerzett törvényes biztosítékainkat a mai békésebb viszonyok között alkotmányos uton törvényhozási-lag igyekeznünk újból ne csak biztosítani, hanem a mai fejlettebb viszonyok követelményei szerint oly módon átalakítani, hogy míg egyrészt régi biztosítékainkból ki ne forgatassunk, addig másrészt prot. önkormányzati alkotmányunk szilárd alapon biztos fejlődésnek indulhasson. De mivel autonómiánk egyenesen egyházunkra vonatkozó része, érdemlegesen újabb időben meg nem támadtatott, s az államkormányzat illetőleg egyéb felekezetek részéről keresztelési, esketési, vegyes házassági és áttérési esetekben tapasztalt surlódások némi részben már eddig is úgy tekinthetők, mint legközbnyire rendőri uton elintézhetők, alólírott bizottság,

autonómiánk másik felének, t. i. iskoláink szabadságára vonatkozó részének, különösebb taglalását látja szükségesnek, annyival inkább, mivel az állam főfelügyeleti jogát egyházi ügyeinkben nem látja egyébben körvonalozhatónak, mint abban a mit az 1858-ki erdélyrészi Szilágy-Somlyón tartott közgyűlés is kimondott, mely szerint az állam kormánya statutumainkat átvizsgálhatja, s minket bárhonnán jöhető megtámadások ellen tartozik védelmezni, mely felfogást a bizottság annyival is inkább magáévá tehetette, miután az igazi szabadelvű törvényhozás, az állam kormányát, az egyházzal szemben csakis a rendőri ellenőrzés jogával véli felruházhatónak, elvitázhatlan joga lévén az államnak arra, hogy ellenőrizze a felekezetek egyházi életét annyiban, amennyiben netalán alkotmány és haza-ellenes irányt vehet az, különösen hazánk nemzetiségi vidékin. S az államhatalomnak ily rendőri ellenőrzési jogába annyival inkább belenyugodhatunk, mivel minket, mint magyarországi reformált egyházat, míg a kormányzat magyar és alkotmányos lesz, haza és alkotmányellenes üzemekkel, mint eddig, úgy ezután sem vádolhat senki, mivel a mi protestans autonómiánk éppen a magyar nemzet és magyar haza szabadsági törekvéseivel, súlyos alkotmány küzdelmeivel, a legszorosabban egybe van forrva.

A mi azonban autonómiánkban iskoláinkra vonatkozó részét illeti, mint már kifejeztük, szigorubb taglalás alá kell vennünk, annyival inkább, mivel az alkotmányos korszak megnyitja óta, éppen ezen a téren sok zaklatásnak vagyunk kitéve, pedig még nem feledhettük el azon időszakot, midőn prot. tanintézeteink élete felett az absolut kormány intézkedett; mert noha igaz ugyan hogy felekezetünk akkoriban az absolut kormány ellen hatalmas erőt fejtett ki, mind az által lehetetlen fájdalommal nem emlékeznünk arra, hogy a rendeletek általi folytonos zaklattatás idejében, legjobb erőnket az ellenük irányzott folytonos védekezés küzdelmeire kelle fordítanunk. A szomorú napok példáin okulva, ma már nem tehetjük ki magunkat a miniszteri rendeletek eshetőlegesen egyoldalúságának azért, mivel mi, ha közép- és főiskoláink viszonya az államhoz az országgyűlés által törvényes uton fog szabályoztatni, a szentesített törvénynek engedelmességek fogunk, mivel föl nem tehetők gondoljuk azt, hogy a közép- és főiskolákról alkotandó törvény ránk nézve sérelmes intézkedéseket tartalmazhasson.

(Folytatása következik.)

VIDÉKI ÉLET.

A v.-hunyadi ev. ref. egyházmegyéből

(Folytatás.)

Pedig t. közgyűlés! ha megyénkben reformált egyházunknak csak azon viszonyaink között nem jelentéktelen hivatását s érdemét tekintjük is, mely itt a nemzeti érület és nyelv fenntartásában nyilvánult, s nyilvánul ma is minden nehézségek között, melyekkel egyhalmegyénknek, s az ennek kebelében nagy erőfeszítéssel fenntartott iskoláknak megküzdendiök kell: csak ezen egyetlen szempont is megérdemelné, hogy több szeretettel s ragaszkodással viseltes-

sünk ahhoz az édes anyához, mely minden hűtlenségünk dacára, oly édes örömet fogad kebelére, s melynek hivatása itt, megyénkben nemcsak az, hogy az igazi vallásosságnak örök zöld virágait plántálja hivei kebelében, hanem az is, hogy megtartsa néhány ezer embert azon nemzettest számára, melyről a költő azt mondá, hogy: a földön kívül számára más hely nem létezik, s melynek szerény, de folyton tartó lankadatlan működése eszközölte, hogy ezen megyében azon 5000 s néhány lélek, melyből e megye ref. lakossága áll szemben 253,584 más érzelmű, nyelvű s gyakran ellenséges indulatú honpolgárral, magtartá magyar érzületét, s ha helylyel-közzel a nyomasztó viszonyok között nyelvét veszíté is, de érzületét — mi pedig szerintem földolog — nem, s bár, talán, alig tud jól kiejteni ket-három magyar szót, de inkább szótváogatná magát, hogysem magyar eredetét s létét megtagadja.

Ezen érdemét, bármennyi gáncs érje is egyházmegyénket az ébredés ezen korszakában, a v.-hunyadi reform. egyháznak elvitatni nem lehet. Itt a ref. egyház a magyar nemzetiségnek őre volt oly időben, midőn minden segély nélkül egyedül — ellenségek százazrei között — kellett hivatását teljesíteni és ő teljesítette úgy a hogy szűkös anyagi viszonyai között lehetett és teljesíti ma is. Csak rajta! most a jobb időkben, ezzel együtt karöltve haladjanak mindazon intézmények, melyeknek hivatásuk, habár más eszközökkel, de egy és ugyanazonos az egyházával: az általános műveltség, humanismus, egyetemes jólét és a magyar nemzeti elem terjesztése, fejlesztése!

Nem tehetem, hogy itt ezen általánosságban tartott elnöki jelentésemnek végén egy sajnós körülményre fel ne hívjam a t. egyhm. közgyűlésének becses figyelmét. Azon sajnós körülményre t. i. hogy statisztikai adataink mutatása szerint évről-évre fogyunk. Mi lehet ezen körülménynek oka? s miként lehetne ezen a bajon segíteni? fontos kérdések. Részemről nem abban vélem okát rejteni a felhozott bajnak, mert felnőtt hiveink közül sokan nem bírván a magyar nyelvet, ez okból — mint némelyek állítják — áttérnek más oly egyházba, melynek kebelében nyelvismeretüknél fogva jobban érzik magukat, mert 3 és fél évi esperességem ideje alatt egyetlen eset sem fordult elő, hogy lelkész társaim a görög szertartásu, vagy mint itt a nép nevezi, oláh egyházba való átlépést jelentettek volna be: hanem okát abban találom, mert szegénységünk miatt kénytelenek vagyunk egyes pontokat, hol pedig még évtizedek előtt nagy számmal éltek, s ma is — bár kevesebben — élnek hiveink, minden őrizet, vagy legalább nem kellő felügyelet alatt hagyni, hol is aztán a szegényebb sorsuak szülöttjeiket ott, azon lelkésznél kereszteltették meg, kihez legkönnyebben juthattak, s azon néphitből folyólag, hogy mindenki azon egyház kebelébe tartozik, melyben megkereszteltetett, ott is növelték fel, másokra t. i. a módosabbakra nézve is nagy ténnyel járt és jár minden egyes papot igénylő actusnál a 4—5 órai távolságra lakó ref. lelkész után járni, s megtalálván helyben rendszeren a cath. felekezetnek lelkészét egy s más bajaiban ahhoz folyamodott, s így ugyszólván, hallgatólagosan beolvadt azon egyházba. Ez uton olvadtak, s olvadnak ma is

sokan be, különösen a görög szertartásu egyház kebelébe, mely esetben aztán a mi viszonyaink között nemzetiségüket is elveszítik.

Ezen bajnak én főleg három lehető gyorsan operálni képes ellenszerét ismerem, melyeknek elseje: pénz, másodika is: pénz, s harmadika sem egyéb. — Ha módunk lett volna henne, s volna ma is némely pontokon legalább levitai állomásokkal összekötött jó iskolákat tartani fenn — azt hiszem — sok minden tekintetben, s így a népességet illetőleg is más képet mutatna fel hunyadi ref. egyházmegyénk! Ép azért kötelességemnek tartom felhívni az egyházmegye figyelmét, különösen egy egyházmegyei pénztár megalapítására, melynek annak idejében hivatása lenne egyházközségeket gyámolítani, iskolákat létrehozni, segíyezni. Mert t. közgyűlés! ha mi magunk, kik itt élünk, s kiknek vallása s egyháza ugyszólván összeolvadt a századok folyamán a magyar nemzetiséggel, s kiknek ismernünk kell helyzetünket, magunkon segíteni nem igyekezünk: a távollevők a legjobb akarat feltétele mellett is, aligha képesek felfogni teljes mértékben ezen mi sajátos viszonyainkat; s mert magának a népnek magyarságát fenntartani, azt az eloláhosodástól megóvni soha sem fogják a legkitünőbb berendezett középiskolák is itt Hunyadmegyében eszközölhetni, hanem az államhatalom s annak hivatott közegei segítségével megtehetik a rei. egyház s a jó népiskolák.

(Folytatása következik.)

EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A Prot. egyh. és isk. Lap 26. számában arról a Fegyverszünetről elmélkedik, mely a zsinattartásra megindult hadjáratot időközben félbeszakította, kitűnően a viszonylagos készületlenség.

Előbb terjedelmes rajzát adja a lutheránus atyafiak idevágó elmunkálatainak, de a melyek, mindazáltal ma is csak elmunkálatok, mert előbb meg kell oldatnia a polgári házasság s a vallás-szabadság állami kérdéseinek, majd csak akkor következik el az ők zsinatjuk ideje, a mit annyival könnyebben várhatnak mert van „egyetemes gyűlésök.”

Roszzabbul áll a dolog a reformatusoknál, mert bár 1877-ben itt is nagy hévvel-lével indított meg a zsinatolás, de — mikor még conventunk sincs — közben mind több nehézség merült föl. Így több egyházmegye fél az „orsz. egyházi tanácstól“; Török Pál hatalmas „megállj!“-t kiáltott s b. Vay M. is f. évi elnöki beszédében már csak azt hangoztatta: „Okvetetlenül meg kell haladéktalanul teremtenünk egy, minden idegen befolyástól ment, bármilyen néven nevezendő, olyatén, egyetemes ref. egyházunkat képviselő testületet, melynek magunkra nézve is kötelező határozatait aként tűntethessék föl kormány és parlament előtt, mint vallástársadalmunk ohajai, kívánalmái, esetleg követeléseinek senki által többé kétségbe nem vonható hű és együttes kifejezését“ — Révész J. pedig visszamondta „Észrevételei“ kiadását, mert, úgy látja, a zsinat bizonytalan időre elhalasztatik.“

Itt is tehát előállt az útközet előtti fegyverszünet. De ez ne legyen egy jelentésű a tétlenséggel. Eddig csak kicsinyes ügyeket pertraktáltunk s a luth. és ref. testvérek sokszor széthuzva is, a helyett, hogy a vall. szabadságról szóló törvényt sürgettek volna. Az ágostaiaknak van egyetemes gyűlésük, nekünk lesz (?) conventünk: birjuk minél előbb arra a törvényhozást, hogy elvalahára alkossa meg a vallás-szabadságról szóló törvényt. Erre használjuk föl a zsinati fegyverszünetet!

A Prot. Hetilap, ígéretéhez képest a Pontozatokról szól, a vallásszabadság és polgári házasság czime alatt. Természetesen elítéli a Pontozatok autonomia-ellenes törekvéseit, melyek minden jogot elconfiscálva, csak a terheket akarják meghagyni, s melyek a vallásszabadság létesülését teljesen meg akarják hiúsítani. Tulterjeszkednek e Pontozatok s autonomiánkat ad minimum szállítják, mert

1. a prot. iskolák autonomiáját egy színvonalra állit-

ják a szerb és román g. keletiekével, ugyanegy bánásmódban kívánva valamennyit részletelni, pedig „köztünk, Isten és ember látja, nagy a különbség!”

2. még a lelkészsképző intézeteket is superinspiciáltatni akarják — pedig ezekhez senkinek semmi köze mi rajtunk kívül.

3. az iskolai alapok gyarapodásáról vagy csonkulásáról évi kimutatásokat követelnek — sőt esetleg miniszteri és felségi orvoslato ígéretnek. „Ha így haladunk előre, még megérjük, hogy a főfelügyeleti jog, mint valami újkori moloch, elnyeli a felekezeti tulajdonjogot.“ S csakugyan a Pontozatok, bizonyos esetekben, elveszik a felekezettől a rendelkezési jogot a bezárt intézetek vagyona fölött!

Mi protestánsok eddig őriztük függetlenségünket, még az állami segélyt is csak kivételesen vettük igénybe s ime most „a vallásszabadsággal nézetünk szerint oly szoros kapcsolatban álló ügyekre nézve jogaink megcsonkításától félhetünk. Szép kilátások!”

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

Adalékok

az erdélyi ev. ref. egyház történelméhez.

VII.

Ao 1718 20 Mártý Claudipoli.

Observationes Projectae.

Illustrissimis Supremis Ecclesiarum Reformatorem Curatoribus denique Supremo Ecclesiastico Politico Consistorio Communicandae a Soos Superindente, Ecclesiarum Reformatorem in Transilvania.

Nem kételkedem abban semmit is, hogy Isten Ngyaságtokat s kegyelmeteket e nehéz időben nekünk meghagyván; mind gondviselőül, mind táplálólul, mind pedig a hol illik Intercessorul, mindennap felemelt fővel nem vigyázna arra, mint állhasson meg tovább is közöttünk az Istennek háza, mint terjedhessen abban legjobban az Istennek Ditsősége, mint oltalmazhassa magát Impeditori ellen az Ecclesia, mint kerülhesse legjobban hogy ellenségeinek okot ne adjon a Calumniara; nem ellenkezik mindazáltal a Nagyságtok és kegyelmetek serény vigyázásával, eddig is consve-scalt buzgó munkásságával ha is tisztem s kötelességem szerint főlemelt fővel vigyázok és Nagyságtokat s kegyelmeteket mint Istennek nálamnál tovább látható eszközeit serkentgetem aagy csak alkalmatosságot szolgáltatok:

Melyhez képest a mikről én is s közönséges jóra (dionitus conferaltatott hivatalomnak kezdettől fogván) elmélkedtem, így bocsátom bizalmason Nagystok és kgytek eleiben.

Elsőben is az én gondolkozásim lévén a Collegiumok és Scholák dolgairól, azokról adok ilyen projectumokat minden mások praejudiciuma és megsértődése nélkül.

1. A Collegiumok lévén és a Scholák olyan kutfejek s ditséretes officinak a holott mind a politikai igazgatásra,

értelmes, mind peng a szent Miniszterium dolgára, tudós és bölcs Istenfélő személyeket kell készíttetni, azok megmaradásokra, tápláltatásokra és a tudományban való előmenetekre kiváltképen való gondviselésnek kell lenni; mert ha a kutfő elfogatik, nem folynak a folyamatok, ha még tesznek is úgy is nem megyen ki belőle semmi jó.

2. A tudománt, azaz a szentírás szerint való egyezség tudományát és az emberi józan okoskodás szerint való bölcsességet azaz a Phillosophiat, a több professorok és rectorok terjesztik a Collegiumokban és scholákban arra a tekintetre nézve onnan függ a dolog ha a hivatalra a legal-kalmatosabb, tudósabb, értelmesebb, serényebb személyek applicaltatnak.

3. A mely is ezen két uton menne igen jól elő. Elsőben ha előre való gondviselés által készíttetnének azon hivatalra érdemes személyek, mely is úgy menne véghez jól, ha a tiszteletes Professorok magok tanítványait és ezek erre avagy ama facultásra való hajlandóságokat megtapasztalván recommendálnák a Méltóságos Főcuratoroknak, vagy az egész Ecclesiastico Politicum Consistoriumnak, és kiki úgy bocsáttatnék el az Academiaakra, hogy magát arra a facultásra adja kiváltképen a melyre hajlandóbb és nagyobb perfectioja vagyon benne, és a miben szolgálatjára nagyobb szükség van a Collegiumoknak és Scholáknak. Mert megcsik hogy ha mindenekhez kap az ifju tanuló semmiben sem perfectus, se nem Theologus perfecte, sem nem jól elkészült Philosophus, sem peng nem értelmes Philologus, és úgy esik gyakrabban hogy a a ki papnak jobb volna Professorrá tétetik, a ki peng Professor lehetne papságra szorittatik, melyre elég példa volt a hazában. Szükség ezekre vigyázni a t. Professor uraiméknak.

És e szentint Másodszor a kívántatnék, hogy a professorságra és Gymnariarchaságra nem egy-két ember tetszé-

sébből tetetnék föl valaki, kivált csak a külső renden, hanem a (ubi magnas habent partes clarissimi professores) iudiciuma is benne lenne; mert a szent Ministeriumban edgyik a másat jobban ismeri, egyik a másikkal együtt tanulván, jobban tudja kinek mire vagyon habilitása (si desint studia partium) mintsem a politicus ember (cum respectu omnium dictum sit) a ki egy-két praedicatioját vagy actioját hallja a promovendusnak. Méltó kívánság. Tudományáról a minister tehet inkább iudiciumot, egyéb külső qualitasiról pedig az.

4. Legyen bár tudos professor vagy gymnasiarcha, de a mellett ha szerénység nincs (lévén arra erő) ugyancsak nem terjed a tudomány, azért közönséges exameneknek kellene lenni a Collegiumokban és Scholákban legalább is esztendőnként kétszer minden facultásban; holott is a főcurator uraknak, avagy csak inspector curator uraknak, értelmes, tudós papoknak szép számmal kellene megjelenni: a honnan az a jó dolog is következne, hogy a szerény, értelmes tanítók látván munkájoknak becsületit, tiszteletit, továbbra való serénységre gerjednének; a késedelmesebbek is serkengetnének, az ifjuság peniglen professorait inkább revereálná, a disciplinát is inkább felvenné: egyszóval jobban deudealna. Látom én, egy comediával megegyítettett Legrea disputatis esik a Catholicusok Scholájában seregenként mennek reá a főrendek.

5. E mellett a püspöki szent generalis visitatiót a canon szerint annuatim, vagy a mint az idő engedi, minden Collegiumokban és Scholákban folytatni kívánom. Még lehet, sine tamen praeiudicio Statutoris et consuetudine Collegiorum (még penig a curator urak jelenlétében.)

6. Ezekkel együtt azt is megkívánom, hogy nem csak az Ecclesiáknak, hanem a Collegiumoknak és Főcuratorainak ismertessen az Approbata szerint, Tit. 20. Art. 3. de nem csak azon a jussan, hanem a természetnek is jussán, hogy az ecclesiái személynek, a ki Inspector, vagyon annnyi jussa, mint akárkinek a közönséges vigyázásban és administratióban.

7. A Collegiumoknak hasznára való dolog az is és a tudománnak előmenetelít nézi, hogy a particulákban és mestérségeken sokáig heverő ifjak nagy consideratioval vétetessenek be a Collegiumokban, mert a sokáig particulákban és mestérségekben heverő szabadsághoz szokott ifjak sedeálván a Collegiumokban (becsülöm azokat, a kik nem olyak) szabad szájokon járnak és több excessusoknak is okai.

8. Az Urfiaknak s nemeseknek Scholából való hamar kimenetelek és tudományon való hamar felhagyás okozza, hogy a religióban is meg sem fordulhatnak sokan és a politiban azon dologból elég fogyatkozás eshetik, melyet a jó indulatú atyák és anyák költségeket nem salynálván meg orvosolhatnak.

9. A deak nyelvnek jobb tanulásának okáért és szében való pronuntiáltatásáért tudom, hogy a mostani és substitualandó tiszteletes professorok és scholamesterek szokott industriajuk szerint a Classisokra jobban reá vigyáznak és a magyar nyelvnek folyását a scholákban impediálják.

10. Collegiumokban és scholákban nagy inpedimentum az is a profectus dolgában, hogy mennyi collegium annnyi féle, ha nem több Auctor tanittatik, theológiára, mind Philosophiára mind nyelvekre nézve, sőt a classisokban is a

könyvek dolgából ugy váriálnak, hogy azon classisokban is külömb-külféle Authort tanulnak a gyermekek, melyet ha correspondenter meg orvoslanának a tiszteletes Professorok ő kegyelmek velünk edgyütt, abból a következne, hogy a sok Authorok között az elmék nem tébolyganának; a Typographus és az urnalis könyveket jobban megbővithetné és jobb harmonia is lenne a collegiumok és a scholák között a tanulás dolgában. A szt. Generalisban diskurálynak edgyütt ő kegyelmük és aztán a Typographusnál is conferralni kell.

11. A fehérvári bujdosó collegiumnak valamely helyben való megfészkeltetését ha mostan ki nem munkálkodja a Méltóságos Reformatus statusnak ilyen közönséges edgyütt léte, azért kegyesen provideáljon mostan.

12. Ha casuquo azon collegium alább nem mehet Hunyad vármegye felé; arra a félre egy jó scholát szükséges eregalni, hogy az oda alávaló nemesség és lakosok gyermekeiket taníttathassák különben nagy periculum vagyon a dologban.

13. Igen kívánják a Collegiumok szükségai, hogy a szász városokon levő summáknak dolga eligazodgyék, mostan a szász főemberek és urak is jelen lévén.

14. A méltóságos és nagy emlékezetű idvezült Bánffy György Gubernator urnak ő Nagysága, a mely nyolcz ezer forintból álló summát hagyott testamentum szerint Collegiumoknak és Ecclesiáknak, a mely is a méltóságos Famillia között repartialtatott nem lehetne ő Nagyságoknak méltóságok ellen, ha azoknak a kiknek assignáltatott a repertitio szerint egy-két szóból álló recognitiot tennének ő Nagyságok mivel a testamentom is nincsen az Ecclesia keziben; aztat értem arról is a mi a Méltóságos Teleki Familia között vagyon repartialtatva a Komáromi Legatumból.

15. Méltóztassanak az urak mind az interventált Hegyalyi Quartak, mind peniglen a Beneficium iránt a méltóságos Generalist ő Excelentiaját mostan megtalálni és a Beneficium kiadattatását kimunkálkodni.

16. A Püspöki elpusztult Kővárvidéki kevés jószágból a mi kevés proventus provenial a régi rend szerint jöjjön a püspök kezében, hogy legyen miből az igye fogyott Praedicatorokat segiteni ugy a szász-sebesi 2000 frtoknak az interessa is azon végre.

17. Az Enyedi és Kolozsvári Collegiumok is a professorok vacantiájában consultaltassanak mert mindenütt nagy a kár, effectualya azért a méltóságos Supremum Consistorium ez iránt való jó gondolatit.

18. Vegyen annyi időt is magának a Méltóságos Consistorium, hogy a mely Suplicatiok kezemhez jöttek, vagy peniglen mások kezínél vannak az Ecclesiák dolgaiban vagy magános személyek sérelmiben azok is olvastassanak el.

19. Néhai idvezült Tiszteletes Némethi Sámuel uram az Ecclesia kebeliben szent Szivárya után keresett acquisitumból Collegiumoknak, Scholáknak, szegényeknek és atyafiainak segítségére testamentum szerint disponált illendő consolatiokat és némely nobleknek részitkezem és velem edgyütt becsületes Testamentarius uramék s kegyelmek ugy mint Tiszteletes Professor Beczoni Máthé uram és a városi

rendről két becsületes Assessori embereknek kezekben által adott még életében, azt ad debitas consulationes administraltuk sine omni impedimenti praevia facto temettetése után harmad nappal, de a mely bonumi találtattak in Regio undó mobilek és immobilek azonban impedimentumot tött a sogora Vicze Gáspár; annak okáért a Méltóságos Supremum Consistorium annak a testamentumnak executioját promovealja, hogy az itt való Collegium és többek is megne károsodjanak.

20. A mi pedig a szt. Miniszteriumnak dolgait nézi arról is vadnak bizonyos elmélkedéseim; Isten azt az időt adván érnem, hogy a szt. Generalist convocalthatom, a melyek tartoznak e kétségek tisztaságára és javára a szt. Miniszteriumnak azokat is előadni el nem mulatom.

Mindenekre kegyes resolutiot nagy bizodalommal a méltóságos Consistoriumtól.

Közli

Dr. Kolozsvári Sándor.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1879. július 4.

Jelen számunkat még hátrálékosainknak is megküldjük, azonban, ha kötelezettségökben e szám vétele után sem tesznek eleget, a lap küldését számokra beszünteti a kiadó hivatal.

— Báró Vay Miklós ur ó nagyméltósága, mint conventi elnök f. évi június 29-ről Pesten költ levelében a fő-tiszteletes püspök urat értesíté, hogy az 1877. nov. 15—17 napjain Pesten tartott egyetemes Conventet, melyet az 5 egyházkerület határozatképesnek ismert el, és a mely a zsinati előmunkálatok elkészüléséig magát elnapolta volt f. évi szeptember 10-ére Debreczen városába hivta össze. A conventi tanácskozás első tárgya a zsinati előmunkálatok lesznek, továbbá azon elvek és kivánalmak közös akarattal megállapítása, melyek az autonom jogkörnek megfelelőleg reánk reformatusokra vonatkozólag alapul szolgálnak azon törvényjavaslatok körül, melyet a magas kormány a felekezeti közép és felső iskolák feletti felügyeleti jog szabályozása céljából szándékszik a képviselőház elé terjeszteni. E két fő tárgyon kívül szönyegre jövedenek még az egykerületek részéről Conventhez utasított fontosabb ügyek, melyeket ha határozathozatal végett nem is, de megállapodásrajutás végett tárgyalni kell.

— Kolozsvári főtanodánkban a tanévet a mult hó 28-án zárta be ünnepélyesen Jancsó Lajos igazgató-tanár emelkedett hangon írott beszéddel, melyet lesz szerencsénk lapunk hasábjain egész terjedelmében közölni. E beszédben igen figyelemreméltó adat az, hogy e tanodában alapítványok, czipó, priváttanítói-díj, tandíjengedés, jutalmak czimén a tanuló ifjuság 8174 frt 77 kr kedvezménybe részesült. A mely intézet ily gazdag forrásával rendelkezik a tanügy iránti áldozatkészségnek és azt ily nemes alakban gyakorolja is: méltó helyet foglal el a legelső humanus intézetek sorában. A tanév bezárása után közvetlenül megindultak az érettségi vizsgálatok, melyek a legszebb sikerrel folytak le; mert az érettségi vizsgálatra bocsátott 34 tanuló közül 9 nyilvánított kitűnő és 3 dicséretes osztályzattal érettnek. A többi részint jó, részint kielégítő osztályzatot nyert. A gr. Teleki-féle díjat Deák Gábor és Sárkány Lajos nyerték el,

amaz történeti, emez természettani értekezéssel. Általában a lefolyt tanév eredményekben gazdag volt, minnek őszintén örülünk. A tanoda két új alapítványhoz jutott. Egyik: néhai gr. Rhédei Ádám által végrendeletileg tett és a szintén néhai br. Radák Istvánné által 1868-ban teljesített 1000 forint alapítvány, melynek kamatait a tanoda közbejött akadályok miatt csak most kapta ki; másik: a roncsoló toroklobban korán elhunyt jeles növendék Asztalos Béla szülei által tett 100 forintos alapítvány, melynek kamatait azonosztály jó tanulói élvezhetik, melyben a bimbójában leszakított kedves gyermek halálakor járt. (I. elemi osztály.)

— **Tanterv-mozgalom.** Lapunk hasábjain közelebbről fog megjelenni a kolozsvári előljáróság által kidolgozott tanterv-javaslat; azután ismertetni fogjuk a dr. Kármán Mór által a közoktatási tanács megbízása folytán kidolgozott tanterv-javaslatot; lehet, hogy Molnár Aladár szintén kész lesz a convent megbízásából készülő javaslatával. Nem fogjuk elmulasztani mindeniket vagy közzétenni, vagy ismertetni; valamint párhuzamot vonni; de egyszersmind felhívjuk a szakértő tanárok és a tanügy barátainak figyelmét e felette fontos kérdésre és annak megvitatására lapunkban szives örömet nyitunk tért.

— A magyar tudományosság és tanügy érzékeny veszteségére dr. Somhegyi Ferencz, egyetemi tanár s a magyarországi piaristák tartomány-főnöke meghalt. Dr. Somhegyi (családi nevén Schröck) Ferencz, született 1813. oct. 19-én Bándon (Veszprém) Tanulmányait Veszprém-ben, Kanizsán, Nyitrán és Szentgyörgyön végezte. 1840-ben szenteltetett fél áldozárnak. 1851—58. a pesti főgymnasiunál volt tanár. Irtá: Egyetemes világtörténetet 3 kötetben. A rend magyar szelleme az akkori kormányának nem tetszett. Ennek folytán kénytelen volt Budapestet elhagyni. Szegedre ment; de 1864-ben újra pesti tanár lett. 1867-ben Purgstaller halála után választák a rend főnökévé. A tanár-vizsgáló bizottság tagja volt. Áldás poraira.

— „A szűkölködő” szent atya érdekében emeli föl hatalmas és kenetteljesség dolgában páratlan szózatát pater Lonkay a „Magyar Állam”-ban. Megható színekkel festi a szent atya inségét, ki „magasztos szegénységtől” zaklattatik. Fölhívja a kegyes hiveket, hogy azt az 5000 lírát, melyet a szent atya a szegedieknek küldött, gyűjtsék össze és adják vissza hasonló összegben. Felhossa, (a mi szemrehányásnak is megjárja köztünk, protestansok közt), hogy a Pó kiáradása folytán inségre jutott honfitársainak XIII. Leo már csak 2000 lírát tudott adni, bizonyára azért, mert ő szentsége szorultságban van. Ugy látszik, hogy alkalmazzák a keresztyén moral helyett ama római formulát: do ut des.

— A magyaryelv tanulása végett megindított póttanfolyamra oly nagy számmal jelentkeztek a néptanítók, hogy a tanfelügyelő kénytelen volt kijelenteni, miszerint e hó 1-én tul senkit sem fogadhat el. De jellemző tény az, hogy a dr. Teutsch befolyása alatt álló szebenmegyei néptanítók tüntetőleg távol tarták magokat. Az állam törvényei iránt elkövetett e tiszteletlenség felette nagy bátorságra mutat a különben „gutgesinnt” vérű szász atyafiak részéről.

— A „Nemzeti könyvtár” füzetei gyorsan követik egymást. E nagybecsű vállalatból ismét három füzetet vetünk, (25. 26. 27.) E füzetek közzül a 26-ik a Zrinyiást, a más kettő Vitkovics műveit tartalmazza folytatólag. Egy füzet ára 30 kr.

A szerkesztő postája.

Magyarosi J. urnak. Beküldött közleményét mirdanestire közölni fogjuk; de e számból a közlendők túlhalmozódása miatt kénytelenek voltunk kihagyni.

Megjelenik
minden vasárnap,

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
tígyeit illető minden külde-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Reklam és vezércikk. IV. — Igazgatói beszéd, melylyel Jancsó Lajos kolozsvári ev. ref. főtanoda igazgatója az 1879. tanévet folyó év június 28-án bezárta. — Dante. IV. — A tanügyi előadó jelentéséből s az igazg. tanács intézkedése középtanodai szervezettünk ujjaalakítása érdekében. — Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből. r. t. — A testvér superintendenciák köréből. A tisztánimeni superintendencia véleménye a felügyeleti jog tárgyában. — Vidéki élet: A v.-Lunyadi ev. ref egyházmegyéből. (Folytatás.) Önvédelem. — Egyházi lapok szemléje. — Külföldi szemle. — Különlélek. — Körözetnek. — Hirdetés.

Reklam és vezércikk.

IV.

Erdélynek az osztrákház uralma alá jutása után, egyházunknak az államhoz való viszonya, a Lipótféle, 1691-ben kelt fő és az 1693-ban kiadott supplementorium diploma alapján megbirálandó. Annak 1-ső pontja nemcsak kifejezetten kizár minden, akár az állam, akár az ennek főhatalmát képviselő, már ugy is nem vallásunkon levő fejedelem részéről teendő, újítást a bevett vallások ügyében; hanem Erdély jövőre érvényben tartandó törvényeiként, 3-ik pontjában megerősíti az AC. és CC.-ban foglalt nemz. fejed. korszakbeli törvényeket, tehát: azok között az egyház törvényhozási és kormányzási független jogát tárgyazó AC. I. R. 1. cz. 3-ik czikkét is; sőt a mi Magyarországon soha sem történt, a nemzeti fejedelmek inaugurált diplomáikban foglalt előzmények szerint: *formailag is törvényként erősíti meg Verböczy H. K.-vét*, a mely (e. b. 9. cz. k. §.) érvényteleneknek jelenti ki, mindazokat a civilis törvényeket, a melyek „contra libertatem ecclesiarum diuturnam, vel privilegia eis concessa“ lennének, s megfordítva azokat az egyházi rendszabályokat, a melyek polgári természetű ügyeket szabályoznának.*)

Ha K. A. ur ezen egyedül helyes szempontból indul ki és még fáradságot vett volna magának megismerni az 1632-ben már megkezdett és 1634. 1685. 1687. és 1690-ben folytatott egyezkedéseket, a melyek a Lipot-féle hitlevél keletkezését megelőzőleg, egyfelől a négy recipiált vallás és a három nemzet

*) Hogy ezen egykor csak a kath. egyházra divott szabály Erdélyben a négy recipiált egyház mindenikének közös törvényévé vált, azt a fennállott egyenlőség alapján kétségtelennek tartja mindenki.

unioja alapján alakult erdélyi RR., másfelől I. Lipót császár között folytak; főképpen pedig figyelmére méltatja a vallásügyi suppl. Dipl. keletkezésének előadatait s ezek között, a magyarországi mintára uralkodni törekvő s az udvar által is támogatott katolikusokkal folytatott felekezeti tárgyalásokat: akkor bizonyára más színben tűnt volna föl előtte az erd. prot. egyházaknak az államhoz való viszonya ugy a XVIII-ik században, mint a XIX-ik első felében is, s elődeinknek ezen viszonyok közt törvényre alapított magatartása. Nem irt volna akkora valótlanságokat, a melyeknél csak a fontoskodás nagyobb a melylyel azok elmondva vannak. Különbséget tudott volna tenni a törvényeken alapuló s így *törvénytörvényes* és a pusztán *tényleges* viszonyok között. Nem ez utóbbiak szerint tüntette volna fel az állapotot törvénytörvényesnek, hanem az előbbieket alapján mutathatta volna ki a szomorú emlékü későbbi üldözésekben és törvényt nem tisztelő önhatalmu kormányi intézkedésekben, túl és innen a Királyhágón, egyaránt gazdag, tényleges állapotnak törvénytelen-ségét. Másképpen ítélhette volna meg és hasonlíthatta volna össze az 1791-iki törvényhozásnak irányát, ennek rugóit és az alkotott törvényeket, Magyarországon ugy, mint Erdélyben. Erdélyi egyházkerületünknek bizonyára nem hátrányosabb, hanem a magyarországiakénál előnyösebb közjogi helyzete eredményeül tekinthetjük a kétoldalu szerződésnek kifejezetten elismert Leopoldi hitlevélnek az egyházra vonatkozó pontjaiban is változtatás nélkül történt újból megerősítését és kiadását (1791. 2. t. cz.); valamint egyházunk autonómiájának és minden jogainak a kormány-rendeletekkel szemben való biztosítását (1791. 53. t. cz.). Ezen közjogi helyzetnek köszönhetjük, hogy az arra törekvés daczára 1791-iki törvényeink között nem létezik az egyház élő alap-
elemét megtámadó olyan felekezeti törvény, mint a magyarországi 1791. 26. tcz. 15. §-a, a melynek rendelkezése szerint vegyes házasságoknál, ha az apa katolikus a született mindkét nemű gyermekek a kath. vallásban nevelendők; míg megfordítva, ha az atya protestáns: csakis a fiuk követhetik concessive (sequi possint) az atyjuk vallását. Erdélyben kezdet-

től fogva a gyermekek nemük szerint követték szülőik vallását, s így mindenki átláthatja, hogy az egyenlőség és viszonyosság elvére fektetett 1868. 53. tcz. e tekintetben, nem reánk erdélyrésziekre, hanem a magyarországi protestansokra nézve foglal magában az igazságnak megfelelő új intézkedést.

Részleteiben tekintve K. A. ur állításait egyházunk kormányzatára nézve, nem való, hogy „1713—1791. egyházunkat tényleg a bécsi kormány nehány beamtere kormányozta volna Szebenből, minden más elemek mellőzésével,” mert egyházkormányzatunknak élére már 1709-ben a *főconsistorium* állított, azzal a minden állami megerősítést nélkülöző szervezettel, a mely a nevezett év jkvének 6. száma alatt látható, és a mely szerint „pro supremis Curatoribus Ecclesiarum, Collegiorum, Scholarum et moderatoribus omnium Rerum Religiosarum Constituti sunt: Illustrissimus *Báro Stephanus Veseleenyi de Hadad, S. R. I. Comes Ladislaus Teleki de Szék, Comes Ladislaus Bethlen, de eadem, et Venerabilis D. Superintendens quicumque eo munere fungetur*”, a kiknek kötelessége felsorolása után a *főconsistorium* tagjai is megneveztetnek, „*Commembra et Assessores supremi hujus Politico-ecclesiastici Consistorii erunt, Universi: E politicis seu secularibus 1 o Procures, Praenobiles Reformatae Nostrae Religionis addicti, quin et Nobiles e Comitibus ac Sedibus Siculicibus sincero erga Deum et religionem amore zelantes, specificè vero denominantur:*“ (itt következnek a nevek, számszerint 24-en). „2-o. *E personis ecclesiasticis pariter omnes verbi divini Ministri fidelissima pietate prudentia, rerum gerendarum activitate et morum integritate noti, Specialiter Celeberrimi Dni Collegiorum in Enyed, Claudiopoli et Alba Julia Professores, venerandorum Inactuum Seniores notarii, Ecclesiarum Claudiopolis, Albensis, Saxopolis, Fogaras, Enyed, Vásárhely utriusque, Torda, Vizakna, Hunyad, Deva, Kolos, Szék, Dees et similium pastores dignissimi. Quibus propria Conscientia, fides erga Deum et Ecclesiam ejus Strictissimo sub Consecrationis homagio adpromissa Sufficiens Lex esto.*“ Mellözve itt ezen szervezetnek részleteit és bírálatát, egyedül annak száraz kimutatására fogunk szorítkozni, hogy az tényleg sem nyilvánult épen akkora abnormitásban, a mint ezt különben a minden tiszteletét érdemlő Dósa állítja egyházjogában és K. A. ur is tévedett a midőn azt lényegében nem csak reprodukálta, hanem még túlozta is.

Igazgatói beszéd,

melylyel Jancsó Lajos, a kolozsvári ev. ref. főtanoda igazgatója az 1878—9. tanévet folyó év június 28-án bezarta.

Szeretett pályatársak! nemes ifjúság! Évi munkaidőnk, a napok és hónapok kimért lépteivel, lejárt, és pedig, hála a gondviselésnek, szerencsésen. Csendes munkálkodásainkat

nem háborgatták sem belső, sem külső zavaró okok, s így egészen feladatainkra fordíthattuk időnket és erőnket. De, ha vajjon arra fordítottuk-e és kellő mértékben? (ha vajjon elmondhatjuk-e a költő szavaival: „megtevéők mind, a mivel csak tartozánk“): önként foly, hogy e kérdésre feleletet kell adnunk. Igen, mert az év elején előnkbe tűzött munka nem jótetszésünktől függött, mint a mit kényünk-kedvünk szerint végezhetünk, vagy épen el is mellőzhetünk volna; kötelességképen volt az előnkbe szabva, mely kötelességet legmagasabb viszonyaink és érdekeink (a szülők, a társadalom, a haza és emberiség iránti tartozásaink) irtak előnkbe. Önként értendő tehát, hogy ily munkát lelkiismeretesen, minden erőnkkel kellett végeznünk, és hogy itt a beszámolás s annak alapján a buzgó munkások jutalmazása és a hanyagok büntetése, illetőleg komoly rosszalása: kimaradhatlan dolgok. És, ez évi utolsó egybejövételünknek — a nyugalomra osztás előtti bucsu-vétel mellett — épen a beszámolás lesz tárgya és feladata.

* * *

Tudvalevőleg: tanodánk meglehetősen számu szellemi és anyagi erőknél, mint eszközöknek, egy közös célra irányított élő szövődéke, mondhatnám organismusa, lévén az elérendő cél: a közélet magasabbnemű követelményeinek hordozására folyton új és jóra való nemzedékek előállítására. — A dolog természetéből foly tehát, hogy jelen beszámolásomnak e kérdésre kell feleletet adni ha vajjon tanodánk a letűnt év alatt megfűlt-e hivatásának? t. i. a tanárok, köz- és magántanítók, törvényeink és rendtartásunk alsóbb és felsőbb fokú öreik: megtették-e a lehető arra, hogy tanodánk ifjúsága úgy a hasznos ismeretekben és készségekben, mint az erkölcsös magaviseletben kellő előhaladást tegyen?

Önként értendő, hogy mentől kimerítőbb lenne beszámolásom, annál alaposabb lehetne feleletem a jelzett kérdésre, azonban előre nyilvánítanom kell, hogy mindnyájunk kifáradt állapota miatt: a részletes számadás helyett szorítkoznom kell csakis a főbb tételekkel való beszámolásra.

És itt legelőbb is a tanári személyzetnek, mint a tanoda organismusában a leglényegesebb szervnek év folytán tauusított magatartását kívánom pár szóval méltatni. Mely méltatás, legjobb tudásom szerint, nem állhat egyébből, mint örömteljes nyilvánításából annak, hogy e testületben az eddigi kölcsönös tisztelet- és szeretettel párosult buzgó kötelességteljesítés érzete a letűnt év alatt sem hanyatlott, sőt fokozódott. E testvéri érzület megkönnyítette az egyesek vállaira nehezült terheket és biztosította a közös cél elérését az ifjúsággal szemben.

„De hát szabad lett volna ennek másképp is történni?“ — méltán kérhetné akarki. Mire csak azt felelhetném: „Szabad nem lett volna; de hogy másképp is történhetett volna és pedig vajmi könnyen: az önként értendő, valamint az is, hogy a mily nagy áldás egy tanodára nézve a tanári testület testvéries egyetértése, épen oly nagy vereség annak széthuzó, egymás hatását az ifjúságnál megsemmisítő viselkedése.

Nem hivalkodni akartam tanodánk e drága kincsének felmutatásával; csak rámutatni kívántam, hogy mily nagy szerencsétlenség lenne azt elveszítanünk.

Azon közös munkálkodásokat, miket tanári karunk tanodánk szellemi és anyagi ügyeinek elintézésére, részint a gondnoksággal együttesen, részint különlegesen év folytán fordított: ez alkalommal — mint szoros köteleességteljesítést — mellőzöm. Egy tárgy körül azonban, rendkívülig, de annál lelkiismeretesebben tanusított fáradozását tanári testületünknek: főlemelés nélkül nem hagyhatom. Értem: azt a huzamos tanácskozását és munkálkodását, melynek tárgya és célja volt; erdélyrészi középtanodánk eddigi tantervének és rendtartásának az egyházkerületi közgyűlés által elrendelt s a közelebbi egyetemes tanári értekezlet által remélhetőleg befejezendő revízióját, illetőleg a jelenkor igényeihez alkalmazását. E munkálkodásunk eredménye fölött ítéletet mondani, nem az én feladatom. Itt csakis azt kívántam jelezni, hogy tanári karunk e nem csekély munka-áldozatot egész buzgósággal nyújtotta a közügynek.

A mi a tanári személyzetben különböző okokból történhetett változásokat illeti: nem mellőzhetem el főlemelését azon mindnyájunkra nézve kedvetlen ténynek, hogy tanodánk hittani tanára n. tiszteletű Szász Domokos ur, makacs torokbaja miatt, kötelessége teljesítésében igen huzamos időn át gátolva volt. Mely bajon, hogy az illető (VIII-ik) osztálynál a nevezett tantárgyra nézve fennakadás ne történjék: tanári karunk, gondnoksági jóváhagyás mellett aként intézkedett, hogy nevezett lelkész atyfiát ez évben Hegedűs István tanártársunk helyettesítse és a hittanból az érettségi szigorlaton is ő legyen a kérdező, mint olyan, ki philologus voltá mellett, annak idején a theologiai tanfolyamot is végezte. — Ezzel kapcsolatban saját magam egészségi gyengélkedését sem hagyhatom ériatetlenül, már csak azért sem, hogy alkalmat vehessek: nyilvánosan is megköszönhetni tanártársaimnak a szívesen nyújtott segédkedést: úgy tanórám betöltése, mint igazgatói teendőim elintézése körül.

Ezzel áttérek az ifjuság évi magatartásának méltatására: úgy az ismeretszerzés, mint az erkölcsös magaviselet tekintetéből.

Ami az egyesek és osztályok tanuláspolitikájának illeti: annak gyümölcsseit a téli és közelebről lefolyt közvizsgálatok alkalmával osztályonként a nyilvánosság előtt bemutattuk, s az eredményekről tanuskodó hivatalos kimutatásokat, a maga idején legfennsőbb kormányzó testületünkhöz fölterjeszteni, egyszersmind szokásos évi értesítőnkben is nyilvánosság elé juttatni kötelességünk leendő. Hogy az egyes osztályokban, kik és hányan voltak minden tekintetben dicséretesek, hányan közepesek és hányan oly gyengék, hogy a felsőbb osztályba lépésre alkalmasoknak nem találtattak: ezeknek felsorolását itt annyival inkább mellőzhetem, mert a jutalmazásra méltók névsora ugyis rögtön fel fog olvastatni, a lemarasztottak pedig, fel a VI-ik osztályig, már ugyancsak nyilvánosan értesültek a fölöttük hozott ítélet fölől. Azt azonban — az illetők megnyugtatóására — el nem mellőzhetem nyilvánítani, hogy tanári karunk eljárását a jutalmazás és lemarasztás kényes kérdései körül, most is, mint mindig, a legnagyobb lelkiismeretesség és részrehajlatlanság vezérelte; és azt sem, hogy az ifjuság tanulá-

beli igyekezetével s ezen igyekezet eredményeivel tanári karunk általában meg van elégedve. Ha a kevés kitűnő és sok közepes tanuló mellett osztályonként egy néhány gyenge is találtattott: ugynevezett iskola-kerülő és semmittevő bizonynyal egy sem; mert az ilyenek vagy kötelességük teljesítésére szorítottak, vagy a szülők közvetítésével más pályára utasítottak; nem indokolt óramulasztás a 2 felső osztályban egész évben csak 15 történt. S miután tanító testületünknek ezen eljárása már évek óta gyakorlatban van: bizton elmondhatom, hogy tanodánk jelenleg eléggé meg van tisztítva a felsőbb tanulói pályára képességgel nem bíró növendékektől, a mi bizonynal csak hasznára válik úgy az ideje-korán más pályákra utasítottaknak, mint tanodánk többi növendékeinek.

(Folytatása következik.)

Dante.

IV.

Joggal állítják Dante legbeavatottabb ösmerői, hogy bár az «Inferno» úgy, mint a „Purgatorio“ egyenként és egyaránt halhatatlan részletek; de a „Paradicsom“ földöntuli bájával egyik sem versenyezhet. Ne feledjük, hogy költőnkre nézve ez a legnagyobb dicséret is egyszersmind, mert eltekintve attól, hogy ezáltal a költői hatás fokozása titkáznak felülmulhatlan remekét éri el, itt egy oly feladattal birkozik meg, a melynek nehézsége mellett minden egyéb jelentéktelenné törpül. Könnyebb nekünk az erkölcsi rosznak, a lelki s testi szenvedéseknek egy miniatűr összképét nyújtani, mint ez a kárhozat leírásában történik, mint hatalmas eszményítéssel, belevágni az isteni teremtés remekébe, s az örök jóság és tisztaság apotheosisát kísérteni meg. Hisz már földi létünk is inkább azoknak felel meg, míg ezeket csak nagyon is tökéletlen alakban nyújtja. Maga a rosz tehát nem eszményiség, hanem az eszményiségnek tagadó elve véges a végtelenben, innen sokkal emberibb, mint az örök jónak transcendens harmoniája, melyet a képzelet csak sejtet, de korlátolt elménk elérni képtelen. Hatalmunkban áll egy oly állapotot gondolni, melyben a szenvedések fokozott mértéke kizárja a vigasztalásnak még csak reményét is, de nem képzelhetünk oly örökkévaló boldogságot emberi tulajdonaink lényeges átváltozása nélkül, melyet legalább az unalom ne keserítene. Bármiként vegyük is a dolgot, úgy találjuk, hogy míg az örökkévalóság eszméje, a kárhozat gyűtreimeire nézve hatványozó értékkel bir, addig az örömök világában lényeges reductiót eszközöl és tudata súlylyal nehezedik lelkünkre. Ezek, és más hasonló körülmények oly művészeti problémává emelik a menyország érzéki megjelenítését, mely a kifejezhetőség véghatárain áll. Általában annyira nehezebb a tökélyt kifejezni a tökélytelennél, hogy Balzac, ki egyébként könnyen irt, maga vallja be, hogy egy régi jó franczia plébános alakja öt tiz évig kellett hogy foglalkoztassa, mielőtt megteremthette volna, s pedig akkor sem sikerült valami kitűnően. Azért nem csodáljuk, ha a máskülönbben oly élettéljes Göthe is abstractiokba kénytelen itt tévelyegni s előadása közvetettebbé válik mint valaha; megértjük, ha

Milton szerényen biblicus marad, Dorét elhagyja ereje, Michel-Angelo meg épen kerüli e tárgyat. Dante genialis ösztöne ellenben ép azon utat választotta, mely a mellett hogy költőileg a legjogosultabb, valódi moralis tartalommal bír, s mély elméleti bölcelemmel a tényleges élet igazságát köti össze. Ő nem hajhász üres kategoriákat; alakjai a menyországban sem szünek meg emberek lenni s midőn az üdvözültek boldogságát festi, ezt, igen helyesen, nem érzelmeik egyoldalúságába, de az ellentétes benyomások egymást föltételező viszonyának ama magasabb egyensúlyába helyezi, mely a tisztult léleknek benső, nem pillanatnyi, de általános s lényegesen erkölcsi jellegű kibékültségét képezi.

Beatrice, ki a Lethe partjairól jön Dante elébe, keserű szemrehányásokat tesz ennek, hogy ifjúkori ígését annyira feledte, hogy most a pokol és tisztító-tűz fölmutatott példájával kell bűnbocsánatát biztosítani. A költő a szegény és lelkiismeret furdalásaitól gyötörve s Virgiltől, ki eddig vezetője volt, elhagyatva, eszméletlenül rogy össze. Midőn öntudatát visszanyeri, a vizen találja magát, utban Beatrice-hoz, Matild grófnő oltalma alatt. Ez a Matild, ki Danté előtt mintegy két századdal élt, ép úgy a tényleges oldalát képezi itt a szellemi életnek, mint Beatrice az érzelmi oldalát. Tudományos tekintetben azonban a háttér Ptolemaeus avult rendszerére mutat vissza, a földdel, mint a világegyetem központjával, s a holddal és nappal, mint bolygókkal. Természetesen Galilei korszakalkotó fölfedezése még ekkor csak a távol jövő szürkületében derengett. Itt minden bolygó még külön menyország, tele üdvözültekkel, s mindenik az üdvözültség sajátos jellegével bírván, mint p. o. Merkur a hirtvány utján szerzett erényével, Mars a vitézségével, Jupiter az igazságos kormányzásával s a Nap a theologiával. Hét ily menyországot látogat meg Dante sorban egymásután, fénytől káprázó szemekkel, s míg Beatricet a menyország szent vágya, őt a Beatrice utáni sovárgás vonzza mind tovább. Így győznek le ketten minden nehézséget térben és időben.

A bolygók hét ege után jön az álló csillagok nyolczadik ege, hol a költőt szent Péter hite, szent Jakab reménye, szent János pedig szeretete iránt vonja kérdőre. Következik a kilencedik ég, kristálytisztán, gyorsan forogva, a Primum Mobile, melynek szünetlen mozgása onnan ered, hogy minden része legközelebbre kívánczik az Empyreumhoz, a mozdatlan tűz-éghez, mely nem egyéb, mint a tizedik, a legfőbb ég. Bámulatos, minő változatosan concipial itt Dante. A dicsőült szenteknek láng-alakjai oly vakitón hatnak látérzékeire, hogy miután szent Jánosra tekintett, jó ideig nem képes látni imádott Beatriceját, jóllehet közvetlen közelében áll. Fölötte művészi az is, mint írja le Dante, a fokozások mestere, Beatrice növekvő szépségét, a mint mind közelebb jutnak a Világ Fényéhez, míg végre a XXX-ik énekben bevallja, hogy nem csak lefesteni, de még illőleg móltányolni is képtelen.

Csodás szépségét

... élvezni is

Csak a teremő tudná teljesen.

A diadalmi láng az égnek csarnokaiban, melyek mint

hófehér rózsza szirmái fognak át myriad fehér-ruhás üdvözülteket, míg angyalok szállnak felhők közepette az Ur színe elé, s onnan új békét és szeretetet hintenek a menyország lakóinak szívébe; a szentháromság katholikus eszméjének magasztalása s az egész befejezés, hozzávéve még a nyelvezet magasztos fönségét s ritka tökélyü harmoniáját is, oly bevégzett szépségűek, hogy nem tudjuk, melyiket csodáljuk inkább, a dantei conceptiok egyaránt magas fokon érvényesített elemei közül: a plastikait, festőit, architectonicait, vagy zeneit-e?

Vonatkozással Dantenak saját halhatatlanságába vetett nitére, egészen ellentétes magyarázatok tárgyául szolgálnak a Paradicsom második énekének következő sorai:

„Ti, kik piczinyke csolnokon haladva
Hajóm mögött, figyelve hallgatátok
Feszült vitorlám zengő szózatát,
Forduljatok meg! int a part felétek.
Ne szálljatok a sik tengerre ki.
Ha elveszíttek, — veszte vagytok ám mind,
Kivülem itt még nem járt senkiem.
S nehánya ti, kik kémeledve már
Sovárgtok angyaloknak étikire,
Melylyel mi élünk, vágyat nem vesztve,
— Ügyeljetek e mély tenger felett.
Maradjatok nyomomban: im a hullám
Gyorsan simitja félre fodraim!“

Legegyszerűbben az tulajdonítható e szakasz értelmének, hogy a költő költeménye fontosságát emelendő, visszaüzi a tudatlanokat és méltatlanokat a szent küszöbötől, melyen át nagy eszméktől forrongó lelke szentélyébe hatolhatni. Az „odi profanum“ és a „favete lingvis“ büszke méltóságú tiltó szava elevenül itt újra fel, melylyel Horác ad nyomatékot a percz ihletéhez méltó mysticus hangulatának, kivel különben Dante, nemes önéretében és emelkedett ünnepléységében nem egyszer találkozik. Tovább menve azonban, nem lehetetlen, hogy némi homályos, gyötörő előérzet is lappang e sorokban arra nézve, hogy csak kevesen lesznek, a kik őt érteni fogják, vagy pedig, hogy egykor az idő hullámai „gyorsan fogják elsimitni“ hajójának, — verseinek — ringó fodrait. S ez, mint látjuk, be is teljesedett. Dante ma az a remekíró, a kit legkevésbé olvasnak. Az igaz, hogy idegenekre nézve csaknem megközelíthetlen is. Mert hiába ültetik át az ő költészetének mennyei virágát idegen talajba, szirmainak szinompája talán megmarad, de illata menthetlenül elvész arra nézve, ki nem élvezheti azt szülőtte földén. Egészen meghonosítani Dantet, erre csak egy második Dante volna képes.

A tanügyi előadó jelentéséből.

s az ig. Tanács intézkedése közléptanodai szervezetünk újjáalkotása érdekében.

Miután az 1877 évi egyházkerületi közgyűlés 71 jk. sz. alatt kimondotta, hogy a szervezeti törvény alapelveinek ez idő szerint még fenntartandó határain belől a közléptanodai tananyag beosztása és terjedelme, a tanórák és használatos tankönyvek tekintetében va'amenynyi tanodánknál egyformásítás történjék: a fő- és közléptanodák tanárainak közös értekezlete az állandó ig. tanács 249—1878. sz. felhívására egymást kiegészítő két munkálatot terjesztett fel az egyformásítás kérdésében, u. m. a) az 1878. évi április

havában Szászvároson tartott tanári közértekezlet jegyzőkönyvét, mint a melynek 15. és 17. sz. pontja alatt az idevágó elvi megállapodás s illetőleg tantervjavaslat foglaltatik; b) a tanár-értekezleti elvi megállapodás kiegészítésül „a gymnasiumi tantárgyak beosztása” czimű dolgozatot az enyedi tanári kartól.

Minhogy a nevezett munkálatok elsejében határozottan állittatik, hogy az 1861. évi szervezeti javaslatot a mostani tényleges viszonyok között teljesen fenntartani nem lehet s valóban nem is áll fenn úgy a mint tervezve volt;

minthogy a tanári értekezlet nem csak a tanórák számának tárgy és osztály szerint való megszabásán hanem egyes tudományok beosztásában is sarkalatos változtatásokat hoz javaslatba, nevezetesen: hogy a gymnasiumi 4 alsó osztályban nem kellene külön történelmet tanítani, hanem a történelem tudományos rendszerben való előadását az 5-ik osztályban kellene kezdeni s megszakítás nélkül folytatni a gymn. többi osztályában végig; hogy a vegytant a 6-ik osztályban a csillagászatot pedig a 8-ikban kellene tanítani;

minthogy továbba a subscriptionalis vizsgálat elhagyása, mint javasoltatik, a rendszabályok, törv. s utasítások módosítását teszi szükségessé;

minthogy végül, a javasolt változtatások után itélve, a tanári értekezlet is eljöttnek látta az időt, hogy a szervezeti javaslat újjáalkottassék, mely fontosságu alkotás s illetőleg reorganisatio érdekében a tanodai előljárásságok véleménye — az eddigi gyakorlat szerint — kikérendő:

a mult évben tartottt egyházkerületi rendes közgyűlés 69 jk. sz. alatt megbizta az ig. Tanácsot, hogy közölje a tanári értekezlet tantervjavaslatát a m. tt. tanodai előljárásságokkal, szervezeti törvényünk összes szakaszaira vonatkozó beható tárgyalás s véleményes jelentéstétel végett, tekintetbe vételével az átmeneti intézkedéseknek.

Ezen közgyűlési határozat foganosítása s illetőleg gymnasiumi tantervünk és rendszabályunk teljes egyöntetű reorganisatioja érdekében felhivattak a m. tt. előljárásságok, hogy a tanári értekezlet fennebb idézett beadványaira reflectálandó, tüzetes vizsgálatuk tárgyává tegyék:

1. Szervezeti javaslat az erd. ref. főtanodák rendezésére. Kolozsvártt, 1861.

2. Rendszabályok, Törv. és Utasítások az erd. ev. ref. fő- és középtanodák számára. Toldalékul az 1861. évi szervezeti javaslatához, Kolozsvártt, 1864.

3. Bizottsági vélemény a középtanodai törvényjavaslat III. fejezetéről s a gymnasiumi tantervről és rendtartásról; továbbá,

4. A m. kir. államkormány és a testvér-superintendenciák középtanodai szabályai figyelembevétel végett ajánlattak.

E hivatalos felhívásra beérkezett előljárássági véleményes javaslatok lényegét az alábbiakban foglaljuk össze.

1. En y e d.

Nagy örömmel és megnyugvással érti, hogy szervezeti törvényünknek újjá alkotása vétetett czélba; de felette nehéznek, másfelől czéltalannak és feleslegesnek is tartja a

leiratban nevezett munkálatok egyes szakaszaihoz hozzászólani, egyes részleteket vitatni a nélkül, hogy egyúttal új szervezeti munkálat készítését megkísértené.

A kiegészítendő új szervezetnek még csak alapvonalai, irányelvei sinesenek határozottan megállapítva és kijelölve, mert a tanári értekezlet tantervjavaslatát nem egy állandóságra igényt tartó minden részleteiben kidolgozott szervezeti egész, hanem némileg a szervezeti javaslat organismusát megbontja. E szerint a javaslatban megnevezett munkálatok egyike sem képezhetvén, mint szervezeti egész, a tanácskozás és véleményezés tárgyát, egészen új szervezeti törvényjavaslat alkotása vált szükségessé.

A beérkezendő vélemények alapján készítendő egyöntetű javaslat kidolgozásával a főtestület közgyűlés a tanári értekezletet bizta meg. És valóban előljárásság is a tanári értekezletet tartja a legilletékesebb testületnek, mely tantervet készít, vagy elébe terjesztet kész tantervjavaslatot megvitasson és felette véleményt mondhatson. Azonban tekintetbe véve azon körülményt, hogy a tanári értekezlet ülésezése rendszeresen csak pár napra terjed, és ezen rövid idejét is annyiféle tárgy veszi igénybe, előljárásság véleménye szerint a tanári értekezlet nem rendelkezik annyi erővel, hogy egy azon ülés alatt ily nagy fontosságu és terjedelmes munkálatot elkészítsen. Máskor sem tehetné.

Végül jónak látja a n.-enyedi előljárásság a közel kilátásba helyezett állami tanterv megjelenését bevárni, mindezeknél fogva indítványozza;

hogy a mélt. áll. ig. tanács — az eddigi gyakorlat szerint — méltóztassék egy tanügyi bizottságot nevezni ki, oly utasítással, hogy a tanári értekezlet munkálatában jelzett főbb elvek szemelött tartásával, eddigi ilyenmő törvényeink és rendszabályaink felhasználásával, a magyarországi testvér-superintendenciák ilyenmő intézkedéseinek, és a m. k. miniszterium által kiadandó gymnasiumi tanterv és kiadott rendtartás tekintetbe vételével készítsen egy részletesen kidolgozott új gymn. szervezeti és rendtartási javaslatot és terjeszse fel a mts. áll. ig. tanácshoz.

Az állandó ig. tanács a javaslatot sajtó útján is nyilvánosság elé bocsátva, közölje a tanodai előljárásságokkal, oly utasítással, hogy kitűzött záros határidő alatt véleményes jelentéseket az ig. tanácshoz küldjék be, s azután a véleményes jelentésekkel együtt tegye át a tanári értekezletnek, hogy az, ezen jelentések, valamint szakértők által sajtó útján netalán nyilvánított véleményeknek tekintetbe vételével a javaslatot egészében, mint részleteiben érdemleges tárgyalás alá véve véleményes jelentését az áll. igazgató Tanácshoz terjessze föl: az igazgató tanács pedig saját javaslatát kíséretében nyujtsa be a kerületi közgyűléshez.

(Vége következik.)

Az áll. igazgató-tanács n. gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. junlius 6-án.

Jelen vannak: ft. püspök Nagy Péter, elnök; Benkő János, Szabó Pál, dr. Jenei Viktor, Gyarmathy Miklós, Parádi Kálmán igazgató tanácsosok; Szabó Ádám szám-

vevő, Deák József pénztárnok, Bodor Antal titkár, Balogh György ügyvéd.

Az ülésen kívül ellátott ügyek bejelentetvén, tudomásul vétetnek.

Szabó Ádám számvevő jelentést tesz a czegei egyh. község számadó gondnok a gr. Vass Ádám 1878-ik évi számadásának felülvizsgálatáról, mely szerint 539 frt 34 kr. pénztármaradvány számadó terhére irandó. Az igazg. tanács, tekintve, hogy a számadó gondnok az egyház vagyonát szabálytalanul kezeli; többszöri felhívások daczára a pénzt jogosulatlanul kezén tartja: meghagyja az esperesnek, hogy a számadó gondnokot e hivatalától azonnal függessze fel, egy általa kinevezendő bizottság útján az egyház vagyonát és okmányait haladéktalanul vésesse át és eljárása eredményéről 15 nap alatt tegyen részletes jelentést; egyidejűleg az esperes, netaláni késedelmezéséből származható károkért, vagyoniilag felelőssé tétetik.

A jogügyi bizottság jelentést tesz a berkenyesi uradalom részéről a m.-frátai egyházat illető kepe nek megváltása tárgyában. Az igazgató tanács felhívja ugy a néhai pap Fintának örököseit, mint a jelenlegi papot és tanítót, hogy követelésüket számszerűen mutassák ki, a berkenyesi kepe megváltását jövőre kész elf. adni 6000 frtban; az egyesség megkötésével a jogügyi bizottság bizatik meg.

Soly mosi I. esperes felterjeszi az a.-rákosi egyh. község nyilatkozatát, mely szerint az uradalom kepe váltásági békeajánlatát elfogadja. Az igazg. tanács az ügyletet jóváhagyván, ügyvédjét utasítja az egyezés megkötésére; a perköltséget pedig, $\frac{2}{3}$ részben az egyház, $\frac{1}{3}$ részben a pap által 5 év alatt megtér. ndőleg, előlegezi.

Szabó Ádám számvevő jelentést tesz az egyh. kerületi pénztárnok által vezetett 1877 évi számadásokról, melyeket minden tekintetben r. ndben talált. Az igazgató tanács átteszi a számadást az e. k. közgyűlés által kinevezett felülvizsgáló bizottsághoz; a hátrálékos adósok felhivatnak tartozásaik befizetésére; a 274 frt 25 krnyi pénztári felelősségből, az 1878. 29. sz. a. hozott közgyűlési határozat folytán, a tanügyi előadónak 1879. jul. 1-ig tett fáradozásai jutalmául, 200 frt tiszteletdíj utalványoztatik; végül a tanügyi előadó honorariumának rendszeresítése céljából, utasittatnak a pénztárnok és számvevő, hogy a költségvetés készítése alkalmával egyidejűleg adjanak erre vonatkozólag is javaslatot.

Benkő János a már régebben közczólokra felajánlott ig. tanácsosi fizetéséből 200 frtot az e. k. házi pénztár javára ajánl fel. Az ig. tanács köszönettel veszi s a pénztárnokot ehhez képest utasítja.

Láng Károly, moldva-oláhországi missionarius beadja a missio állásáról 1879 jan. jun. jelentését. Az érdekes jelentést, lapunk ez idő szerinti tulbalmozottsága miatt, csak később fogjuk közölni. Az ig. tanács, Láng Károly javaslatait, a mennyiben a missiói pénztár megengedi, elfogadván, a szükséges intézkedéseket megtette.

Bodor Antal titkárnak három heti szabadságidő adatván, helyetteseül Parádi Kálmán kéretett föl. r. t

A testvér superintendenciák köréből.

A tiszáninneni superintendencia véleménye a felügyeleti jog tárgyában.

(Folytatás)

Nem tehetjük ki magunkat miniszteri rendeletek által való koronkénti zaklattatásnak azért, mivel szomoruan tapasztaljuk, hogy még alkotmányos miniszter is tévedhet olyan utra, melyen elkerülve a törvényhozást, iskoláinkat törvényen kívül oly terhek viselésére kényszeríti, melyeket éppen nem gazdag felekezeti tanintézeteink meg nem bírhatnak.

Nem tehetjük ki magunkat a miniszteri rendeletek szeszélyeinek azért, mivel épen napjainkban tapasztaljuk, hogy azon rendeletek néhány év alatt oly módon változhatnak meg, hogy végre önmagoknak is ellene mondanak, a mint ez a jogakadémiák szervezésével történt, melyeket e. kerületeink — 1874-ben, midőn a közoktatási miniszter ur rendeletileg meghagyta, hogy azok hét hónap alatt újra szervezendők — a miniszteri rendelet értelmében szerveztek, nagy költséggel új tanszéket állítottak, s négy év elfolyta után a közoktatási miniszter úr azokat újból szervezendőknek tervezte, míg végre belátván az örökös experimentatiok veszélyes eredményeit, egy újabb rendeletével az új szervezkedést megszüntette, beérvén a jogi vizsgálatok némi, az eddigiektől eltérő rendezésével. Azonban semmi garantiánk sincs az iránt, hogy néhány év mulva nem lesz-e tervbe véve egy új szervezkedés, a mikor meglehet hogy a most létező állapotok ismét fel foguak forgattatni.

Nem tehetjük ki magunkat végre a miniszteri rendeletek szeszélyeinek azért, mivel a törvény biztosítékait a miniszteri kegy ingatag alapjával föl nem cserélhetjük, s pedig annyival kevésbé, mivel az 1790/1 XXVI. t. cz, iskoláinkra vonatkozólag félremagyarázhatlanul intézkedik a következőkben: *Scholas quoque tam triviales quam grammaticas non solum quas habent, sed et novas, ubicunque iis necesse visum fuerit, prout et altiores accedente tamen praevis quoad hasce, adsensu Regio erigere, ibique ludi magistros, professores, rectores, subrectores vocare et dmittere, numerum eorum augere vel diminuere necnon directores, seu curatores scholarum quarumvis tam locales, quam superiores et supremos suae Confessionis hominibus eligere, rationem, normam et ordinem docendi atque discendi, salva Aeternae Suae majestatis quod scholas etiam hasce Regiae supremae inspectionis uti praemissum est, via legalium Regni Dicasteriorum exercenda potestate, ordinare, futuris semper temporibus liceat Evangelicus utriusque Confessionis. Coordinatione tamen literariae Institutionis erga demissam statuum et ordinum propositionem per Suam Majestatem determinanda ad has perinde scholas extendenda*“

Ily világos és félremagyarázhatlan lévén iskolai ügyeinkre nézve éppen most idézett törvény, azon pontozatokra, melyeket a közoktatási miniszterium legközelebb egyházunk főgondnokainak a felekezeti közép- és felső iskolák feletti legfelsőbb felügyeleti jog gyakorlásának módjáról véleményezés végett megküldött, válaszolnunk alig lehetné egyebet, mint

hogya mi a legfőbb felügyeletnek azon módját, a melyet a miniszter ur czélba vesz, nem csak azért nem tartjuk elfogadhatónak, mivel a pontozatok irányzata az 1790/1 XXVI. tcz. alkotása óta gyakorlott suprema inspectio természetétől eltérő folytonos beavatkozási intenciókat mutat, hanem főképen az okon, mivel mi a legfőbb felügyelet gyakorlásának módját azon közép- és főiskolai törvényben óhajtjuk megállapítani, mely törvény életbe léptetését a miniszter ur azon sajátosságos érvelés mellett látja jónak mellőzni, mivel „középsiskoláink épen most folytonos fejlődésben vannak s ezen fejlődést a materialis törvény meghozatala csak gátolhatná” — de melynek létrejöttét mi protestansok gyakran sürgettük s ezentúl is sürgetni szándékozunk.

Ezen álláspontunkból kifolyólag tehát a miniszteri pontozatokra nem is kellene reflectálnunk: de reflektálunk azért, mivel a suprema inspectio az 1790/1 XXVI. tcz. által részleteiben sem szabályoztatott s gyakorlatban az állam részéről a most említett tcz. alapján intéztetett s az általunk évenként v. fél évenként fölterjesztett alaprajzi adatok, isk. táblázatok, évi irott v. nyomtatott jelentések átvizsgálásából, s ezen eljárás folytán szerzett tudomásvételből állott s mi ezentúl sem látjuk szükségét annak, hogy ezen alaptól lényegesebb eltérés történjék.

Miután már a legfőbb felügyelet részletenkénti szabályozását jelzett pontozatok oly módon tüntetik fel a mily módon azt a miniszter ur a maga részéről szabályoztatni óhajtáná, legyen szabad a miniszterium pontozataira megtenni észrevételeinket a következőkben:

Az miniszteri pontozatok alapja a már többször idézett 1779/1 XXVI. tcz. rendelkezéseinek alapszik azért s mivel ezen törvényben a protestansok jogai iskolai ügyeikben eléggé részletezve vannak; e jogok továbbá az 1848. XX. tcz. által az unitáriusokra már is kiterjesztettnek tekintendők, de kiterjesztendők a görök-keletiekre is, mint kiknek autonom iskoláik vannak; az a feladat: a legfőbb felügyelet gyakorlásának módját körülírni úgy, hogy egyfelől az önkormányzat jogai az által meg ne szorittassanak, másfelől az állam közoktatási s esetleg közszolgálati érdekei kellőleg biztosítva legyenek.

A pontozatok azon kiindulása, az 1790/1 XXVI. és 1848. XX. tcz. való hivatkozása mellett iskolai önkormányzatunkat egyáltalában nem sértené, ha a következő pontok tényleg nem az önkormányzat megszüntetését vennék czélba. Ámde amint azt ki fogjuk mutatni, éppen ezt czélozzák s ugyanazért mi szemben a miniszteri pontozatokkal visszahivatkozunk ismét az 1790/1 XXVI. tcz.-re s ujjolag kijelentjük, hogy nem nyughatunk bele abba, hogy miniszteri rendelkezésekkel kormányozzanak bennünket s a suprema inspectioit illetőleg egyedül az alkotmányos törvényhozás által e részben alkotandó szentesített törvénynek fogunk meghódolni. S pedig annyival inkább, mivel a pont. II. c. már a folytonos és esetenkénti főfelügyelet megkülönböztetésével elhagyják azon törvényes alapot, melyre I. c.-ben oly körülmenyesen történik hivatkozás s már ezen megkülönböztetés által a suprema inspectio jogát a maga törvényes határain túl igen messzire kiterjesztik.

A mi a pont. III. c.-nek azon követelését illeti, hogy a miniszternek jogában álljon a felekezeti főhatóságok utján

a) statistikai adatokat szerezni be:

b) tanévenként (v. fél évenként) jelentéseket kivánni, melyekben a tanrend és beosztás, a tanárok létszáma, képesítése, munkaköre, az osztályonkénti népesség, óraszám s az oktatás eredményei feltüntetve legyenek: miután egyáltalában nem új rendelkezés, s olyan melynek iskoláink részint a táblázatok felterjesztésével, részint az iskolai évi értesítő kiadásával évenként eleget tettek eddig is, különös reflexióra nem érdemes, valamint szintén a c. p. alatti azon követelés hogy az évközben előforduló nevezetesebb változások bejelentendők s a d. p. alatti, mely az isk. vagyonszaporodásáról v. csonkulatáról évenként jelentést kíván, szintén nem olyan, melynek teljesítése nagyon beleütköznék autonómiánkba.

(Folytatása következik.)

VIDÉKI ÉLET.

A v.-hunyadi ev. ref. egyházmegyéből

(Folytatás.)

Még csak egyet óhajtok itt felemlíteni a t. közgyűlés engedelmével. Napjainkban gyakran halljuk és olvassuk azon állítást, mintha a hunyadmegyei magyarság egy része nyelvével együtt magyar érzületét is elvesztette volna. Én t. közgyűlés! kinek vajmi sok alkalmam volt az ellenkezőről győződni meg, ezen nézetet tévesnek állítom. Igaz, szorványosan fordulhat elő ily eset, leginkább oly helyeken, hol 100 oláh közé 1—2 elszegényedett magyar eredetű ember beszorulva van, de a nagy tömegre nézve — ismétlem — azon állítás téves. De még nagyobb tévedés azt hinni, hogy az említett bajon t. i. a lassu elenyésztés baján, akár az iskola, akár az egyház külön-külön, akár ezek együttesen a dolgok jelen állásában gyökeresen segíthetnek. Nem, mert — mint már mondtam — az élet künn elrontja mindazt, mit az iskola épített, javított; a templom pedig a fennebb vázolt körülmények miatt vajmi keveset segíthet a felnőtteken! Sőt az sem használhat, ha mint egyik igen t. barátom véli, jöllehet ez és a fennebbi tényezők nagy befolyással vannak és lehetnének az eloláhosodás processusának teljes megállításában, ha mi azonnal, hogy megértethessük magunkat, hivatkozunk mindenikével oláhhul kezdünk a templomban praedikálni. Ez csak akkor használhatna, ha népünk, s ép az az eloláhosodott osztály a mivelttség azon stadiumát elérte volna, hol már az emberre a beszéd hatalma megkezdődik. Igen de, hogy egy gyakorlati példával éljek, állítsuk csak szembe hat heti erős készülést után, pl. az országgház ez idő szerint híres ellenzéki szónokát Szilágyi urat népünkkel, hogy használja fel ő az ékesszólás minden mesterfogását; vagy állítsunk minden katbedrába egy-egy Nagy Pétert s ugyanakkor igérjen valaki annak valami testit, valami megfogható s annyival inkább megíható: méltóztassanak akkor megszámlálni a hallgatóságot. Épen úgy, mint a gyermek, bizonyára odahagyná még az édes anyja által eléadot

szép dajkamesét is valami csengő-pengő szép fényes tárgyért. Mondjuk ki tehát már egyszer őszintén a nagy szót, mit minden oldalról szeretnek kerülni, hogy mostanában a kérdéses bajon az államhatalom erős segítségével segíthetnek csupán a fennebbi tényezők. Igen, de, míg Magyarországon hivatalokat viselhet oly egyén, ki nyelvünkön alig tud még köszönni is, míg a nép látja, hogy ezen általa óhajtott hivatali fokra, mint jegyzőség, szolgabíró, stb. — mert ő miniszterség után nem vágyik fiaival — az államnyelv tudása nélkül is eljuthat gyermeke, míg az igazságszolgáltatási hivatalos közegeknél jobban használhatja az oláh, mint az államnyelvet, mert talán maga a hivatalnok is jobban bírja azt: beszélhetünk sokat, építhetünk légvárakat, mennyit tetszik, tervezgethetünk, de magát az eke mellett élő népünket jelenlegi számarányi viszonyában magyarul beszélni meg nem taníthatjuk soha. Hol? mely időkben öltött ugyanis legnagyobb mérvet az eloláhosodás? az ugynevezett abszolút korszakban, midőn az államnyelv német volt, s midőn a kormány csakugyan nem törődött azzal, hogy vajjon ez ország területén élnek-e magyarok vagy sem, a ref. egyház akkor is állott, papjai akkor is predikáltak, s azt hiszem, hogy azon korbéli magyar predikációknak csakugyan nagy befolyása volt azon érzület fenntartására, mely pl. a pestesi emberrel képes botot ragadtatni arra, a ki azt merészelné mondani neki, hogy oláh. De mit észlelhetünk másfelől ugyanazon időből? Azt, hogy a nép gyermekeit német iskolákba adta, sőt maga is lehetőleg igyekezett a német szót elsajátítani, mert látta, hogy e nélkül az igazságszolgáltatás, törvénykezés, stb. terén mily nehezen boldogulhat. Ismét és utoljára kérdem: ki a hibás?

(Vége következik.)

(Önvédelem.)

Magyarósi István, lelkész ur egy, lapunknak az igazgató-tanácsi ülésről szóló tudósításában megjelent közlemény által, mely az említett lelkész ellen felhozott vádat hozza nyilvánosságra, becsületében megtámadva érezvén magát, beküldé másolatban a sz.-szolnoki egyházmegye közgyűlése jegyzőkönyvéből a rá vonatkozó végzést azon kérelemmel, hogy azt tegyük, vagy egész terjedelmében, vagy kivonatos alakban közzé. Az ügyről teljesen tiszta képet akarván adni s egyszersmind a lelkész urnak ily kényes ügyben az önvédelem gyakorlását minél teljesebb mérvben vélvén megadandónak, álljon itt az illető végzés egész terjedelmében:

Jegyzőkönyvi kivonat.

13—1879.

v. m. alj. sz.

Tárgyalatik zilahi lakos Ujvárosi Sándor és társainak Magyarósi István zilahi lelkész aa ellen hivatali hanyagság és zsarolás tárgyában beadott vádirata, s ennek igazolására befektetett okmányok, Magyarósi István aának ezekre tett felelete, az esperesi hivatal 441—1879. sz. alatti rendelete folytán tanuk kihallgatására kiszállt bizottságnak tanukihallgatási jegyzőkönyve s egyszersmind a bizottságnak véleményes jelentése.

11—1879.

k. gy. sz.

Egyházmegyei közgyűlésünk a beterjesztett okmányok: komoly figyelemre méltatása után teljesen meggyőződve arról, miszerint Ujvárosi Sándor s társainak, és ezekhez csatlakozott Balog Károly kir. közjegyző urnak Magyarósi István lelkész aa. ellen emelt vádaskodása személyes ellenszenvből eredt, s teljesen alaptalan; mint lelkész aa. zaklatására czélzó törekvést visszutasítja, s panaszlókat — kik azon Magyarósi István aát támadták meg méltatlanul panaszszal, ki a két év óta ürességben levő második papi állomáshoz csatolt hivatali teendőket is a legnagyobb buzgósággal és lelkiismeretességgel, saját papi fizetése élvezete mellett teljesíti; a közgyűlés által megállapított 70 frt'elővizsgálati költségek és a 12 frt 50 kr asztalpénznek 15 nap alatti megfizetésében, különbeni végrehajtás terhe mellett egyetemesen elmarasztalja s ezeknek felhajtására director aát utasítja.

Tekintve továbbá, hogy Balog Károly ur a vizsgálat rendjén teljesen alaptalannak talált vádpontokkal éppen az egyházi képviseleti gyűlésen, a hol nekie, mint presbyternek, magát a XCIX. canon értelmében illedelmesen s a gyűlés méltósága szem előtt tartása szerint kellett volna viselni, a lelkész ellen éppen annak távollétében lépett fel, presbyterhez nem illő modorban; tekintve, hogy panaszának írásban leendő beadására utasítván, azt nem tette, hanem a zavar előidézését megtevén, további folytatását mások által tétette; tekintve, hogy a csatolt bizonyítványok aláíróit legnagyobb részint saját cselédje által különböző ürügyek alatt hivatta a közjegyzői irodába, s ezáltal az egyházhíveket lelkész ellen felbujtogatni s az egyház békéjét feladni igyekezett; tekintve, hogy presbyteri esküje ellenére nem az egyház érdeke, hanem a személyes ellenszenv adott irányt szavai és cselekedeteinek, mindezeket tekintve, a XCIX. canon eme szavai: „a véneket falukon és városokon oly férfiakból szokták választani és állítani, a kik némi szólástehetséggel, személyes hatálylyal és tekintélylyel bírnak, mindazonáltal nem heveskedők és indulatosok, hanem higgadtak és mérsékelt elműek és szellemi belátással felruházvák, a kik mindent megválasztva és fonolva cselekesznek, kik nem is fecsegők s hasadt fazék módjára mindent szétfolyni hagyók, hanem, kik nyelvöket hatalmukban tartják“ és a presbyteri szabályok II. fejezet 10 pontja alábbi szavai: „ha valamelyik presbyter megválasztása után hivatalát valamely botrányos tinnel beszennyezi, feljelentés és esperes, ill. többleg püspök aa által elrendelt elővizsgálat után csak is az illető egyházmegyei előljáróság, vagy ill. többleg püspök által tétethetik le hivatalából“ — értelmében a presbyteri hivatal tisztos állásából ezennel leteszi, s annak megválaszthatásától örökre elzárja, s ezen határozatnak az e tárgyban összehívandó kobli egyház-képviseleti gyűlésen leendő felolvasását kimondja.

Jelen határozat jegyzőkönyvi kivonatban nem csak a zilahi ev. ref. egyháznak, panaszlóknak és panaszlottnak, hanem a méltóságos áll. ig. tanácsnak s directori úton az összes okmányok kapcsában, ezeknek visszavárása mellett a debreczeni kir. közjegyzői kamarának fegyelmi eljárás indítása végett, megküldetni határoztatik.

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 28. számához.

A sz.-szolnoki ev. ref. egyházmegye Tasnádon, 1879. június 15. s következő napjain tartott közgyűlése jegyzőkönyvéből.

Nagy-Dobán, 1879. június 19-én.

(P. H.)

Botka Károly s. k.
egyhmegei aljegyző.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A Prot. egyh. és isk. Lap 27-ik számában, Ballagi Mór a „Hon“-nal polemizál, melynek jun. 30-iki esti lapjában, egy nagyszabedeni levél, Teutsch szász superintendens ellen élesen kikelt a magyar nyelv magatartása miatt.

Ballagi régen tudja, hogy a szebeniek nem valami nagy barátjai a magyarságnak; de a „Hon“ tulzott híreinek még sem akart hinni, mert Teutschról tudja, hogy bár buzgó germán, de egyszersmind buzgó protestans és — okos ember.

A magyar nyelv ügyében hozott törvény nem olyan, mely bármily ajku gondolkodó hazafit ellentállásra izgathatna, miután abban nem annyira az állam, mint inkább a nem magyar ajku honpolgárok érdekei nyernek kifejezést, midőn arról történik gondoskodás, hogy a magyar államban mindenkinek utja nyíljon a közhivatalokra. Bizonyára Teutsch is meggondolta, hogy a nyelvtörvény kijátszásával csak saját híveinek érdekeit sujtáná.

A miniszter a nem magyar ajku tanítók részére nyitott pótanfolyam látogatására a tanítókat politikai hatóságok által hivta fel. Erre Teutsch az alatta álló egyh. hatóságokhoz egy körlevelet intézett, melyben hivatkozással arra, hogy az egész tartományi egyházat érintő kormányrendeleteknek az egyházi hatóságok kikerülésével való hibosítása és foganatosítása, oly eljárás, mely a rend kötelekeit meglazítja, zavart idéz elő, minden auctoritást aláás és az egyház felelős vezetését lehetleníti; utasítja az alattas egyh. közegeket, hogy az ily módon hozzájuk küldött rendeleteket „udvarias formában, azzal a kéréssel vezetessék vissza az illető nem egyházi helyhez,“ hogy azokat az illető egyh. hatóságokhoz küldjék. E rendeletben a „Hon“ levelezője világosan látja, hogy Teutsch és csatlótsai egyenesen megtiltják a tanítóknak a pótanfolyamra való szabadságot.

Ballagi a kemény támadást Teutsch ellen sem indokoltak, sem ildomosnak nem tartja, a körrendeletben semmi renitenskedést nem lát. Alkotmányos fogalmak szerint mindenki tartozik a maga illetékes körében mozogni és egymás jogait tisztelni; a körlevél is azt sürgeti. A polgári hatóság, midőn a felekezeti iskola tanítójának közvetlenül rendelkezik, sérti az alkotmányosan megállapított rendet, és ezt visszautasítani az egyh. hatóságnak hivatalos kötelessége.

A „Hon“ levelezője a nem rég Budapesten egybegyűlt magyar egyh. férfiakat is megleckézteti, a kik „oppositiojkkal nem a maguk, hanem Teutsch superintendens és nézettársai részére kaparták ki a gesztenyét a tüzből.“

Ballagi nem tudja, mily nevet adjon az oly politikának, mely a szabad intézmények embereit el akarja marasztalni

azért, mert nem hajlandók ama jogok felfüggesztésébe beléegyezni, melyek nélkül a szabadságnak nincs biztosítéka s az alkotmány üres betűvé válik.

A Prot. Hetilap folytatja a „Pontozatok“ bírálatát. A pontozatok szerinti vagyoni felügyelet könnyen korlátozható a protestansok önmegadóztatási jogát, s ezzel az egyház autonómiája, szabadsága vettetnék igába. A prot. autonómiának tulságos megszorítását látja eme részletezésben: a) valamely köteles tantárgy hallgatása alóli felmentésre; b) tanfolyam hallgatása nélküli vizsgatételre; c) egy év alatt több tanév végzésére kizárólag a vall. és közokt. miniszter van jogosítva. Czikkirő általában nem barátja az ily daedagogia- és didaktikaellenes kedvezmények osztogatásának; de ha kivételesen, főleg a c) alatti kedvezmény indokolható, ily esetekben inkább bizná annak engedélyezését az egyh. testületekre, mint egyes főhivatalnokok akarására.

A pontozatok 6. szakaszára nézve elismeri, hogy az államnak főfelelősi joga van; de a kath. iskolák fölött, kath. férfiak által mai nap gyakorolt felügyeletnek kiterjesztését a prot. iskolákra nem helyeselhetné. Nálunk vannak is a felügyeletre szervezett illetékes hatóságok. Legfőlebb esetenként küldhetne ki a kormány valamely kitűnő protestans férfit iskoláink látogatására.

A tanár-képzésre vonatkozó részeit a pontozatoknak helyesli; ezért óhajtotta s óhajtja ma is a prot. egyetemet.

Az Egyh. és isk. Szemle czikkorozatát kezd meg „Az indítványozott kölcsönös tüzkárbiztosítási érdekében,“ feleletül Révai Pálnak lapunkban megjelent cikkeire. Ismeretnei fogja majd — Révai Pál. —i —r.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Uj prófétákat kürtöl a világ, mely soha sem szokott kifogyni különöz ked. telései faragott bábjaiból, igazolva satyricus véleményét annak, ki az embert „bálgatag állat“-nak nevezte volt el. Lourdes és La Salette alig tűntek még le a vallásos csodálat piedestáljairól, s ime már egész halom új eszeveszettség igyekszik pótolni a hátrahagyott hézagot. Mirevaló a komoly cultus, mikor a szédelgők egy tekintete, vagy gyögyceppje biztosíthat bennünket a szellemi és világi javak minden áldásairól? A hiszékenység nem hagy magával vitatkozni, meg kell várni, míg a divat elmulik s a szemek önként nyílnak fel. Értesült már az olvasó az üdvezítők ujdonsült felekezeteről; most meg Angliában, Chichesterben, tűnt föl egy rajongó vagy népvakító, ki magát Eliásnak állítja s a merre jár, mindenfelé roppant furorot kelt. E férfiú magas, izmos, báránnyőr bundát és siphát visel, lábait magas bagaria-csizma fedi. Valamely kíváncsi reporter, kit e különös személyiség hire arra készített, hogy meglátogassa, következőleg adja elő vele való találkozását. „Hozzáléptem s beszélni kezdék, de ő lement a lépcsőn s engem a faképnél hagyott. Nehány percz mulva azonban nagy nehezen rá lehetett venni, hogy engem rövid időre elfogad-

jon. Arcza megkapó volt; igazi ázsiai typos, határozott vonásokkal, kissé stereotyp mosolygással. Viselete fehér ruha, nagy bottal s egy trombitával, melynek hangja mellett a népkertben tartani szokott s rendszeren számos hallgatóságának örvendő összejöveteleit hirdetgeti az utczákon. Elbeszélte, hogy előbb falusi festő volt, de mintegy nyolcz hó óta több rendbeli látomás jelent meg előtte, melyekben meghagyást vőn, hogy magát ezentul Eliásnak nevezze, mert ő az az igazi próféta, kinek eljövetele ígérve és megjósolva van Malachiás IV. fejezete 5-ik versében. E vers képezi egész tanításának alapját, mely nem egyéb, mint az anglo-izraelita vallás egy neme, oly értelemben, hogy az angol nép Izraelnek amaz elveszett tiz törzse, s ha nem hallgat rá és vissza nem tér Jeruzsálembe, ugy nagy éhség áll küszöbön. Felesleges mondani, hogy néha ellenzésre is talál, sőt többször kövekkel hajgálták meg; e körülmény azonban csak annál inkább hősinében tünteti fel. Jelenleg városról-városra vándoról, iparkodva hiveket szerezni tanainak; utazásának célpontja London.» Látnivaló, hogy a szegény képzelődő, vagy, meglehet, czélzatosan csaló iparlovag nem új dolgot talált fel. Előtte már Smith József, a mormon secta alapítója foglalkozott azzal, hogy Izrael tiz törzsét föllelje, melyről hiszik, hogy 2500 ev óta, szétszórva él a föld kerekességén. Mint amerikai, Smith Amerikában vélte őket feltalálhatni, a vörös-bőrűek közt, míg a chichesteri angol próféta az angolszászok között keresi. Nem elégszik meg már egyszerű prédikálással az a másik hitrajongó, ki Syriában lépett föl, s annak tengerparti vidékein nyitott magának működési kört. Ez már csodákat tesz; betegetek gyógyit, halottakat támaszt, jövendőt mond, s mindezt csak oly egyszerű, szüntelen vizsegélyével, mint a hirhedt lourdesi csoda-forrás. Ezt osztja ő ki ünnepélyes arczczal hivei s hallgatói közt, kiket aztán természetesen megvesztegetett érzékeik segitnek a vélt csodák létrehozásában, mindaddig, míg szájról-szájra jár a tulzott hir, s ily módon megalapul a csodatévő ország világra szóló hirneve s nem kevésbbé megvetendő kereset-forrása.

Szelidebb, de egyszersmind körmönfontabb példányokat mutat fel az embereknek ugyane fajtájából Amerika. A hires dr. Talmage brooklyni lelkész botránypöre eléggé beszéltet magáról, és pedig a legpikánsabb módokon, hogy a yankeek unalmát meglehetősen időre elűzze. Végtárgyalása, New-Yorkban akkora közönséget csalt össze, hogy a hivatalos helyisége átalakított templom minden zege-zuga szorongásig megtelt. Nehány pad összetörött, voltak, kik a szószék tetejére hágtak, vagy illetlen megjegyzéseket firkáltak az énokos könyvek czim- és hátlapjaira. S a vége mi lőn? hogy dr. Talmage 25 szóval 20 ellenében fölmentetett az ellene emelt vád alól. De hát ki s mi volt ez a dr. Talmage? fogják kérdeni, és joggal, miután ily egy példánya a szédelgő amerikanismusnak, mely a tudományosság megtámadhatlan látogatába burkolózik s finom világias elméletekkel kendőzi magát, nem oly könnyen található egyhamar. Egyike ő azon népszerű egyházi szónokoknak, kiket sikereik el-elragadnak úgy, hogy hevőkben nem egyszer, ha nem is épen igazgatalanságot vagy helytelenséget, de mindenesetre időszerűtlen,

oktalan dolgot követnek el saját állásuk, valamint az amerikai egyházak és az evangelium rovasára. S bár Talmage nem is mondható épen vallásos buzgóság nélkül valónak, de beszédei, melyeket elsőrendű angol lapok közölnek, gyakran hordják magokon a humbugszerűség bélyegét. Fegyelmi pöre után üdülendő, Angliát kereste föl, hol népszerű felolvasásokat tart. Ujabban Manchesterben beszélt a „kellemes emberekről.“ E keresztyéni jótékony czélra rendezett felolvasásában foglalt nézete szerint, ő a zsebtolvajt jobb gentlemannak tartja mint azt, ki bármi okból felebarátja kedvét elrontja. Mitsem tud oly megnyerőt, mint kellemes dolgokat kellemes módon adni elő. Nem ilyen volt bezzeg az az egyszerű ember, ki valahányszor egy mással, kinek apját szerencsétlenségére felakasztották, találkozott, azzal mindannyiszor a halálbüntetés jogosultsága felől eredt beszélgetésbe. Olyforma irányzatot sejtünk mi ezalatt, mely az erkölestan és a lelkiismeret sarkalatos szabályait a társasági illemfogalmak sima külsőségeire hajlandó visszavezetni. Csodáljuk, hogy a hires felolvasó, ki a kellemes módor felől oly vonzóan és szakszerűleg tud pertraktálni, nem tudja, vagy nem akarja megérteni a társas érintkezések legelső arany-szabályát, hogy: mindent a maga helyén és idején!

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1879. július 11.

Több oldalról kiadóhivatalunkba érkezett s teljesen indokolt felszólalásnak és kérésnek engedve, lapunk folytatólágos számait még egyideig küldjük hátrálékosainknak is. Tesszük ezt azon reményben, hogy hátrálékosaink nem mulasztják el tartozásaikat mielőbb befizetni, meg levén győződve a felől, hogy kiadásokkal tulterhelt kiadóhivatalunk ennyit is csak áldozattal tehet meg. Kérjük tehát olvasóinkat, hogy az oly tartalmu leveleket, melyek a kiadóhivatalt illetik (reklamatiókat, felszólalásokat, előfizetési pénzküldeményeket és elősmervényeket) egyenesen a kiadóhivatalnak czimezve sziveskedjenek küldeni. A kiadóhivatal.

— A „Religio“-nak. Mégis csak szép dolog az igaz keresztyén áhitattól áthatott gondolkodás-mód. Még az elvileg ellentétes állásponton lovők iránt is a meleg szeretet és vonzalom érzelmeit tartja ébren, a gyűlölet, viszály magvait teljeesen kiirtja a sziyből, megismerszik arról, hogy szereti embertársait, ha azok az elkárkozás gyorsan lefelé szálló utjára is tévedtek. Ime a „Religio“ kegyes tudósítója nemes fölhevüléssel félté a protestans consistoriumot a szögyentől és gyalázattól, melyet rá hozand Fischer Lajos ügyvédnek, ügyvédtársaihoz a discretio reményében intézett, de a hittérítő nyomozás (régebben inquisitiónak hivták és nagyobb fény kedvéért autodafét használt világító eszközül) éles szemei által fölfedezett és pilatusi kézmosással világáá kihirdetett levele. Remélte a „Religio“, hogy a protestans consistorium a becsületén elkövetett e botránys sértést megtorolja egy hivatalos czáfolattal és (Isten irtalmazz!) a helyett Szász Domokos nyilatkozata jelenik meg, mely a

Religio hivat meg erősíti azon korábban soha sem táplált hitében, hogy a protestantismus a házasság magas erkölcsi horderejét mibe sem veszi; könnyű szerrel köt és bont, csak pénz kell hozzá 500—50 forintig; a házasság felbontását megkönnyíti; a bírák számát leszállítja, hogy az elválás díját is csekélyebbre szállíthassa le. Tehát ezennel hirdetik, hogy a legjobb üzlet: válni. A boldogtalan házastársak megszabadulnak egymástól; de a papoknak is csak jut valami. A Religio szent borzadályal és haraggal eltelt hívőnek a távollevő szerkesztő helyett, de magunk nevében, van szerencsénk annyit figyelmébe ajánlani, hogy Fischer discret alakban tett, ügyvédi helyzetéből kimagyarázható, eljárásához semmi köze a protestans consistoriumnak; a kérdés lényegét nem változtatja meg az, hogy megmondja-e egy ügyvéd ügyvéd társának vagy nem, azon tényt, hogy a protestans egyház saját híveire nézve a válást lehetővé teszi, szükségesnek, az emberi természet törvényeivel megegyezőnek tartja; nem vélvén birni a csalhatatlanság azon jellegével, a szentség azon mértékével, a hatalom azon teljével, hogy a mit megkötött a földön, az meg legyen kötve az égben, és a mit megold, az meg legyen oldva; nem bír azon szellemi önhittséggel, hogy örök pecséttel lepecsételtnek tartson oly viszonyt, mely részben jogi természetű és épen azért a kötelező polgári házasságot nem perhorrescalja; mert az a házasság erkölcsi súlyát nem érinti, sőt az egyház áldásával is megszentelhető emberi felfogás szerint, mert teljes mértékben csak az isten szentel meg; hiszen maga az Idvezítő mondá: Nincsen senki jó több az egy Istennél. (Máté XIX. 17.) Jobb lesz, ha a „Religio“ hívei nem állnak elé oly követeléssel az emberi természet és társadalmi élettel szemben, melynek betölthetetlen voltát bizonyítja azon roppant mérvű bűnök lajstroma, melyeket épen a házasság felbonthatatlan volta idéz elő, mint azt a többek közt Belime (a dijoni jogi facultás profesora), bizonyítja (Philosophie de droit cz. művében). Egy francia iraképen: „A válás kétségtelenül baj, de egyike azon szükségszerű rosszaknak, melyet magok után vonnak a legnemesebb, legjótékonyabb intézmények, mert semmi sem létezik mit meg nem ronthatna az emberi természet fogyatékos volta.“ Gyönyörűen fejezi ki Belime a protestans felfogás helyességét idézett művében, midőn a többek közt írja, hogy azt érti az ember, ha a házasság-kötés pillanatában a férj és nő azt mondják — és hiszik is — örök jellegű viszonyt kötünk, melyre érzelmeink szentsége nyom pecsétet; de az már érthetetlen, hogy valaha merné azt mondani valaki: oly viszonyba lépek, mely felbonthatatlan lesz még akkor is, midőn mi egymás ellenségei leszünk, a földi élet felfogása szerint; hogy midőn az egyik fél naponta sérti meg a szent kötelekeket, a másik védtelenül hagyatva nézze. Nem a legcsábítóbb kísértet-e ez a bűnre hajlandó emberi természetnek? A protestans felfogás az életben a felelősséget egy pillanatban sem mondja fel: sem bűnbocsánat vásárlása, sem oly viszony kötése által, melyre nem kötelezhető, mert ad impossibilia non datur obligatio. A mi pedig azt az ominosus árleszállítást illeti: nem botránkozik-e

meg a „Religio“ kegyes hive, ha a szent atya szintén tisztességes díjért dispensatiót ad oly esetekben — de csak titokban! — melyekben talán nem merné megadni a protestans consistorium minden venalis volta mellett. Sokat lehetne még mondani e kérdéstről, de nem egy ily rövidke válasz alakjában. Addig is fogadja a „Religio“ köszönetünk nyilvánítását azért, hogy kegyes volt a protestans consistorium becsületét oly elfogulatlan és utógondolat nélküli buzgósággal védelmezni és magas pártfogása alá fogni. Ereligiosus eljárás igazolja a „Religio“ emelkedett álláspontját.

— Az orsz. középtanodai tanár-egylet közgyűlése f. hó 4-én reggel 9 órakor nyitott meg Debreczenben, nagy érdeklődő közönség jelenlétében Berecz Antal egyleti elnök által csinos beszéddel. Ezután a titkár Dr. Brózik Károly olvasta föl jelentését, melyből örömmel jegyezhetjük föl azt az adatot, hogy az egyesület tagjainak száma már 798-ra emelkedett. Érdekes vitára adott alkalmat dr. Kármán Mór, a közoktatási tanács jegyzőjének szabad előadása a „Magyar Tanügyben“ is fejtegetett tételek fölött, melyek az egységes középiskolát vitatják. Nézeteit 4 alaptételben vitatta meg, melyeknek alapeszméje oda megy ki, hogy a középtanoda szervezetében a humanistikus és realistikus irányok szerinti megosztása a tárgyaknak czélszerűtlen; a klasszikus és nyugati irodalom képezi a gymnasialis tanítás középpontját; a realiskola latinnyelvű irodalom mellőzésével még a nemzeti élet és közműveltség igényeinek sem felelhet meg; a görög nyelv behatóbb tanulmányozását kívánja. Ezután megindult a vita, melyben a realistikus álláspontján Bokor, dr. Erdődi, Kun Pál a reál-ismeretek szükségét hangsúlyozták; Torkos, Géresi Kálmán, Névy, dr. Lucz, Schurina az irodalmi oktatás mellett szóltak föl; végre a gyűlés Erdődi indítványát fogadta el, mely szerint nem éretti oda a kérdés, hogy véglegesen az egységes középtanoda dr. Kármán felfogása szerint mondassék ki. Ezután következett Géresi Kálmán értekezése a magyar protestans iskolák multjáról, mely oly beható tanulmányal, érett felfogással és eleven irálylyal van dolgozva, hogy szeretnők egész terjedelmében olvashatni. Kivált a wittenbergi egyetemnél alakult magyar costusról beszélt igen érdekes adatokat, úgy tüntetvén föl ezt, mint a régi protestans főtanodák mintáját, éltető forrását. Melanctonról szintén kellő méltánálással emlékezett meg. Az értekezés a tanáregyleti közlönyben fog megjelenni. Ezután a távollevő dr. Say Mór helyett Névy László adta elő ennek a szolgálati szabályzatról kidolgozott és egy bizottság által elfogadott nézeteit, maga is szellemes modorban tört lándzsát a tanári tekintély mellett, mely egy jól kidolgozott szabályzat által bárhonnán támadható önkény ellen védelmeztetnék. Több indítvány közt csak a dr. Kuncz Adolfét említjük, mely oda megy ki, hogy felhívandó volna az ország minden középtanodája: legalább képviselők által venne részt az egyesület gyűléseiben. A választmányra lőn bizva ez indítvány megvitatása és formulázása. Közfelkiáltással tisztelőbeli tagokká választattak: Révész Bálint ref. püspök, Ipolyi Arnold püspök és Tanárky Gedeon államtitkár. A tisztviselők választása megej-

tevé, elütközött ismét Berecz Antal (hatodszor), alelnök-ké Hofer Károly (szintén hatodszor) lettek. A debreczeni tanoda gazdag felszerelése, teljes mértékben s egy gymnasium-nak mintaszerűen megfelelő volta az állami intézetek tanárait bámulattal tölték el. Hogy multság, lakoma volt elég, köszöntő bővében: kell-e mondanunk?

— Kócs Ferencz urtól, brassó-fogarasmegyei tanfelügyelőtől, a brassói állami elemi és felsőbb leányiskola ügyében lapunk mult számának hirrovatátan hozott közleményünkre vonatkozólag levelet vettünk, melyben szóval sem czáfolja ugyan fölhozott adatainkat, mindazáltal megkísérli mentegetni. Beismeri egyfelől, hogy a leányiskola VI-ik osztálya egész éven át üresen állott, de e körülményt annak tulajdonítja, hogy az új intézetnek még nem volt alkalma bővebb propagandát csinálni. Nő! A mi tudomásunk szerint azért üres ez osztály, mert időközben ennek növendékeiből népesített be az ujonnan felállott VII. osztály. S kérjük már most, honnan fogja növendékeit venni ez utóbbi? Azt is felhozza Kócs ur, hogy a brassói magyarságnak több mint egyharmada költözködő lakos, ősszel bejön s tavasszal ujra elszéled. Nem sajnáltuk a faradságot utánna járni a dolognak s meg lettünk győződve afelől, hogy a lefolyt évben ott tanultak közül alig van egy, ki nem állandó lakos. Ellenben, arról már positiv tudomásunk van, hogy az annak idején éppen felsőbb részről tanusított számos hatalmi visszaélések következtében, tömegesen hagyták volt oda az iskolát. Végül biztosít Kócs ur, hogy a fegyelmi vizsgálat jelenben éppen olyamatban van, s így a jobb rend helyreállta mielőbb várható. Mi soh'sem kételkedtünk a tanfelügyelő ur ügybuzgó lelkiismeretességében s e válasza egyelőre egészen megnyugtatót a brassói áll. el. iskolák jövő sorsá iránt, addig is tehát, míg provokáltatás esetén ismételten hozzászólánánk e delikát ügyhöz, bevárjuk a fegyelmi vizsgálat befejeztével nyilvánosságra jövő eredményeket.

— Az ágostai hitvallású evangélikus egyház egyetemes felügyelőjére begyűlt szavazatokat felbontá a kiküldött bizottság. Begyűlt mind a négy kerületből 553 érvényes szavazat, melyből B. Radvánszky Antal eddig bánya-kerületi felügyelő kapott 448 szavazatot, így az egyházi élet terén ő lett néhai Zsedényi Ede utóda. Kaptak még szavazatokat Péchy Tamás, Szentiványi Márton, Prónay Dezső s még egy nebulyan.

— A zilahi ref. egyház papválasztása nagy érdeklődéssel folyt le, a mult vasárnapon. A pályázók mindannyian derék, jól készült férfiak voltak, mindazáltal csak három nevet lehetett hallani, s legkiváltkép a Nagy Józsefét

és Kónya Lászlóét. A szavazás megtörténvén, Kónya László nyert 42, Nagy József 24, Surányi Gyula 7 és Somkerek Miklós 1 szavazatot, s így az előmlített, a választó és nem választó közönség nagy öröme megválasztottnak jelöltetett ki.

A főtiszt. püspök ur a következő körözüvényeket bocsátotta ki:

Tudásúl.

662—1879. Vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszter ur ő nagyméltósága 13875. sz. alatt tudatja, hogy Rumplesz József róm. kath. kis-szigethi tanító a tanítói pályától végleg eltálatott.

Körözütenek.

654—1779. Marosi egyhmezgyénkben a kakasdi lelkészi állomás. Javadalma: 480 frt 28 kr. Pályázati határnap július vége. Folyamodványok t. Vályi Pál esperes aához Ny.-Szt.-Benedekre (u. p. Ákosfalva) küldendők.

686—1879. Szil. szolnoki egyhmezgyénkben a kémeri lelkészi állomás. Javadalma: 400 véka búza; 400 veder bór; 90 o. é. frt papéncz és munkaváltság. 23 hold can. portio haszon élvezete. E birtok egy tagban van, adóját az egyházközötség fizeti. Stola. Kényelmes lakás 3 hold gyümölcsös és veteményes kerttel. Végül; a temető fű és gyümölcs termésének $\frac{2}{3}$ -da Pályázati határnap július vége Folyamodványok t. Szabó Pál esperes aához Diósdra küldendők.

720—1879. Sepsi egyhmezgyénkben az uzoné III-ik tanítói állomás. Javadalma 400. o. é. frt — bavonskenti előleges részletekbe fizetve — kedvező körözümények között 5 évi sikeres működés után egyszer s mindenkorra 50 o. é. frt fizetés emeléssel. Tisztességes lakás. A tanító kötelességei: a rendes iskolai éven át, naponként 5 órán, a kiszabadó tárgyakból pontosan tanítani; az egyhk. által választandó „házi ipar“ nevet az egyhk. költségén betanulni; s azt hetenként legalább két órán tanítani. A választandó tanítónak a testgyakorlatban is jártasnak kell lenni. Pályázati határnap aug. 10-ike. Folyamodványok t. Csiszér Gábor esperes aához Egerpatakra (u. p. Nagy-Borosnyó) küldendők.

Kolozsvártt, 1879. Jul. 4-én.

A szerkesztő postája.

Elekes György, esperes urnak. Becses közleményét e számra nézve későn kaptuk, de jövő számban megkezdjük közlését.

MI NERED ETTÉ S.

Pályázat tanári állomásra.

A bel-somogyi ev. ref. egyházmegye csurgói megy. gymnasiumánál két tanári állomás levén üresedésben.

A I-ső állomáshoz a magyar nyelvnek a III. IV. V. VI-ik, a német nyelvnek a II. III. IV. V. és VI-ik osztályban való tanítása van kötve.

Fizetése 600 frt évi díj, tágas szabadlakás 1 hold kert, $1\frac{1}{2}$ hold rét.

A II-ik állomással a természetrajznak a I. II. V. VI., a vegytannak a VI., a latin nyelv, számtan és földrajznak az I-ső osztálybani tanítása kapcsolatos.

Ennek fizetése is 600 frt évi díj, s mig szabad lakása nem lesz, 100 frt lakbér, a tápintézet felügyelete s kezeléseért a köztartáson ingyen étkezés, esetleg 80 frt tiszteltidij. S mindegyik állomásbhoz mind a hat osztály növendékeinek a tornászathbani tanításáért 50 frt fizetés csatoltatik.

A fizetések negyedévenként előre adatnak s 5 évenként 800 frt legmagasb összegig 50 frttal javíttatnak.

A tanári nyugdíjintézet, mely 5 évi szolgálat után, mintegy felefizetést biztosítand, keletkezöbben; az egyhmezgyei lelkészi gyámoldának, mely fejenként 50 frt osztalékot ad, $1\frac{1}{2}$ -töli évi díj mellett kötelezett tagja a tanár.

Mindegyik állomásra két próba-év s három év alatt a tanári oklevél megszerzése köttetik ki.

A pályázati okmányok, u. m. érettségi s iskolai bizonyítvány, keresztelési anyakönyvi-kivonat, előélet, szolgálati s erkölcsi igazolvány, egészségi állapotot tanusító járás, illetöleg városi orvosi bizonyítvány alólírotthoz küldendők.

A pályázatok beküldési ideje jelen év aug. hó 3-ika. Kelt Hedrahelyt, u. p. Kadarkut.

Körmendy Sándor
esperes.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hvá
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzendők.

Kézirtok nem dtnk vissz.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Egy felette kényes kérdés szerencsés megoldása.

h. i. — Igazgatói beszéd, melylyel Jancsó Lajos kolozsvári ev. ref. főtanoda igazgatója az 1879. tanévet folyó év június 28-án bezárta. — Dante. V. — A kolozsvári ev. főtanoda előljáráóságának tantervjavaslata, az erd. ev. ref. egyhkerületi gymnasiumok számára. — A testvér superintendenciák köréből. A tiszáninneri superintendencia véleménye a felügyeleti jóg tárgyában. (Folyt.) — Vidéki élet: A gy.-fehértvári ev. ref. egyházmegyéből. — Egyházi lapok szemléje. — Különlélek. — Kóroztetnek. — Hirdetés.

Egy felette kényes kérdés szerencsés megoldása.

Az újabb kor irányát viszonyítva a megelőző korszakok társadalmi, politikai és erkölcsi irányához világias jelleműnek tartjuk és van igen nagy kiterjedésben ható, számos kiváló tehetség és szellemi erő által támogatott szabadelvűpárt európaszerte, mely az emberiség magasb, szabadabb fejlődését, száz meg százképen összekuszált helyzetéből, a legkínosabb problémák utvesztőjéből való kibontakozást egyedül az egyházzal létrehozandó teljes szakítás útján reméli csupán elérhetni. Az államélet, a társadalmi szervezet kizárólag a tudomány vezérletében találja a mindenféle baj és nyomor, anyagi és erkölcsi szenvedések gyógyszerét. Az exact tudás a minél kétségbevonhatatlanabb adatokra épített ismeret, a „was ihr nicht tastet ist euch himmels weit“-féle bölcsesség meglehetősen ki is zsákmányolta e különben a helyes mértékig és korlátok közt egyedül jogos irányt és magának csinált propagandát. Első hatása ennek nyilvánult nem csak az egyházpolitika terén, hol tekintettel a különböző vallási secták szabad fejlődhetésére kellett a közszabadság érdekében nyilvánulnia, de nyilvánult azon majdnem föltétlen bizonyosságba átment közmeggyőződésben, hogy tudás és hit két külön világot alkotván, melyeknek egymással semmi közük nincs, a tudományok egyetemén helye csak a tudományoknak van, a theologiai képzés csupán az egyes felekezetek papképzését czélozván, seminariumok dolga, az egyetemeknek ehez semmi közük. Az egyetem mint állam által fentartott intézet egyik felekezetnek sem állhat be apologetájává; a különböző felekezethez tartozó polgárok filléreit nem lehet egy egyház szolgálatában egyoldaluan kizsákmányolni;

vagy pedig minden felekezetnek joga van helyet követelni az egyetemen. Ugy de, mi lesz akkor? A tudománynak egységes czélja van: az igazság kutatása; de a felekezet már előre az igazság birtokában véli magát hite által, így a verseny csak polemia, folytono; exasperatióra vezet. Nemde kényes kérdés? Másfelől, ha ki van zárva az egyetemről, akkor része-sül-e a pap egyetemi képzésben, mi tekintve fontos hivatását, magas társadalmi jelentőségét: okvetetlenül szükséges. Az egyoldalú, sokszor vallási fanatismus és hazánkban még nemzetiségi velleitások terére is sodrott seminariumi képzés épen azért, mert szűkebb körű, nem vezet-e szűkkeblűségre?

E kérdést oldá meg, véleményünk szerint, a különben buzgó vallásosságáról ismert kalvinista Holland. Föllállítá negyedik, amsterdami egyetemét es itt az 1846-ban a szabad egyház, szabad államelvének hódoló törvényhozás által kizárt theologiai facultást 1878-ban ismét az egyetembe befogadta. De a Geertsina holland kultusminiszter ur által egyetemi rangra emelt theologiai képzés egészen másnemű, mint az eddigi seminariumokban adott apologetikai és gyakorlati irányu pap-képzés. Ez utóbbi Hollandban is seminarium dolga. Minden felekezet jogositott, hivatott rá. Sőt czélja lehet minden papképző intézetnek egyetemi színvoulra emelkedni; de azért a hivek hitszükségeit, az egyház hagyományait sem hagyhatja tekinteten kívül; tehát ecclesia militans lenni nem szünhetik meg. De másfelől a keresztyénség vallás-erkölcsi irányban tanusított egyetemessége, rangja és a keresztyén kultura egyöntetű volta megongedik, sőt követelik, hogy az egyetemen a tudományok által a hypothezisek alakjában terjesztett hitnek is legyen ellensulya, tudniillik a hivatalos hitformákhoz nem kötött vallás tudománya. A mint a hythottesis tudásnak hit, épen úgy az összehasonlító vallástan, ha hiten is alapulna, tudás fokáig emelkedik.

Megnyitották tehát az egyetemen a theologiai kart. Tanitnak összehasonlító vallástudományt, melynek az ókori népek mythológiái összehasonlító tudománya mintegy ókorát; a kijelentés kora, mintegy

középkorát, az összehasonlító vallástan mintegy újkorát alkotja. Az összehasonlító nyelvészet, a szövegkritika a vallások története, az összehasonlító népsychologia mind becses melléktudományai lehetnek nézetünk szerint. Míg 1868-ban a theologiai kar megszüntetését kísérti még Heemskerk; e kísérlete meghiúsulta mellett is újra megtette azt 1874-ben. 1876-ban a kérdés jó megoldást talált. És érdekes, hogy a különböző felekezetek részéről jött nagyszámu kérvények terelték oda a dolgot, hogy a kérdés ugy oldassék meg, miszerint a tudományos jellegűvé változtatott vallástudománynak van helye bármely tudományegyetemen. A „Magyar Tanügy“, melyből ez adatokat vettük, méltatását szíves örömet elfogadjuk, csak azon megjegyzését tartjuk tulzottnak, hogy olyforma viszonyban van az összehasonlító vallástudomány az egyes theologiákhoz, mint az astronomiat astrologiához. A protestans szabadabb irányu szöveg-kritikára alapított, bölcsészettel kezett fogott theologia még sem tartható csillagjóslás forma tudománynak. Hollandot csak üdvözljük e szép vívmányért, melyet bár mielőbb hasznosíttatnók idehaza. Nektünk, protestansoknak, ez csak javunkra válne.

h. i.

Igazgatói beszéd,

melylyel Janesó Lajos, a kolozsvári ev. ref. főtanoda igazgatója az 1878—9. tanévet folyó év június 28-án bezarta.

(Folytatás.)

Hogy érettebb koru ifjaink tanulásbeli kötelességükön fölül is igyekeztek ismereteiket gazdagítani s azokat önállónan fel is dolgozni s egyszersmind érzelmüket nemesíteni: a felől az ifjusági önképző körnek a zene-ének próbatéten felolvasott évi jelentéséből is az ezen alkalommal jutalomban részesült pálya-művekből és szónoklatokból: örömteljes meggyőződést szerezhettünk és szereztünk is, ugy mi tanárok, mint az ünnepélyen szép számban megjelent közönség. A felmutatott eredmények kellő méltatásául legyen elég csak ennyit mondanom: Emberi természetünkben van, hogy minden jóra való egyestől s testülettől: többet, jobbat és szebbet várunk, mint a mennyi az ő szoros kötelessége, annyira, hogy valódi érdemül csakis ezen többletet szoktuk felszámítani. Ez évi ifjusági körünk érdemeket szerzett magának, mely érdemekből, hogy nagy rész jut a buzgó elnöknek is, tán mondanom sem kell.

A mi már az ifjuság erkölcsi magaviseletét illeti: fájdalommal kell nyilvánítani, hogy a letűnt év gazdag volt az egyesek által elkövetett törvénysértésekkel, ugy a személy-, mint a vagyon-biztonság tekintetéből.

A babonás tengerészek ugy hiszik, hogy az Oceán, mint egy szörnyeteg, évenként megköveteli az ő emberáldozatait. A statisztikusok már számadatokkal igyekeznek meggyőzni a felől, hogy a társadalmi élet szintén ily áldozatokat követelő Oceán. Bizonyos százalékknak évenként el kell merülni benne. Vajha ezen előleges észrevételem enyhíteni bírná az itt felsorolandó szomorú tények fájdalmát!

Személybiztonsági törvénysértést követett el év folytán két, annyira élemedett koru növendékünk, ki már közel állott azon időhez, midőn növendékeinket ünnepélyesen szoktuk éretteknak nyilvánítani. A tanodai törvényszéktől, annak idején vett komoly megrovás mellett: jövőnk érdekében itt sem mellőzhettem hallgatással a fékezhetlen indulatból elkövetett, noha kölcsönös kibéküléssel végződött botrányt.

A vagyonbiztonság ellen már több törvénysértés követetett el. Három, alsóbb osztályu szolgatanulót már az első félévben voltunk kénytelenek a tanodától elszakítani: társaságban, a tanodán kívül folytatott és megrögzöttek bebizonyult apró tolvajlásaik miatt. Két, szintén alsóbb osztályu növendékünk, a rájuk nehezült sikkasztási, több mint gyanu következtében, a második félév folytán megvált a tanodától. És, vajha ezzel végét értem volna e szomorú tények felszámolásának. De, fájdalom, a legelszomorítóbb még hátra van, mit ugy tanodánk jövője, mint az egyenlőben osztó igazság érdekében szintén nem mellőzhetek hallgatással. T. i. egy már annyira érettkorú növendékünk által is követetett el vagyonbiztonság elleni törvénysértés, ki már arra volt hivattva, hogy más vagyonának sérthetlenségét gyerek-tanítványai szívébe csepegtesse és a kitől elvártuk volna, hogy osztálytársai testületi érzelmét és tanodánk jóhírnevét ily botránytól megkímélje. Legyon elég erről itt ennyi, hogy mihamarább végére juthassak számolásom e fekete rovatainak, melyek közül a legfeketébb még hátra van. T. i. egy szintén érettebb koru növendékünk, tanodai igazgatóságunknak minden jóindulatu visszatartó erőlködése mellett is, a tanulói pályát beszennyező rendetlen életbe s ezzel járó sokféle törvénysértésbe annyira sülyedt, hogy végre kénytelenek voltunk őt tanodánktól ítéletesen elszakítani s az elszakítás okát bizonyítványában is jelezni.

Ennyi és nem kevesebb erkölcsi botlás, sőt véték követetett el egyesek által a letűnt tanodai év alatt. Hozzak-e fel enyhítő körülményeket az illetők mentségére? a gyerek- és ifjukor meggondolatlanságát, a körülmények kísértését, a társadalmi élet csábításait s egyéb ilyeseket? Nem teszem, tennem nem szabad! Nem, mert ha e fenyegető gonosszal egyszer alkuba bocsátkoznánk: közvetlenül tanodánk, közvetőleg a társadalom létalapját ingatnók meg. Igaz, hogy messze tul vagyunk az időn, mikor még oktalan állatokat is végeztek ki törvényes uton, ugynevezett morális vétkekért, pl. disznót, hogy a bölcsőbből a csecsemőt fel-falta, vagy lovat, hogy gazdáját agyon rugta; de azt hiszem, még soká nem érkezünk el odáig, midőn bele fogunk nyugodni a physiolog és phrenolog azon állításába, mely szerint ilyen vagy olyan agyvelejű és vérmérsékű embernek mulhatlanul lopni vagy verekedni kell.

Azonban, ha a felsorolt bukásokat nem védem, védenem kell azokkal szemben összes ifjuságunk közerkölcsiségének jóhírnevét. És védelmem csakis azon egyszerű figyelemzetetésből áll, hogy a ki amaz egyesek bukásából az összes ifjuság erkölcsi hanyatlását következtetné: nem kisebb hibába esnék mint az, ki a tengerészet hanyatlására következtetne abból, hogy például, az idén több hajó sülyedett el, mint a

múlt évben. És ha e figyelmeztetés mellé azt a másodikat is csatoljuk, hogy az év folytán nyilvánosságra jött rosszak nem úgy nézendők, mint tanodánk légkörében fogamszott s kifejlett, hanem mint kimutathatóan közelebből importált betegségek: akkor, úgy hiszem, a felszámlált szeny-foltok ifjuságunk közerkölcsiségét nem érintik.

(Vége következik.)

Dante.

V.

»Mint a pacsirta zeng a tiszta légben,
Magasbra szállva mind, a míg gyönyörrel
Megtölti szivét s némán hallgat el,
Ugy tünt előmbe mindenütt örök
Boldogság képe, melynek szándokából,
Minden mi létezik, az lett, mi ő «

Igy érti Dante a mennyei üdvösséget — bölcselmileg. De előtte, mint halandó előtt a malaszt különböző, viszonylagos fokozatai, hogy fölfoghatókká váljanak, külön szférákban kell hogy megjelenjenek. Kezdetben a lelkek csak halványan csillogva tűnnek fel mint üveg, vagy víz fénye, majd a magasabb egekben mind jobban ragyognak, mint különféle színű drágakövek. Néha oly jelképekké tömörülnek, mint Krisztus keresztje, a császárság sasa, az ég rózsája, majd meg ismét lángoló betűk gyanánt alkotnak össze egy-egy mondatot a latin Vulgatából. Mindez nem csak költői, de halhatatlanul, felülmulhatatlanul, utólrhetetlenül költői, nem is említve ama nagyszerű gondolatokat, milyen Beatricának Istenhez való vágya, mely őt magától emeli mind fölebb, míg a költőt viszont szerelme vonzza utána, s míg ő imádoztja dicső szemeinek mélységébe merül el, addig az ama pont felé tekint, hol az élet forrása nyugszik, s így jutnak mind közelebb-közelebb az isteni arculathoz. Az eszmény, a szerelem, az örök-nőies általi megváltásunk, mely gondolata ez, melyet Dante sokkal intuitívabb módon fejez ki, mint Göthe, Faustjt második részében. De Göthenek nem legkisebb érdeme, hogy e sajátlag középkorias eszmét teljesen modernizálta s azt bölcselmibb, universalisabb alapokra fektette, mint Danténál volt. Dante érzése még csak a középkor szellemének bölke; Göthéből az örök igazság lelke szól.

Vádolják Dantét, s tán nem is ok nélkül, azon hozszadalmias didaktikai részletekért, melyeket Aquinas vagy Bonaventurából idéz s „Paradicsom“-ába beleszó. S míg benne a moralista és a költő öntudatosan van párosulva, úgy, hogy nem egyszer igyekszik szemmel láthatólag, beszédének bizonyos moralizáló irányt és scholastikai élt adni; mint ellenlábását Shakesperet tüntetik elő, ki, bár sosem prédikál és filozofál, alakjai mindazonáltal nem nélkülözik sem az erkölcsi tartalmasságot, sem az igazság bélyegét. Nézetünk szerint nincs egészen igazuk azoknak, kik e körülményben foltot akarnak látni Dante művészi hírnevén. Mert nem szabad felednünk a kornak irányadó jellegzetosságait. Dantenak úgy, mint a középkornak szemében a vallás nem választható el a theológiától. Maga Beatrice, mint a vallásosság ideálja, ez értelemben ismerős kell hogy legyen a

dögmákkal is. Nincs mért meglepjen tehát, ha vitatkozni halljuk a leghirnevesebb tudósokkal, az istenészet legelvontabb kérdései felől, mindezek daczára megtartván lénye kedvességét, ragyogó szemeit, és ama szent mosolyt — *santo riso*, mely csaknem közmondásossá volt válandó.

Volt alkalmunk már érinteni és méltányolni a költő művészi felfogását ott, hol a menyország érzéki föltüntetésének felettébb nehéz problémáját oldja meg. Meghajoltunk ama genialis gondolat mély igazsága előtt, hogy Dante még a mennyországot sem akarja apróbb szenvedések nélkül tudni. Csakhogy itt a földi bánat az élők balgasága és roszasága feletti sajnálkozásban, sőt bosszuságban nyilvánul. Így Folco, toulousei püspök, czélzással a florenczi liliomra, mely pénzdarabokon is feltüntetve volt, Bonifác pápa ismeretes kapzsóságára, ezeket mondja Dantenak:

„ . ez átkozott virág
A gyöngye nyáját tévútakra hajtá,
Farkassá téve annak pásztorát.“

Látszik ebből, mily kevés ultramontanizmus lakozott e nagy léleekben, s mily sok bátorság a rendithetlen hazafiban. A pápa, a világ ura, a szent atya, nem egyéb, mint báránybőrbe öltözött farkas e férfiu éles szemei előtt. Ismét a nyolczadik égben, a szentek haragtól pirulnak, midőn szent Péter fölkiált:

„ Ha színem változik
Nem nagy csoda; mert lásd, a míg beszélek
Itt mind ezek kikelnek színeikből.
Ő, ki a földön helyemet bitortlja,
Az én helyem! mely Megváltónk előtt,
Dicső szeme láttára lett üressé —
Nagy Rómát im mézsárszókké tevő,
Hogy rá a Sátán is ujongva tombol.“

Szent Péternek ez erélyes kitörése — különös contrast! — épen a „Gloria Patri“ elzengése után következik, melyben az egész paradicsom részt vett volt, s melyet Dante hasonlíthatatlan költőiséggel „világ mosolyának“ nevez. Általában a költő ismételten kifejezett méltatlankodása, Róma süllyedése, a papság restsége és tudatlansága, az uralkodók pártoskodása és a közönséges fejtelenség felett, mindannyiszor nagyon elüt mindmegannyi sötét folt, a háttér ragyogó tisztaságától s a legmerészebb, de egyszersmind legsikerültebb antithesisek közé tartozik, melyet valaha költő megirt.

A kolozsvári ev. ref. főtanoda előljáróságának tantervjavaslata az erd. ev. ref. egyházkerületi gymnasiumok számára. *)

I n d o k o l á s.

Előljáróságunk a mélt. igazgató-tanács f. év. 287. sz. leiratához képest mindazon munkálatoknak alapján, melyeket e leirat figyelembevétel végett ajánl, valamint gymnasialis szervezkedésünk újabb történetében lefolyt minden fontosabb

*) Lapunk múlt számában megkezdett tanügyi jelentés folytatásaképen, idején valónak tartjuk a kolozsvári főtanoda előljáróságának tantervét közzétenni, fentartván magunknak a jogot, hogy sorrendben a tanügyi jelentésnek a többi tanodai előljáróságok munkálataira vonatkozó részét is közzétegyük.

mozoztatnak az állam által e téren kifejtett irányoknak és törekvéseknek, ugyszintén hazai és sajátos felekezeti viszonyainkból eredő közmívelődési követelményeknek tekintetbe vételével egyfelől elfogadja a nagy-nyedi Bethlen-főtanoda tanári kara által a múlt évben Szászvároson tartott tanári értekezlet elé terjesztett tantervjavaslat azon álláspontját, mely szerint „középtanodáink teljes egységes 8 osztályu tanfolyammal bíró középtanodáknak tekintessenek,“ de másfelől ez álláspontot bővebben nem csak a körülmények muldólagos követelményeivel, nem csak a régi bölcselmi tanfolyamnak 2 évre történt összevonásából eredt fenntarthatatlan voltával, de mélyebben behatolva, maga a gymnasium feladatából és ezen feladattal szoros oki összefüggésben álló, 8 osztályra kiterjedő, magában véve kerek egésznek tevő, de egyszersemind a felső tudományos, vagy szakoktatásra előkészítő organisatio természetéből kiindulva kívánja indokolni és igazolni. Ugyanis, a szaporodó és remélhetőleg még fokozódó mérvben fejlődő szakoktatás s illetőleg szakiskolák, valamint a Királyhágón innen fekvő bérczes hazában főnálló egyetemen föltalálható fensőbb tudományos képzés tárgytalaná tette az 1861-iki szervezeti javaslat azon nemes irányu buzgolkodásra mutató álláspontját, mely szerint a gymnasiummal kapcsolatba hozott bölcselmi tanfolyam, fölébe emelkedve az élet realis viszonyai által követett szakszerűsége hajló igényeknek, általános műveltség mellett, szakismeretet is czélzott adni kivétel nélkül, minden fensőbb tudományokra készülő ifjunak és épen ezért előlegezte, mint egy az egyetemi és szakoktatás körében behatóbb, magasabb szellemben eléadott tárgyalási módját az egyes tudományoknak, tehát némikép a fensőbb kiképzéstétést megkezdé, mint ez az 1870-ben az egyházi főtanács által b. Eötvös főle tantervre véleményes jelentéstétel czéljából kiküldött bizottsági véleményből is kitünik. Egy erős, 8 osztályra, a gymnasialis tantárgyak fejlettebb, szélesb köre miatt terjedt gymnasium a szervezeti javaslat 6 osztályu középtanodája és 3 évi, de tényleg két évre öszszevont bölcselmi tanfolyama által elérni remélt czélját az újabb tanügyi viszonyokhoz mért illetőleg mérsékelt fokon betölti; mert előkészít a fensőbb tudományos képzésre, de „az általános műveltség“ szavakkal nem épen helyesen kifejezett kifejtését az értelmi és erkölcsi erőknek szintén eszközölni képes, még pedig egységes, fokozatos tanfolyamban, mely azért a 4 alsó gymnasialis osztály külön bevezett folyamát, mely a különböző pályákra irányuló tehetségek és hajlamok miatt okvetetlen szükségessé válik, épen nem teszi lehetelenné; másfelől a régiebb bölcselmi tanfolyan tananyagát majdnem teljesen felöleli és a gymnasialis paedagogia és didaktika által kívánt szellemben és fokozatban valósítja. Az értelmi és erkölcsi erők kifejtése, az öntudatnak a modern világnézet álláspontjára helyezése oly eszményi czél, mely nem hogy ellentétbe volna helyezhető, mint ez az 1870-iki Bizottsági vélemény álláspontjáról tekintve látszik, de sőt épen kibékítésre mintegy föltétlenül utalva van az ugynevezett realismetekkel, melyeket beolvasztani és a gymnasialis alaki képzés szempontjából fölhasználni a gymnasialis paedagogianak szintén feladata, nemes törekvése. Épen azért, mert az így egységes tanfolyamot öltött gymnasium külön, bevezett egésznek alkot és a régi középtanodánál magasb rendeltetést tűz maga elé, melyet elérni is képes; nem arrogal magának, mint fensőbb képzést előkészítő intézet, szorosb értelemben vett, tudományos oktatást adó intézethez kötött rangot, jogczimet, de szerényebb feladatát teljesebb mérvben betöltöni igérkezik: előljáróságunk a 8 osztályu gymnasiumot, viszonyainkhoz képest, mint mívelődési követelményt tekinti és tantervjavaslatát ez alakban egy külön egészben készíté el, nem hivatkozván még ott sem a szervezeti Javaslatra, hol teljesen annak ductusán halad; mert

a különböző elvi álláspontból kiindulva alkotott egymáshoz közel rokon, de azért még sem egy azon czélt kitűzött két terv menete oly szellemben és fokozatos menetben eltérő egésznek alkot, hogy csak zavarólag hatna a Szervezeti Javaslatra hivatkozás. Ha a 8 évre terjedő gymnasialis képzés czélja az említett „Bizottsági Vélemény“ által felállított czél volna is, t. i. „a lelki tehetségek öszszhangzatos kiképzése, az általános emberi műveltség kifejtése“: más tanmenetet, más fokozatok szerinti tárgybeosztást kívánna. Ebből folyólag előljáróságunk tisztábban áttekinthető tervet vélt adhatni, midőn jelenleg a Szászvároson elfogadott elvnek megfelelő tantervjavaslatot a maga mivoltának megfelelő alakban dolgozott ki. Nem hallgathatja el ugyan előljáróságunk azon aggodalmát, hogy a szűkebb körre szorult bölcselmi képzés nem fog-e eszmétlen, a praktikus élet hasznossági elvének túlon túl hódoló ifjabb nemzedéket képezni, annyival inkább; mert utilitarismus felé hajlik a kor egész iránya; de, mint tantervből is látható, a human tudományoknak oly mérvben megadta tantervjavaslatában az őket megillető rangot, hogy ez aggodalma iránt megnyugvást szerez, föltéve, hogy az egész gymnasium tanító személyzetét a gymnasialis képzés nagyfontosságú hivatása, eszményi czélja lelkesíti. Másfelől, az egykori bölcselmi tanfolyamot hallgató ifjak érettebb voltához képest, kivált a jellemképzés által föltétlenül megkivánt szabadabb mozgást, nagyobb önállást nyújtó deáki intézmény fenntartását a benlakás és magántanítói rendszer körülményeink által; még ez ideig szükségelt alakjában: t. i. csupán fegyelmi szempontból különlegessé tett helyzet és állás megadása által véli eszközölhetőnek. Azonban, a gymnasium teljes egységének rovására, kivált az egy folyamot alkotó tanterv koczkáztatására vezető bármely lépést indokolatlannak, az újabb paedagogia szempontjából előre elfogadhatatlannak tekint előljáróságunk.

(Folytatása következik.)

A testvér superintendentiák köréből.

A tiszáninneni superintendencia véleménye a felügyeleti jog tárgyában.

Csakhogy annál sérelmesebb a pont. IV. cikkének azon követelése, minél fogva:

- a) valamely köteles tantárgy hallgatása alóli fölmentésre;
- b) tanfolyam nyilvános hallgatása nélküli vizsgatételre;
- c) egy év alatt több tanév végzésére, általában minden, a megállapított tanrendszer alóli kivételre vonatkozó különös engedélyek megadására, úgy a közép iskolai, mint a bölcsészeti s jogi tanfolyamokra is, az illető felekezeti főhatóságok meghallgatása mellett, kizárólag a vallás- és közoktatási miniszter legyen jogosítva s állami s egyéb tanintézetekbe való átlépésnél csak a miniszteriumtól nyert engedélyek tekintessenek érvényeseknek.

Miután mi protestansok saját iskoláink körében az a) b) c) alatt felsorolt esetekben is autonómice intézkedtünk, ezen jogot jövőben is fenn akarjuk tartani a magunk számára, s a végből intézkedni fogunk az iránt, hogy autonóm iskoláink életére zavarólag hatni nem fog; a mennyiben pedig az ellenkezőt fognánk tapasztalni, hajlandóbbak vagyunk inkább iskoláinkat ily kivételes esetek zaklató következményei előli az által elvonni, hogy mi az a) b) c) p. alatt felsorolt

kedvezményekben iskoláink növendékeit nem részesítjük: mert nekünk, mint autonóm felekezethez éppen annyi jogunk van saját iskolánkban, az 1790/1 XXI. t. c. rendeletem belől intézkedünk, a mennyi van az államnak saját, vagy a kir. kath. tanintézetek körén belől.

A mi pedig az ezen IV. c.-hez csatolt indokolást illeti, miszerint ezen a) b) c) alatt felsorolt intézkedést az a tekintet teszi szükségessé, hogy a felekezeti autonomia csak is saját körén belől birjon rendelkezési joggal: ezen indoklás nem állhat meg, a mennyiben el nem ismerhetjük, hogy a mi autonomiánk csak az ilyen kivételes esetek gyakorlása által hat be saját körén kívül is, mivel a rendes iskolai élet folyamán szerzett s általunk kiszolgáltató bizonyítványok érvénye is szabályzólag hat mindazon intézetekre, melyek az autonóm életünk körén kívül esnek, mert hiszen azt, hogy az autonomia a maga jogi következményeiben saját körén túl is hasson szabályzólag, maga a nyilvánossági jog is követeli.

A mi a pont. V. c. b) p.-ját illeti, mely szerint a felekezeti iskolába más iskolák növendékeiből csak azon másik iskola törvényes hatóságának beleegyezésével vehessenek fel javító-, pót s magán vizsgálatokat, ezen nézetet elfogadjuk annyival inkább, mivel ez uton oly kellemetlenségektől szabadulunk meg, esetleg oly zaklatásoktól a miniszterium részéről, melyek iskoláink nyugalma eddigelé időnként megháborították, de a viszonyosság azt kívánja, hogy ezen rendelkezést szemben egyéb tanintézetekkel ezentúl mi is gyakorolni fogjuk.

Mint hogy azonban, a mint a következőkből ki fog tűnni a miniszter a pont. VI. c. a, legközvetlenebb folytonos beavatkozásszándékozik meghonosítani autonóm iskoláinkban, lehetetlen előre is nem tiltakoznunk a suprema inspectio, jogának illetően magyarázata ellen.

Ugyanis itt nem kevesebbet követel a miniszter úr, mint azt, hogy az állami (és u. n. királyi, voltaképen pedig r. k.) középiskolák felügyeletére alkalmazott közegek, tankezelési főigazgatók által iskoláinkat meglátogathassa, azok vizsgálatain, saját közegei által megjelenhessen s ezen állami felügyelői által magának iskoláink ügyeiről egyenes tudomást szerezhessen.

A mi iskoláink nyilvánosak levén, azok vizsgáin minden a tanügy s tudomány iránt érdeklődő egyént mindenkor szívesen látunk ugyan; azonban a superinspectio ezen magyarázatot el nem fogadhatjuk, mert ha az 1790/1 XXV. t. cz szellemét vesszük figyelembe, abból egyáltalában nem látjuk, hogy a legfőbb felügyelet joga egyszersmind a közvetlen felügyelet gyakorlásában állana.

Nekünk vannak közvetlen felügyelő közegeink, s egyáltalában nem engedhetjük meg azt, hogy iskoláink életét kétféle közvetlen felügyelet zavarja meg: s a mennyire nem vonjuk kétségbe Ő Felsege legfőbb, mert törvényen alapuló főfelügyelő jogát, melyet ez idő szerint a közoktatási miniszter úr van hivatva gyakorolni, ép úgy tiltakoznunk kell azon szándék ellen, hogy a mi iskoláink bármily czim alatt is a kir. tank. főigazgatók hatáskörébe bevonassanak. Már a múltban, az absolut korszak alatt oly tapasztalatokat tettünk e tekintetben, hogy ezen tapasztalatok ismétlődését egyáltalában nem óhajtjuk. Nem enyhíti ezen intézkedés sérelmes voltát a VI. c. bekezdésének az 1876. XXVIII. t. c.-re való lucus a non lucendó hivatkozása sem mivel a középoktatásra való felügyelet lényegesen más alapon szervezendő, mint a népoktatási, mivel lényegesen más feladat, a néptanítók működésének ellenőrzése s ismét más a középiskolai tanároké. A mi pedig a VI. c. 2) alatt a jogakadémiai mai szervezetére való hivatkozást illeti, mely szerint az államvizsgálati bizottságok tagjait már jelenben is a miniszter nevezi ki, ezen hivatkozás semmi jogi alappal nem bír és csak tényleges állapot, melybe a jogakadémiai 1874-iki törvénnyel rendezése a nem eléggé óvatos superintendenciákat belekényszerítette, s már ezen rendezés akkor is oly sérelmet képezett autonomiánkkal szemben, mely ellen az egyb. kerület felirt, az országgyűléshez is folyamodott, noha mindeddig eredménytelenül. A mi pedig az államvizsgálatokat illeti, az nem talál azért, mert habár a tanárok ott alkalmaztatnak is, maga az államvizsgálati bizottság az iskola körén kívül eső intézkedésnek tekinthető.

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLET.

A gyulafehérvári ref. egyházmegyéből.

M. Igen, július 5. 1879.

„Justum ac tenacem etcet.“

A n.-enyedi „Szemle“ f. évi 25-ik számában, név-aláírás nélkül megjelent epés „vezércikkére“ — felhivatva lévén — a legnyugodtabb kedőlyvel felelek. Mi sem könnyebb, mint alaptalan interpellációra felelni annak, ki mellett a megnyugtató önérték és a megdönthetetlen igazság hangosan szólnak.

Igazat adok t. levelező urnak, hogy papválasztásaink sok keserűséget, visszaélést szoktak előidézni; minek egyik oka, kétségkívül: papválasztási szabályaink hiányos voltában rejlik; másik — uti figura docet — hogy egy némely malecontentus elkeseredettségében sértett ambíciójával kigyót, békát kiált a legtörvényesebb eljárásra, s a távolról néző közönséget tévutra kívánja vezetni; pedig igen természetes, hogy bármily nagy legyen a folyamodók száma, s legyenek bár azok — saját önző hitők szerint — elsőrendű csillagok; mégis egy egyházközségben egyszerre csak egy lehet a nyertes.

Sok minden hibáztatott körülmény merült fel papválasztásainknál; de tudtomra a gyulafehérvári papválasztási eljárásnál jött elő csak azon eset, hogy a miért valaki nem candidált, azért hírlapi téren feljajdulni ne szégyenlje. Nekem úgy tetszik — ha emlékezetem nem csal — hogy t. levelező ur kegyeltjét Szászvároson, Tordoson sem candidálták; miért nem tetszett akkor jajgatni? miért az elkeseredés épen a gyulafehérvári papi állomásnál? Szilágyi Farkas uron kívül, még más érdemes pályázók is, kik velő bármikor és bárhol méltó joggal versenyezhetnek, kimaradtak a candidáció alkalmával, s lám azon dorék emberek még sem jajdultak fel; nem, mert tudták, hogy törvényes eljárás-

rással szembe olyasmit tenni, szembeálló szerénységgel lenne. Az ilyen önmagukat dicsőítő, magasztaló, másokat kisebbítő jelenetek csak N.-Enyeden szoktak előfordulni.

T. levelező ur Elekes Viktort tette Szilágyi Farkassal szembe. (Oh az az Elekes név!) Tessék csak valóságos tényekkel bobizonyítani, hogy Elekes Viktor bármi tekintetben hátrább áll Szilágyi Farkasnál, s elfogadható érvekkel támogatott állításai előtt keszszéggel meghajlok; addig pedig merem állítani, hogy Elekes Viktornak tudománya is van annyi — ha nem több — mint Szilágyi urnak; szónok is van olyan — ha nem jobb — mint Szilágyi ur. Aztán: három évi zürichi egyetemi szorgalmas tanulás, buvárkodás, annak következtében nyert tudori oklevél, s két évi általános méltánylással folytatott tanári pálya, ezek is csak tesznek valamit. S mit állít t. Szilágyi ur ezekkel szembe? Talán azon egyetlen érdemét, hogy tért akar nyitni Enyeden másnak; maga pedig szerzett babérain pihenni szeretne Gy.-Fehérvártt? Oh a gyulafehérvári állomás, nem pihenő állomás!

Gunyolódik nagy önhittségében t. levelező ur, hogy a gyulafehérvári állomásra érdemtelenekeket jelöltek ki, s az érdemeseket kihagyták. Propria laus sordet.

Tessék megvizsgálni a tövisi ref. egyházat, hol Gruzda Domokos kedves aa. alig hihető csekély fizetésből élve, egyetlen fillér jövedelem nélkül, csupán lelkes buzgósága által, templomot kijavíttatott, új orgonát készíttetett, paplakot, iskolát építtetett. Tudakozódjék szépen virágzó abrudbányai egyházunk szellemi, anyagi állapota után, hol Molnár Albert teremtből lelke működik, s át fogja látni, hogy az érdemeseknek híreszteltek kénytelenek lesznek a szerintök érdemteleneke előtt meghajolni. Mutasson t. levelező ur és partfogoltja, amazokénál több érdemet.

(Folytatása következik.)

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A Prot. egyh. és isk. Lap „Apró papok“ czim alatt papjaink magaviseletét bírálja. Nálunk a papokat nem tisztelik, a templomok üresek, a nép elzüllick; mert az egyházkormányzat meglazult; mindenki tesz, a mit neki tetszik. Nincs egység és rend az igazgatásban. Minden superintendens másként kormányoz, minden esperes másként igazgat. Az egyháznak organikus egésznek kellene alkotnia; de nálunk a divergens és independens élet kezd lábra kapni, és így a centralizált catholicismussal a versenyt ki nem álljuk.

Habár a protestantismusban nincs is nagy jelentősége a formáságoknak, de az még sincs rendén, hogy az istenizsziertet rendjében, predikálásban, urvacsozasztásban, stb. egymástól végkép különböző szokások támadjanak. Sokan elhagyták a hétköznapi istenizsziertet; elakarják hagyni „apró papjaink“ a vasárnap délutánit is, sőt a halottak feletti cultust is. Ezt nevezik nálunk haladásnak. Az ily haladás mellett azonban elvesz papjainknak minden tekintélye. És méltán. A mi papjaink nem akarnak fungálni a betegek körül; a pápista pap ellenben, hijják bár éjjel az utolsó kunyhóba nehéz beteghez, megy és teljesíti kötelességét. Az

effélet látja a nép, következtetést von és következtetése reánk kedvezőtlen.

Ha nem is r. catholicus értelemben, de nálunk is szükséges lenne a „papi rend“ megkülönböztetni. Ám a mi papjaink egyike Kálvin-, a másika Kossuth-szakált visel; egyik Bathtyáni, másik Deák, a harmadik kanász-kalapot, vagy éppen birkabőr-süveget tesz fel, ha parádézni akar.

Vallásunk positiv vallás volna. A helvetica confessioért nagy papjaink gályára hurczoltatták magukat; mai tudatlan apró papjaink megvetik azt; és pedig nem Hegel vagy Schleiermacher kedveért, hisz' ezeket nem is ismerik, hanem — divatból. Nekünk ma nincs megállapodásunk a dogmákban, nincs normánk a ritualékban; mindenki maga csinál dogmát, ritust, papi-köntöst, szóval teremti a vallást a maga korlátoltságához képest a maga képére. Így aztán hol van a mi positiv vallásunk? És ha nincs: természetes, ha sokan azt kérdik: mire is valók a mi papjaink és mirevalók a mi templomaink?

A mi modern mokra papjaink nagy hangu szavakkal szabadelvüsködnek, turkálnak a jók és kegyesek régi alkotásaiban; de maguk sem áldozni, sem gyűjteni nem tudnak, a meglevő pártfogókat is elriasztják; az anyagilag tehetős, náluk miveltebb világi elemet az egyháztól elidegenítik; a népet megnyerni nem tudják; de azért szeretnek mindenbe belékalánkodni, igazitnak mindent, csak papi dolgaikat nem; felbontják a régi jó rendet, de alkotni valami maradandót — nem tudnak. Ha ez így megy: lételünk jogosultsága megszűnik.

A Prot. Hetilap folytatja a vallásszabadság és polg. házaszász cizme alatt megkezdett bírálatát a Pontozatoknak.

Midőn a Pontozatok szerzője egyenlő eljárás alá akarja venni a protest. és ugynevezett kir. kath. középiskolákat, egyoldaluan és igazságtalanul intézkedik, mert nincs figyelemmel a tanintézetek eredetére, javadalmak és alapítványaik természetére. A r. kath. közép és felső iskolák az állam vagyonából létesültek; az ugynevezett tanulmányi alap tulajdonosa az állam; ennél fogva természetes, hogy a rom. kath. iskolákban tanrendszert, módszert, fegyelmet, stb. az államnak kell megszabnia; a tanárokat az állam nevezi ki és fizeti, tehát ha kir. tanfelügyelők útján ellenőrzi őket: helyesen cselekszik; ha nem gyakorolna ily felügyeletet, akkor lehetne kárhóztatni az államkormányt. Ámde a mi iskoláink alapjait és vagyonát részint protestans őseink tették le, részint az élő nemzedék vallásos buzgalma hordta és hordja ma is egybe. Iskoláink valóban a mi tulajdonunk. Mi szabtuk meg azokban a tanrendszert, fegyelmet, mi választottuk a tanárokat; a mi egyh. hatóságaink ügyeltek azokra; és a haladásnak minden időben uttörői, nem gátlói valánk. Mindezekért hálát és elismerést, nem háborgatást és rágalmazást érdemelnénk. Csak igazságot követelünk, ha azt mondjuk, hogy ne akarjon az állam úgy rendelkezni iskoláink felett, mintha tulajdonosa volna azoknak; ne bánják úgy velünk, mintha kiskoruk s a tudománynak gátjai, a hazának ellenségei volnánk.

Igazság szerint a studiorum fundusból fenntartott iskoláknak felekezetenkülieknek kellene lenniök. Ha a kath.

atyaifak felekezeti autonom iskolákat óhajtának maguknak: állítsanak öneirejükön. Ekkor aztán mi is inkább belenyugodnánk a főfelügyelet egyenlőségébe.

Czikkiró óhajtja, hogy önségely útján fedezzük szükségleteinket; mert fél, hogy a mily mérvben fogadjuk el az államségelyt, oly mérvben csonkul autonomiánk. De sokan vannak közöttünk, a kik megunva a szegénység terheit, az államségelyben látják az egyedüli mentőszert. Annál kevésbé helyeselheti czikkiró azt, hogy a Pontozatokkal szemben a passiv resistentia álláspontját foglaltuk el. Ő azt tartja, hogy néma gyermeknek anyja sem érti a szavát s jobb akkor felelni, mikor kérdeznek, mint a bevégzett tényekkel szemben akár hallgatni akár zugolódni. —i —r.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1879. július 18.

— Koós Ferencz, tanfelügyelő úr lapunk tisztelt munkatársra, egy nyilatkozatot tesz közzé a „Kelet“ július 18-iki számában egy pár bevezető sor kíséretében, melyben méltatlankodását fejezi ki az id. szerkesztőség azon eljárása ellen, hogy nyilatkozatát egész terjedelmében nem közölte. Lapunk mindenkivel szemben szívesen tért nyitott és fog nyitni a felvilágosító nyilatkozatokra vagy önvédelemre, de ez esetben a tanfelügyelő úr nem fejezte ki ez óhajtását, így tehát az újdonság-írója bátorkodott csak kivonatossan emlékezni meg, különben is a lap tulterhelt volna által is kényszerítve, az említett nyilatkozatról. Minthogy újdonság írója utolsó nyilatkozatában megnyugvását fejezte ki az adott felvilágosítás lényegére nézve, nem tartók szükségesnek ez ügyet tovább folytatni különben lapunk meleg-barátja volt és lesz ezentúl is a brassói magyar intézeteknek és épen ez érdeklődés és aggodása sugalta újdonság íróinak azon megjegyzést, hogy különösnek találja az iskolának részben néptelenedését és új osztály felállítását egy alsóbb osztály teljes elnéptelenítése árán. Biztos lehet a t. tanfelügyelő úr, hogy nem hogy neki, ki iránt kiváló tisztelettel viseltetünk, de bárkinek a lapunk hasábjain megjelent bármely bírálati megjegyzésre mi kötelességünk, a felvilágosító nyilatkozatra készséggel nyitunk tért, mert minket úgy is kizárólag az igazság tárgyas szemponjtja vezérel.

— A tiszántúli reformatus középiskolai tanár egyesület nagy közrészvét mellett tartá meg közgyűlését Hódmezővásárhelyen. A gyűlés fénypontját képezé egyetemünk köztisztviselőben álló tanára, Imre Sándor értekezése „A nyelvérzék élesztéséről s ez által a nyelvtisztaság megőrzéséről.“ Értekező kétségbevonhatlan tényekkel és példákkal bizonyítja be, mily rehamos mérvben romlik a nyelvérzék. Míg más népek nyelvük elveszett szépségeit is kutatva keresik föl, nálunk az idegen formák utáni kapkodás mind nagyobb közönyt fejt ki a valódi teljes nyelv-használat iránt. A nyelvérzék hasonlít a szép, a harmonia iránt egy nemzetnél bámulatos egyforma szellemben kifejlődő érzésben. A nyelvérzést megzavarja a harmonia érzésének megzavarodása idegen hangok és hangsorok által. De leginkább árthatnak az átvett szavak. Az iskolának kell meggátolni a romlás terjedését. Legyen az iskola az orthologia képző helye. A szók szövelemzés alapján elsajátított élettéljes érzését és felfogását, a rokonértelmű szók egymáshoz viszonyultát, a szók beltartalma iránti tudatos elmélődés (reflexio) felébresztését, a nyelvtörténet világánál a szó- és mondatfűzés, kivált a mondatbeli hangsúly helyes használatával, erejét kell a középiskolai növendéknek teljesen magáévé lennie úgy, hogy az, megszólván, vérévé váljék. A legjobb nyelv-tanítók Arany és társai. Az ő szellemök által vesszenek el az idegen szellem ártalmas tenyész-férgei, izmosuljon a nyelvérzék, erősödjék a pangó erő. Általuk mélyen és állandóan szereti meg a növendék azt, mi a nép nyelvében szép és igaz, mert azt nemositve látja és élvezi bennük. A táj-szólások gyűjtését hathatósan ajánlja. Gyönyörű értekezése végén magasztalja az ember-nevelés szépségét. „Legnemesebb, mert a legmagasztosabb földi valót: az embert, a legmagasztosabb tulajdonra: a beszédre, a nemzet és az emberiség legnagyobb eszméi megértésére, ama nagy lelkekkel együtt gondolkodásra és érzésre fejlesztik.“ Ez értekezést ki fogják nyomtatni és a tanár-egyesület ajánlani fogja különösen a magyar nyelv tanárai figyelmébe. Délután Gergely Károly értekezett a vallástanításról, mely felett vita támadt a tanmenetre vonatkozólag. E fontos kérdésben semmi meritalis határozat nem volt hozható, mert e vélemények közt támadt két ellentétes tábor csaknem egyenlő számú erőt mutatott. Egy tanügybarát 100 frankot tűzött ki e kérdésre: Minő eszközökkel lehet protestáns középiskoláink belső életének emelésére kelni, szellemét fejleszteni és megerősíteni? Kimondották Gergely Károly indítványára egy vidéki prot. tanárgyámolító-egyesület alakítását. A módoszatok kidolgozását a választmányra ruházták. G é r e s i Kálmán értekezett a jelen évn tanügyi mozgalmairól. Futó Mihály vásárhelyi főgymn. igazgató-tanár e tanoda történetéből olvasott fel érdekes adatokat. Érdekes epizod a tanoda történetéből azon mozzanat, mely az 50-es években történt. Az absolut kormány azon kérdésére: mely alapítványból tartja fenn az intézet magát? azt felelték, abból, mely a szívek buzgóságában rejlik, nem papíron van. A választmány újra megalakult: elnök lett újra Szegedi Sándor, jegyző Gergely Károly, pénztárnok Osterlamm Ernő. Tiszteletbeli tagoknak választattak: Révész Bálint püspök, Imre Sándor és Ladányi Gedeon egyetemi tanárok.

— Új tanterv. A kormány új tantevet becsátott közzé, mely ugyanaz, melyet dr. Kármán Mór a közoktatási tanács megbízásából dolgozott ki. Alkalmoszerűen visszatérünk rá. E tantervvel kapcsolatosan a kormány a jövő 1879—80-ik évre vonatkozó átmeneti intézkedéseket és ugyancsak a jövő tanévre való átmeneti tantervre vonatkozó rendeleteket bocsátott ki.

— A v.-hunyadi egyházmegyei közgyűlésről szóló vidéki levelet jelen számban nem folytatván, megjegyezzük, hogy esperes beszédének lapunkban közlött, általános része után az egyes községekben tett látogatásairól tesz említést; e megye vallás-erkölcsi, valamint magyar nemzetiségi viszonyairól nem a legvigasztalóbb képet nyújtja. Az esperes jeles beszéde után, a közgyűlés további folyamát írja le szíves levelezőnk, de már több helyi érdeklődéssel bíró becses tudósításának e része.

— Azon Évkönyv, melyet Balogh Ferencz debreczeni akadémiai igazgató szerkesztett, részletes képet nyújt e virágzó főintézet életéről. Az akadémiai tanulók összes száma volt a tanév elején 249. Tanított 23 tanára 3 tanaszakban. Az alapítványok hosszú sorát találjuk felszámítva, melyek felmennek 14,000 frt és 267 arany tőkére csak pályadíjakra; az ösztöndíj-alapok a 2000-et meghaladják; ezenkívül tömérdek más alapítvány, különböző magasb és alsóbb rendű czélokra; így csak tápintézeti alapítvány van 37, melyek közül a Tisza-alapítvány 3150 frtra rug jelenleg; a Czövek-alapítvány 30 ezer forintot ért el; az alumnusok pénztára tőkéje 24,847 frt 70 kr; a Tisza János alap 11,160 frt, a Báthori Gábor és Bethlen Gábor fejedelmek alapítványi tőkéjei 7500 forint. E gazdagság az áldozatkészség és hitbuzgóság tündöklő bizonyítéka. Az aka-

démiai ifjúságnál az egyleti élet viágzó, a szellemi munkásság tiszteletreméltó. Egyszóval, ez iskola a magyar protestantizmus büszkesége.

— **Értesítés.** A n. enyedi ev. ref. tanítóképezdénél az évi rendes elemi tanítóképesítési vizsgálat f. év szept. hó 11-én és következő napjain fog megtartatni. Felvételért folyamodni kívánók kérvényeiket okmányokkal (névszerint; végzett tanulmányaikat s netaláni alkalmaztatásukat tanusító bizonyítványokkal és keresztlevéllel) kellőleg felszerelve, alólírt igazgatóságához küldjék be augusztus hó 31-ikéig. Kitűzött határidőn túl érkező, vagy kellőleg fel nem szerelt kérvények figyelembe nem vétetnek. Kelt N.-Enyeden, 1878. július hó 15-ikén. Nagy Lajos, id. kép. igazgató.

— **Hirdetés.** A zilahi ref. főtanoda előjárósága az 1879—80 ik tanévben is, a Balogh Pál-féle alapból 15—20 növendéket, a felgymnasiumban 50, az algymnasiumot pótló polgári iskolában 30 frttal segélyezni elhatározván, folyamodhatnak: „magyar nemzetiségű, ev. ref. vallású olyan szegény növendékek, kiknek általános előmenti osztályzatuk legalább jeles = 2.“ A folyamodványok családi értesítővel, szegénységi és tanodai bizonyítvánnyal felszerelve f. év aug. 20-ig alólírtához beadandók. Zilah, 1879. július 15. Kereskes Sándor ig. tanár.

— **Nem tehetjük.** hogy az új félév kezdetével egy néhány vállalatra föl ne hívjuk tehetősb egyházaink s lelkészeink figyelmét. Ezek egyike a «Képes Néplap», melynek népszerűségéről és helyes irányáról tanuskodik ama körülmény, hogy szinte a legelterjedtebb magyar közlöny. E kis lap ára egész évre 2 frt; bekopogtat e csekély árért minden héten, képekkel és érdekes, velős és rövid tudósításaival mulattatva, oktatta s szórakoztatva olvasóit. Politikai rovatában rövid áttekintést nyújt a fontosb heti események felett. Előfizetést fogad reá a „Franklin társulat“ Budapesten (egyetem-tér 4. sz.). Társa ennek a Jókai Mór felügyelete alatt szerkesztett «Magyar népvilág.» Ez már nagyobb terjedelemben jelenik meg, s különösen olyanok számára ajánlható, kik nem járathatnak nagy képes lapot, de még is nagyobbakat akarnak járattatni a «Képes Néplap»-nál. Erre éppen alkalmatossá teszi előfizetési ára: egész évre 4 frt. E szintén képes hetilapra előfizetéseket az Athaeneum fogad el Budapesten. Harmadik vállalat: Az „Erdélyi Gazda.“ E kiváló szakértelemmel szerkesztett heti közlöny méltkülözhetlen mind a nagy, mind a kisbirtokosokra nézve. Egy hű

tanácsadója ez a gazdának s igen olcsó tanácsadója, mert előfizetési ára egész évre 2 frt. E csekély költség százszorosan megtérül, ha csak egy tanácsát is foganatosítjuk. Az előfizetési összeg, mely 2 frt, Gamauf Vilmoshoz küldendők, Kolozsvárra. Egész bizalommal ajánljuk e három derék vállalatot olvasó-közönségünk figyelmébe, mert szeretjük látni, ha népünk azon zászló alá sereglük, melynek fölírata: Haladás és műveltség!

A főtisz. püspök ur a következő köröztvényeket bocsátotta ki:

Köröztetnek.

795—1879. Udvarhelyi egyhalmegyéinkben a hévízi lelkészi állomás. Javadalma 55 kal. ősz, 29 kal. tavaszgabona, 84 kisvéka szemes törökbúza; a hallgatóktól 28 szekér, gr. Haller János urtól 15 öl fa; 28. o. é. frt Telekianura; 62 o. é. frt kamat; 10 o. é. frt ospora; 10 drb. marhára legeltetési jog. Pályázati határnap augusztus 20-ika. Folyamodványok t. Solymosi István esperes aához Bögzöbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

808—1879. Déési egyhalmegyéinkben a babutzfodorházi lelkészi állomás. Javadalma 255 o. é. frt 34 kr, dézma-kárpotlás, kétrészletbe fizetve; 12 o. é. frt kamat; 20—25 véka gabona; 20—30 o. é. frt; 25—30 hold can. portio; négy öl fa; lakás Babutzon, egy hold kerttel. Pályázati határnap augusztus 20-ika.

808—1879. Ugyanezen egyhalmegyéinkben a kozárvári kántor-tanítói állomás. Javadalma: az egyházközség pénztárából 33 o. é. frt 60 kr; 2 öl fa az egyhk. vágatja; 29 kisvéka gabona; 8 szekér fa az egész bérfizetőkétől; 13 félbérfizető mindenikétől 8—8 kupa török-búza; 4 fél bérfizetőtől 4 fél szekérfa; tandij: 10 hold can. portio. Pályázati határnap aug. 15-ike. Folyamodványok a két utóbbira t. Nagy Lajos esperes aához Dobokába (u. p. Válaszút) küldendők.

Kolozsvártt, 1879. jul. 14-én.

A szerkesztő postája.

Pánczél Károly, Fogaras. A pénzt átadtuk a tanügyi előadó úrnak az illető helyre való beszolgáltatás végett. Kérjük azonban, hogy ilyes küldemények rendeltetési helyekre czimeztessenek, mert ezek kézhez szolgáltatása nem tartozik kötelességeink közzé.

H I R D E T É S .

Pályázat tanári állomásra.

A bel-somogyi ev. ref. egyhalmegye csurgói megy. gymnasiumánál két tanári állomás levén üresedésben.

A I-ső állomáshoz a magyar nyelvnek a III. IV. V. VI-ik, a német nyelvnek a II. III. IV. V. és VI-ik osztályban való tanítása van kötvé.

Fizetése 600 frt évi díj, tágas szabadlakás 1 hold kert, 1½ hold rét.

A II-ik állomással a természetrajznak a I. II. V. VI., a vegytannak a VI., a latin nyelv, számtan és földrajznak az I-ső osztálybani tanítása kapcsolatos.

Ennek fizetése is 600 frt évi díj, s mig szabad lakása nem lesz, 100 frt lakbér, a tápintézet felügyelete s kezeléséért a köztartáson ingyen étkezés, esetleg 80 frt tiszteltidj. S mindegyik állomáshoz mind a hat osztály növendékeinek a tornaszatbani tanításáért 50 frt fizetés csatoltatik.

A fizetések negyedévenként előre adatnak s 5 évenként 800 frt legmagasb összegig 50 frttal javittatnak.

A tanári nyugdíjintézet, mely 5 évi szolgálat után, mintegy felefizetést biztosítand, keletkezésben; az egyhalmegyei lelkészi gyámoldának, mely fejenként 50 frt osztalékot ad, 10%-töli évi díj mellett kötelezett tagja a tanár.

Mindegyik állomásra két próba-év s három év alatt a tanári oklevél megszerzése köttetik ki.

A pályázati okmányok, u. m. érettségi s iskolai bizonyítvány, keresztelési anyakönyvi-kivonat, előélet, szolgálatai s erkölcsi igazolvány, egészségi állapotot tanusító járás, illetőleg városi orvosi bizonyítvány alólírtotthoz küldendők.

A pályázatok beküldési ideje jelen év aug. hó 3-ika.

Kelt Hedrahelyt, u. p. Kadarkut.

Körmendy Sándor
esperes.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztéségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félszre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIDÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Jó alkalom. — Igazgatói beszéd, melylyel Jancsó Lajos kolozsvári ev. ref. főtanoda igazgatója az 1878—9. tanévet folyó év június 28-án bezárta. (Vége.) — A kolozsvári ev. főtanoda előljáráóságának tantervjavaslat, az erd. ev. ref. egyhkerületi gymnasiumok számára. (Folytatás.) — Vidéki élet: A gy.-fehérvári ev. ref. egyházmegyéből. (Vége.) — Egyházi lapok szemléje. — Tárca: Egyháztörténelmi levéltárca. — Különlék. — A szerkesztő postája. — Hirdetés.

Jó alkalom.

(L—t.) A lapok írják, hogy a közoktatásügyi miniszter elrendelte, hogy jövőre ideiglenes tanárokká is csak vizsgálatot állott és így szakszerű oklevéllel bíró tanár-jelöltek alkalmazandók.

E rendelet legelső sorban, természetesen, magának a miniszternek szól, miután ez idő szerint s törvényesen csak azokra a tanintézetekre nézve bír a kormány rendelkezési joggal, a melyek vagy államiak, vagy a tanulmányi alapból tartatva fön, a közoktatásügyi miniszter kormányzata alatt állanak. Ellenben a tisztán felekezeti fönhatóság alatt álló tanintézetek, tanáraik megválasztásában még törvény által biztosított szabad rendelkezéssel bírnak s tanáraikat saját legjobb belátásuk szerint választhatják, épen olyan egyénekből, a melyenkből tetszik.

De ha így, jogi szempontból, nem csak fennállónak, de lehetőleg megvéendőnek is vitatjuk p. o. felekezetünk e szabadságát: ez nem azt teszi, hogy magunk szabad akaratából ne szabhatnánk saját magunknak is épen olyan föltételeket, a minöket a miniszter önmagának saját hatáskörében szabni jónak látott. Ha valahol, ép itt volna nem csak nevetés, de büns is, a „csak azért is“ politika folytatása s épen azért — nem mivel a miniszter maga-magának így rendelkezett, hanem az ügy érdekében s a józanokosság javallása szerint, semmi útját nem állja annak, hogy magunk is bizonyos formákat állapítsunk meg magunknak, melyek szerint jövőre, e tekintetben, eljárni kívánánk.

Midőn egyházkerületünk a régi megállapodások s ezeken alapuló szokás szerint tanár-választásaink módozatait megszabta: az így kijelölt qualificatio a tényleges szükségnek s az adott körülményeknek teljesen megfelelt. A közép-tanodai, philosophiai, jogi

és theologiai tanfolyamok abszolválása után következett a kiválóbbaknak osztály-tanítókként való alkalmazása; rá, részint a maga ismertetéseért, részint segélygyűjtésért, a tanodák rendre-járása s ott vizsgálatok állása; ezután valamely külföldi egyetem frequentálása s csak mindezek után aztán a tanárrá választatás. Külön tanár-képző intézet hiányában s ily valóban kimerítő előkészületek után, emberileg szólva, minden mód föl volt használva, hogy csakugyan a legképebbek és legképzettebbek jussanak a régi „collegiumok“ nagy diszú és tekintetű kathedráira.

Tanodáink a szabadságharc után nevezetes átalakulásokon mentek keresztül s lassan-lassan, az egy enyedit kivéve, mindenik gymnasiummá vált a régi collegiumból. A philosophiai cursus beleolvadt a gymnasiumba; a jogi elesett egészen s a theologiai csak is Enyedre szorított. Az osztály-tanítók majdnem kivétel nélkül a végzett theologusokból töltek ki; a különböző tanodák előljáráóságai előtt letenni szokott vizsgálatok megszűntek s a tulajdonképi tanári qualificatio részint pár semester egyetemen töltésére, részint megelőző segéd-tanárkodásra, részint pedig irodalmi működésre, nó meg egy kis pártfogoltatásra szorított. Ismételve megtépetett ugyan az indítvány, már a régi főconsistoriumban is, azután pedig az egyházkerületi közgyűlésen, hogy a tanári qualificatio az idők változtához képest módosítva körül irassék, de e tekintetben is vártunk, mint tanrendszerünk átalakításával, az állam forrón óhajtott intézkedésére s így, bár a régi formák teljesen elszáradtak, újak létesítéséről egyáltalán nem gondoskodánk.

Most már ott állunk, hogy az államkormány s némileg a közvélemény is, ha nem is ellenséges, de legalább is gyanakvó tekintetekkel nézi felekezeti tanintézeteinket, vagy legalább egy részöket s bár még törvény szerint semmi beleártódást ez irányu ügyeinkbe elszenvédnünk jogilag nem kell, de int az idő, hogy saját jószántunkból oly idején siessünk a magunk reformjaival, hogy szabadon tehesük azt, a mit majd, talán, octroy után kellene akarva-nem akarva megtennünk.

A hirhadt „Pontozatok“ nem egy szakaszát igazságtalannak, méltánytalannak, sőt eszélytelennek tart-

hatjuk s tartjuk is; de kétsóget nem szenved, hogy a tanár-választásra és qualificatióra vonatkozó szakaszai a való igazságon, az ügy helyes ismeretén s jól felfogott érdeken alapulnak.

Nézetünk szerint, tehát, meg kell ragadnunk a jó alkalmat s magunknak kell e helyesnek ismert úton megindulnunk, még mielőtt a hatalom újabb időkben sokszor oly kiméletlen kényszere ránk parancsolna.

Ime komoly igyekezettel, teljes odaadással indítottuk meg azt, a mit a miniszter indokolatlan kicsinyhitúsége, avagy rejtett czélzatai nyomán megindítani nem mer: középtanodai tanrendszerünk törvényhozási úton való reformálását s ha Isten segít, a jövő évben kivételesen szeptember előtt tartandó közgyűlés ráütheti pecsétjét a nagy körültekintéssel és alapos előkészületek útján kidolgozandó tantervre, úgy, hogy már az 1880—1. tanév elején életbe léptethető lesz az új rendszer.

És már senmi sem gátol bennünket abban, hogy egyidejűleg a tanár-választás új módozatait is kidolgozza igazgató-tanácsunk s a jövő évi közgyűlés e tekintetben is törvényt alkotbasson. A budapesti és kolozsvári egyetem tanár-képzője bővében producálja a felekezettinken levő tanár-jelölteket is, s e tekintetben már szedtük is, néhány utóbbi tanár-választásunknál, a kolozsvári tanár-képző gyümölcseit. Ez irányban, tehát, hiányról egyáltalán nem panaszkodhatunk.

Sőt részünkről egy lépéssel még tovább is menénk. Ime szászvárosi tanodánkban két r. tanári székre van a candidatio kiírva. A mit jónak látunk ma s jövőre készek vagyunk törvénybe iktatni: fogantatosítsuk magunk jószántából már ez idén. Jelöljünk s válaszszunk a novemberi közgyűlésen tanári oklevéllel bíró egyéneket Szász Városra.

Soha jobb alkalom rendelkezésünkre nem állott megmutatására annak, hogy mi a miniszteri beleáratódást autonomiánkba, nem azért repudealjuk, hogy nyomorúságainkat leplezgethessük, hanem azért, hogy a jót, protestans férfiakhoz illően, szabad akarattal valósíthassuk, nem parancs-szóra, hanem önelhatározásunkból.

A jó alkalmat áron is meg kell venni. Ime: a szászvárosi kettős választás ingyen kínálja! Használjuk föl!!

Igazgatói beszéd,

melylyel Jancsó Lajos, a kolozsvári ev. ref. főtanoda igazgatója az 1878—9. tanévet folyó év június 28-án bezárta.

(Vége.)

Ezután szónok áttér a tanodai esküdtszék buzgó működésének, kivált tanodai ellenőr Pap Domokós derék buzgalmának méltatására, ki ez év végén a tanodától meg fog válni; ezután megemlékezik a tanoda egészségügyi viszonyai-

ról, melyek a városban dúlt roncsoló toroklob mellett is annyiban kedvezők voltak, hogy halálozás nem történt, de kiemeli, hogy bár gyászlobogó egy tanuló halálát sem jelenté, azért az orvosi rendelvények és betegeskedésekkel indokolt mulasztások mégis elég szomorító képet mutattak; ezután előadja, hogy két ízben járult az ifjuság jótékonyczél előmozdításához: Miskolcz részére 38 forintot, Szegedére 55 frt 6 krajczárt gyűjtött; a majálisi ünnepély költségeiből megtakarított 21 frt 15 kr, szintén Szeged fölségelésére küldetett. A tanoda épületében történt több évi átalakító csinostásról megemlékezvén, főlemliti igazgató-tanár, hogy a tanoda nagy termének, melyben egyházkerületi közgyűléseink tartatnak, butorzata teljesen kiigazított és kifestetett. Ezután beszédét a következőképen folytatá:

Végül a hála és kegyelet szives adóját kívánom lefizetni mindazon részint még élő, részint már csak néhai nemes lelkű honfiak és honleányok iránt, kiknek közművelődésünk iránti tettekben nyilvánult buzgalma tanári karunkat évenként azon kedvező helyzetbe juttatja, hogy tanítványainál a valódi érdemeket ne csak elismerésével méltányolja, hanem némileg jutalmazhassa is, s ezáltal bennök a polgári erények csiráit idejekorán fejlődésnek indíthassa. Érttem mindazon kegyes alapítóinkat, kiknek tanodánkban letéteményezett több-kevesebb ajándékából: részint segíyezni, részint jutalmazni tanári karunknak oly jól esik, s kiknek neve, a jutalmazottakkal együtt, jegyző-tanár atyfia által fel fog olvastatni, mely segélyek és jutalmak kiosztásánál el nem mellőzhetem figyelmeztetni az illetőket, hogy a nyújtott kegyadományokat ahoz méltó őrzülettel fogadják és úgy nézzék, mint eljegyeztetésüket arra, hogy általuk és bennök az alapítók nemes intentiója valósulni fog. Kapcsolatosan köztudomásra juttatom azt is, hogy ez év folytán alapítóink száma kettővel szaporodott. Egyik: néhai gr. Rhedei Ádám, kinek végakarata leánya, már szintén néhai özv. Rhádák Istvánné, 1868-ban teljesítette, de az akkor letéteményezett 1000 frtos alapítvány kamatai, közbejött akadályok miatt, csakis jelen alkalommal tétetnek folyóvá. Második új alapítók: tanodánkban már csak volt egyik szépreményű gyerek-növendéke — illetőleg az ő nevében szülői — Asztalos Béla, ki másfél év előtt, mint elemi I-ső osztályos növendékünk, nemcsak szülőinek legnagyobb keserűségére, hanem mindnyájunk nagy fájdalmára: roncsoló toroklob következtében, szép reményekkel kecsgetető rövid életét befejezte. — Legyen úgy az ő, mint mindenik alapítók neve e tanoda falai közt a hálás emlékezet tárgya, most és az idők és nemzedékek hosszú során.

És itt nemcsak beszámolás, hanem egyszersmind tanúság okáért is szükségesnek tartom rövid kimutatását adni azon javaialmak- és segélyezéseknek, melyekben tanodánk jóreményű és szegénysorsu növendékei a lefolyt év alatt részesültek:

1) Kiosztatott az első félév végén az alumniumból összesen 351 frt 85 kr.

2) Jelen alkalommal, ugyanazon forrásból már részint kiadatott, részint most ki fog osztatni, (jutalmak, pályadíjak és könyvjutalmakban) összesen 462 frt 86 kr.

3) Év folytán, havi részletekben, a helybeli ref. egy-

háznál leléteményezett alapokból részesült 6 egyházi árva, összesen 426 frt 26 kr.

4) A nmélt. oktatásügyi miniszterium utján, a néhai Balassa Zsuzsánna-féle alaptól segélyezettett egy növendékünk 120 frttal.

5) Ugyancsak a közokt. ministeriumtól állami ösztöndíjban részesült 4 növendékünk, összesen 240 frt.

6) A közelebről lefolyt közvizsgálatok és pályázatok alkalmára ajándékképpen nyújtott összegből részesült 16 növendékünk, összesen 51 frt.

7) Az év folytán kiszolgáltattott napi 50 pár cipó értéke (kiosztatott összesen 10,144 $\frac{1}{2}$ pár) 542 frt 30 kr.

8) A tan-, ágyhely és közköltségi díjakban elengedettett összesen 1980 frt 50 kr.

9) A három ünnepi legációból, legalsó számítással, befolyt összesen 1500 frt.

10) A magántanítói díjakból, közép számítással, befolyt 2500 frt.

Mely tételek teljes összege 8174 frt 77 kr.

Ha már e jelentékeny segélyzési számadathoz vesszük, hogy tanodánkban a rendes tan- és egyéb díjak is a lehető legmérsékeltetebbek, és azt sem hagyjuk tekinteten kívül, hogy tanodánkban évenként 20—25 jóreményű, de oly szegénysősü egyetemi hallgató nyer lakást és több-kevesebb segélyt, kik különben aligha képesek lennének fenntartani magukat az egyetemi pályán: mindezek alapján bizton kimondhatjuk, hogy tanodánk hasonlít ahoz az özvegy-anyához, ki mága szükségeket lát és tűr, csak hogy számos gyerekei mellett még örökbe-fogadottakat is fölnevelhessen.

Legvégül köztudomásra kell juttatnom a néhai gr. Teleki Sámuel féle pályázat eredményét. Az év elején kitűzött 3 pályakérdésre s az azokhoz kötött 3 pályadíjra benyújtott csak egy dolgozat és pedig a következő feladatra: „Bizonyítottassék meg a történelemből, hogy nagy eredmények mindig csak nagy küzdelmek által valósíthatók.“ E kérdésre benyújtott dolgozat jellegéje: „Minden esemény, az egyes előforduló alkalmakhoz képest egy más eseményt vált fel és így egy láncolatot képez, melyben minden egyes gyűrű az előbbin függ és az utóbbin tartja.“ (Draper.) — A dolgozat tanári személyzetünkben bírálat végett köröztetvén: annak kellő méltatásával Sáni László történelem tanára bizott meg, ki szives lesz bírálatos véleményét előterjeszteni. — E vélemény alapján a fennforgó dolgozatnak a 3 pályadíjból az egyik egészen, a másodiknak pedig egyharmadrésze s tehát 28 frt 46 kr odaitéltetett, nem azért, hogy versenytársa nem volt, hanem, mert abszolút becses bir. Szerzője a nyertes pályaműnek, az ez alkalommal felbontandó jeligés levélke tanusítása szerint: Deák Gábor, böcs. II. éves tanítványunk.

A fennmaradt pályadíjrészekre nézve pedig tanári karunk a következőleg intézkedett: minthogy az if. önképzőkori pályaművek közt egy olyan is találtattott, mely mind terjedelme, mind pedig szorosán tudományos tárgyainál fogva az önképzőkör jutalmazó erejét fölülmultha: tanári karunk méltónak tartotta e jeles dolgozatot szintén a gr. Teleky Sámuel-féle egyik pályadíjnak kétharmadával, azaz, 14 frt

24 krral jutalmazni. E dolgozat jellegéje, mint az az önképzőkori ünnepély alkalmával már felolvasva volt: „Lux agitat molem,“ szerzője pedig böcs. II. e. tanítványunk, Sárkány Lajos. Ohajtjuk, hogy a két pályanyertes még sokszor érezhesse azt az édes örömet, mely csakis a nemes célhoz jutott erőfeszítés érzetéből fakadhat. — A kitűzve volt harmadik pályadíj fennmarad a jövő évre.

Ezzel, fölkerve jegyző-tanár atyánkfiát, hogy a két böcselmi osztály tanjegyeit és érdemsorozatát, ugyszintén összes jutalmazottjaink névsorát felolvassa; az 1878—9-iki tanévet azon óhajással zárom be: vajha a jelen óra benyomásai az ifjuság kebelében továbbra is munkások maradnának: a magukról megfelledekezetteknel fölbresztőleg, a lankadónknál biztatólag, a derekagnál még többre buzdítólag. Ohajtott és remélt viszontlátásunkig is: Istennek hála és dicsőség, hazánkra, királyunkra, városunkra és tanodánk minden tagjára áldás és béke!

A kolozsvári ev. ref. főtanoda előljáróságának tantervjavaslatja az erd. ev. ref. egyházkerületi gymnasiumok számára.

I n d o k o l á s.

(Folytatás.)

Fentebbiékből kitűnik, hogy előljáróságunk a n.-onyedi Bethlen-főtanoda tanári karának elvi álláspontját fogadta el, csak bővebben indokolni kívánta. Azonban mindamelllett, hogy előljáróságunk teljes elismerését fejezi ki a Bethlen főtanoda tanári kara által készített tantervnek majdnem egészen a kitűzött célnak megfelelő alakban való kidolgozásáért; de önálló alakban öntött tanterv készítését tartá szükségesnek, a Szervezeti Javaslatra való hivatkozás kikerülésével, mert hiszen tudvalevő dolog, hogy e javaslat jegyzőkönyvi alakban készített bizottsági munkálat, melyben tanterv, indoklás, módszertani utasítás és tankönyvjegyzék elegendesen összefoglalva levén, az könnyen áttekinthetőnek épen nem tartható. A benne letett nevelés-oktatástani elvek nagy részét helyesli ugyan előljáróságunk, mindamelllett nem tartja eléggé alkalmasoknak és kimerítőeknek arra nézve, hogy a ref. gymnasiumokban alkalmazott és a rendes tanszékek csekély száma miatt ezentul is alkalmazandó változó tanítóságot kellőleg tájékoztassák, vezéreljék és a célba vett eredményt biztosítsák. Azért óhajta, hogy a reorganizált tantervnek törvényerőre emeltetése esetében elodázhatatlanul szükségesnek tartja előljáróságunk, hogy egyházi főhatóságunk a szentesítendett tantervhez egy szakértő-bizottság által oly részletes módszertani, s illetőleg nevelés-oktatástani utasítást dolgoztasson ki, mely a kevésbbé szakértő köz- és magántanítóságra s általában összes ref. gymnasiumi tanerőnkre nézve a tanterv exequálásában irányadó lehetne és legyen. A tankönyvek jegyzékét szintén az állandóságra számító tantervtől külön jegyzékben összeállítandónak és függelékkepen munkálatához csatolandónak vélte előljáróságunk, minthogy e jegyzék a paedagogiai irodalom folytonos fejlődésének evidentiában tartásával mindig pótlandó és kiegészítendő lesz.

Ennyit kívánt előljáróságunk általános indokul felhozni tantervjavaslatához.

A felsorolt indokok után szükségesnek tartjuk megjeleníteni és indokolni azon eltéréseket, melyek tantervjavaslatunkat jellemzik a vele egy elvi álláspontra helyezkedett nagy-enyedi elaboratummal szemben.

Ugyanis épen a közösen elfoglalt elvek helyes és következetes keresztülvitele szükségessé tett nem egy eltérést.

Mert míg helyesnek tartjuk említett elaboratum azon szempontját, hogy a vallás a gymnasium minden osztályában taníttassék, hogy a magyar nyelv és irodalom a gymn. összes osztályain végig tárgyalassék, hogy a philologiai órák a két felső osztályban szaporíttassanak, mint ezen inkább irodalmi jelleget magára öltő oktatás természete vonja maga után, hogy a csillagászat a 8 osztályba tétessék föl, mint ezt e tantárgy rendkívül képző, de sok matematikai előismeretet igénylő volta kívánja, hogy a mennyiségtan a gymnasium minden osztályán végig fokozatos menetben taníttassék, hogy a történelmi oktatás a felsőbb osztályokban félbeszakítást ne szenvedjen, hogy a vegytan egész évi tantárgygyá váljék, hogy a természetrajz a felsőbb két osztályban második fokozatra újra a tanítás tárgyát képezze, hogy a mértan már az első osztályba bevitessék: a felsorolt változtatások és reformok logikai rendjéhez képest, épen az elérni kívánt cél biztosabb és több sikert ígérő megközelítése céljából eltérünk a következőkben az alább felsorolt indokok alapján:

1. A vallás tanítására nézve:

Az I. osztályban: Józus példabeszédeinek és párbeszédeinek olvasását tüztük ki tantárgyul eltérőleg a Szerv. Jav. Jav. és a vele egyetértő nagyenyedi elaboratumtól, melyek a hittant jelölék ki. Ezt mellőzhetőnek tartjuk egyfelől, mert a II. és III. osztálynak is tantárgya ugyanez és annak ismételése, habár kissé terjedelmesebben is, nem célszerű; másfelől, mert a ker. hittan és erkölcsstan rendszeresebb előadását meg kell előznie egy oly tantárgynak, mely a növendékben a kellő fogékonyságot felkelti s fejleszti. Erre kiváló anyagul kínálkoznak a példa- és párbeszéddek, melyek a természetes ember életéből merített változatos történetek és társalgások vonzó formájában a gyermeki értelemből és kedélyhez alkalmazottan a vallásos és erkölcsi igazságokat mintegy érzékelik, mi a fejlettség e fokán felette fontos körülmény. E tananyagot módszeresen feldolgozó tankönyvre vonatkozó megjegyzésünk a „Tanterv“ folyamába van beszöve.

A II. osztály számára a „Szerv. Jav.“-ban tantárgyul kitűzött keresztény erkölcsstan, bár nem elvont rendszerben, de épen az erkölcsi igazságok legelevenebb, mintegy konkrét alakjában közöltetvén a növendékekkel, az előbbi osztály számára fentebb ajánlott tananyag módszeres feldolgozása és tárgyalása folytán ez évben csak ismételtetnék, mi fárasszó volna, holott épen a vallás azon tárgya, melynél a kedélynek mindig elevenen meghatva kell lennie; másfelől a „Szerv. Jav. Jav.“ által a III. osztály elé tantárgyul szabott biblia ismertetése időelőtti, mert azt az ó- és újszövetségi vallás főbb igazságai ismertetésének, a konfirmációi előkészítés céljából meg kell előznie, s csak azután vehető fel az önálló

tantárgyak sorába, mert mi a bibliai könyvek ismertetését a IV. osztály számára irtuk elé; a második és III. osztály számára a konfirmációi előkészítés céljából a konfirmációi nagyobb kátét tevők tantárgyul. Igaz ugyan, hogy a konfirmációra előkészítés szorosabb értelemben a gymn. vallás-oktatás körébe nem tartozik, minthogy a gymnasium a vallást első sorban nem mint felekezetet fentartó elemet, hanem mint az általános human képzés egyik hatályos eszközt veszi föl a tantárgyak sorába. Mindaddig azonban, míg az egyház a konfirmációi alapos előkészítést, mely őt illeti, nem veszi vállaira és csak mellékes, alig néhány nap alatt végezhető feladatául tekinti, gymnasiumaink a velők viszonyban levő felekezet érdekében s helyében nem utasíthatják el magoktól e köteleesség teljesítését.

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLET.

A gyulafehérvári ref. egyházmegyéből.

M.-Igen, július 5. 1879.

(Folytatás.)

Hivatkozok t. levelező ur Szilágyi Farkas ur érdekében arra is, hogy már próbált, s bizva a sikerben: távozott megint; s minthogy már pártja is alakult, azért kihagyták. A pártalakulásról — ha csakugyan volt — nem szólók; a fáma sok mindent beszél; lehet, hogy igaz, lehet, hogy nem igaz; hanem annyit hallottam, hogy ha nem prédicált volna, pártja talán lehetett volna; így pedig a megtörtént próba után, legkisebb vágyat sem éreztek a hívek — sa mint kitűnik: a candidáló bizottság világi tagjai — Szilágyi ur körül tömörülni. Sic transit gloria mundi.

Egyébiránt megjegyzem: hogy Gyula-Gyulafehérvárt — tudomásom szerint — párt még nem is alakult, mit bizonyít az, hogy a június 22-ik óta folyamathoz indult próba-beszédeket a fehérvári hívek legnagyobb buzgósággal és figyelemmel kihallgatják. Nem hagyhatom azonban megemlítés nélkül a n.-enyedi „Szemlének“ azon figyelmet érdemlő eljárását, hogy mikor a két első candidátio alkalmával Szilágyi Farkas úr candidálva volt, akkor a „Szemle“ Szilágyi Farkas urat is az érdemtelenek közé sorozta; s most miután kimaradt: ő is ugyancsak a „Szemle“ által az érdemesek közé van helyezve. Ily amphibiolis érdem-fokozati elrendezést csak a Szemléből lehet várni. Nem volt itt a candidáló bizottságnak semmi más előleges megállapodása, mint a kijelölendők számának meghatározása; s miután a törvények értelmében, a folyamodók felett vitatkozni nem szabad: a szavazás megtörtént titkoson s ha a már tudvalevő eredmény került ki, én arról nem tehetek; de törvényességét bátran állítom.

Hogy az egyházmegyébéli érdemesnek talált papokat jelölte ki a bizottság, az eléggé érdemes, de ismeretlen idegenek felett, én abban semmi sérelmet nem látok; sőt az egyházmegyei papok azt méltóbb joggal várhatták meg, mint az ismeretlen idegenek; s bizonyos hiszem, hogy Tokos Sándor egyházmegyei jegyző ur sem maradt volna ki — kinek mind egyházközössége szellemi, anyagi gyarapításában, mind egyházmegyei hivatalkodása terén, hokros érdemei vannak, — ha adminisztrátorsága ideje alatt, igen korán nem fogott volna a pártalakításhoz. Nő, de ő ez uttal, igen eszélyesen, még sem jajdult fel.

Különösnek tűnik fel előttem, hogy t. levelező ur, a legtörvényesebb eljárást hibáztatja. Jól tudhatja, hogy fölöt-

tem, mint ez időszakos gyulafehérvári ev. ref. egyházmegyei esperes fölött — két főhatalom: a mélyen tisztelt főtiszteletű püspök hivatal és a méltóságos igazgató tanács állott; kötséget nem szenved, hogy ha legkisebb törvénytelenséget követtem el, vagy valakinek érdekében, a fehérvári hívekre pressiót kívántam volna gyakorolni: esperesi állásomtól azonnal el lettem volna mozdítva; így pedig az egész fehérvári ügy folyamata alatti esperesi eljárásomat egyetlen dorgáló szóval sem érinték. Im itt az öntudat megnyugtatója!

És itt a t. olvasó közönség előtti magam igazolása végett bátran kimerem mondani: hogy a méltóságos igazgató tanács által, az előbbi munkálatok megsemmisítése alkalmával felhozott okok is, némileg kierőszakoltak voltak; (lásd „Erd prot. Közlöny“ 10-ik szám. 116 lap.)

Hibáztat t. levelező ur azért is, hogy a választási elnökségtől miért nem vonultam vissza, miután saját szavai szerint; *sokan hajlandók hinni, hogy egyedüli vágyam, és törekvésem ebben az egész dologban csak az, hogy egyik közeli rokonom a gyulafehérvári lelkészi állomást elnyerhesse.* Ez t. levelező úr, rosszakaratu rágalom, s ezennel vissza is utasítom; s ha egyetlen egyént tud felmutatni, kinek rokonom érdekében egy szót szólottam, bármily elnevezést eltűrök; hanem a visszavonulásra, miután a legnagyobb törvényesség korlátai közt jártam el, nyugodt lelki ismeretem érzetében okot nem találtam.

Hallottam oly véleményt is, hogy az elnöktől függ minden. Szerintem nagyon téves felfogással bír, ki azt hiszi, hogy bármely testület elnöke, az elnöksége alatti testület tagjaira saját véleményét ráerőszakolhatja; mert akkor a tagok nem volnának egyebek, mint megannyi mamelukok, szavazó-gépek; az ily címzet pedig a gy.-fehérvári candidáló bizottság tagjai igen szépen megköszönnék.

Pap-választásainknál — a törvény szigora daczára — sok furcsaságok szoktak előfordulni. Egyet el nem halgathatok; van a gyulafehérvári papi állomásra pályázott, de szavazatok elégtelen volta miatt, ki nem jelöltek közt is olyan — nevet most nem említek — ki a tordosi papságot szerette volna megvásárolni; alkudni akart ugyanis egy valakivel oly formán: hogy ha az helyén marad, s kieszközlendi, hogy alkut felajánló lehessen tordosi pappá, azon esetben, azon összeget, mennyivel a tordosi papi fizetés többre megyen az alkura felhívott egyén évi fizetésénél, évenként neki mindig után pótolandja; hanem ezen tervbe vett, gyönyörűen kigondolt, szép papi állomás fölötti alku, az alkura felhívott nemes keblén megtört.

Lásd t. olvasó! ily farkas-bőrbe öltözött bárányok azok, kiknek ezélba vett vásárjuk nem sikerülvén, a legtörvényesebb eljárást hibáztatják. S vajjon nem ily formán szerette volna valaki a gyulafehérvári papságot is elnyerni? Bizony, bizony, még is nagy baj lehet az, mikor valaki szép állásától minden áron menekülni óhajt; az ilyenre bizonyosan a hívek is ráfizetnének, csak hogy tőle menekülhessenek.

Utóljára: a legnagyobb őszinteséggel kérdelem levelező urtól, honnan vette azon csalfa tudományt, hogy itt a Hegyalján nagy az elárult és bérbe birt egyházak száma? Hiszen itt tisztességes, szépen virágzó anya- és törvényesen affiliált leány-egyházak vannak. Talán levelező ur szemében is száka az igeni anyaegyházhoz csatolt bocsárdi leányegyház?

Mutasson erdélyi egyhkerületünkben egyházmegyét, mely a forradalom dulasai után, akkora előhaladást mutathat fel, mint a gyulafehérvári. Ha ezen egyházmegye gyásznappjaival nem ismeretes, olvassa meg legalább az 1866-ik évi névkönyvet a 7-ik lapon kezdve s elborzadva fog tudomására jutni annak, hogy az itteni egyházak fölött minő vész és

vihar vonult keresztül, a nép legyilkolva, vagyona kirabolva, rom és üszkők heverték mindenfelé. Az egyházmegyében csupán két lelkész maradt életben, az egyházak jvai merőben idegenek kezébe jutottak; s mégis, *a levelező ur által kicsinyilekűleg gúnyolt egyházmegye, a gondviselés különös működése útján, egyetlen férfinak missioszerű buzgalma által* — mint levelező ur is mondja, de nem ily értelemben — *naggyá nőtte ki magát.* Ezen missionárius boldog emlékü elődöm néhai Elekes Károly esperes volt, kinek a hegyaljai egyházak körüli önfeláldozással határos fáradaimáiért több versen szavazott a k. sz. zsinat elismerést; az 1876-ik évi egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyve 22 ik száma alatt megjelont püspöki jelentésben pedig, a gyulafehérvári egyházmegye megvizsgálásáról, a főtiszteletű méltóságos püspök ur szóról-szóra ekkép nyilatkozott: *„A gyulafehérvári egyházmegye az 1848-iki forradalom alatt kétségkívül legtöbbet szenvedett; ez volt véres szinpadja a felbőszített nép mérszárulásainak, stb. kedves kötelességemnek ismerem azonban nyilvánítani, hogy a romok újból felépítésében az elidegenedett egyházi felelős visszaszerzésében és az elpusztult egyházközségek helyreállításában, az én tudomásom szerint, kiváló érdeme van az illető t. esperes aa-nak, közjegyző Elekes Károly hivataltársammak, s ha nagy munkája még nincs teljesen bevégezve, az nem az ő jóakarátán ez buzgó munkásságán múlt, a mely mindenestre méltányló elismerésre érdemes.“*

Ime t. levelező ur, *eképpen nőtte ki magát a gyulafehérvári egyházmegye, néhai Elekes Károly lankadást nem ismert buzgalma által naggyá;* az anyaszentegyház azt elismerte, püspök ő méltósága tolmácsolta, s t. levelező ur, törpe lelkével, mégis kicsinykedik, néhai Elekes Károly emléket gyaláznivaló kívánja; hiszen ama dicső mű az övé, a nemes örökség csak most szállott reánk.

A gyulafehérvári kirabolt, feldúlt egyházmegyében néhai Elekes Károly esperessége alatt *10 templom újult fel romjaiból, öt új iskola építettett, három kijavított, négy új orgona készült, s e kívül több, részint új papi-, iskolatanítói-lakok, mellék- és gazdasági épületek jöttek létre, részint a régiéket lettek kijavítva.* Nincs hát miért a gyulafehérvári egyházmegyével gúnyolódni, mert ily előhaladást bizonyosan — a sujtó viszonyokat tekintve — egyházkerületünk egyetlen egyházmegyéje sem mutat fel.

Az érdem mindenestre néhai Elekes Károly esperesé; a mostani egyházmegyei papságnak jutott a még teljesen be nem végzett mű tovább folytatása, s mi teljes erőnkkel igyekszünk is fogunk az előnkbe tűzött célt megvalósítani. Nem rettent attól minket vissza a kicsinylelkűek gúnyja és epés kifakadása, azok nemes törekvésünkről mindig vissza fognak pattanni.

Meglehet, hogy sértett önérzetem — szent igazam tudatában — talán élesebben tört ki, mint kellett volna, de azzal tartoztam magamnak, mélyen sértett hivataltársaimnak és egyházmegyém tekintélyének.

T. levelező ur fog-e e sorokra felelni, nem tudom? én azonban annyit kinyilatkoztatok, hogy névtelen levelezőnek többé válaszolni nem fogok. Tessék nyitl sissakkal föllépni, mint én; az álcázás tisztes emberhez nem illik.

Végre, azon óhajjal zárom be soraimat: Vajha, t. levelező urat, a sértett ambitio által felkorbácsolt bösz indulat helyett, az igazságnak lelke vezérelné!

Elekes György

gy.-fehérvári ev. ref. esperes.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A Prot. egyh. és isk. Lap 29-ik számában Pereszlényi János válaszul „az apró papok“ című cikkre, melyet lapunk mult számában ismertettünk.

Nem vonja meg a jó akaratot a cikkírótól; hiszi, hogy egyháztársadalmi és vallóserkölcsei állapotaink hanyatlásának sötét képe vezette a cikkíró pennáját, a vélemény-szabadság elvénél fogva azon sem ütölik meg nagyon, ha a baj okát kizárólag papjainkban keresik; de a modort, melyben az „apró papok“ írója nekíront a papságnak, határozottan elítéli. E cikk írója csak abban tett szolgálatot a közügynek, hogy föllépésével az eszmék és nézetek tisztázására egy kis alkalmat szolgáltatott.

A létező bajokat ismeri, tudja Pereszlényi is; de hogy azoknak forrását a papokban és ezek magaviseletében kellene keresni: tagadja. Nem akar az általa megtámadott cikk írójával egy uton járni, hogy míg amaz kizárólag a papokat hibáztatja — ő viszont minden bajt a világiaknak tulajdonítson; de azt még sem hallgathatja el, hogy midőn az egyház kormányzatára a világi elem is befoly: dicsőségben és gyalázatban a papokkal egyenlően kell osztoznia a világi elemnek is.

A papok és hiveik közötti viszonyokat szívélyesebbnek tartja Pereszlényi a protestansoknál, mint a katolikuskoknál. „Tekintszen szét — úgy mond — cikkíró a hazában, s azok a számos templomok, paplakok, iskolák, magtárak, gyámoldák, melyek legujabban épültek, keletkeztek, meg fogják mondani, hogy a mi apró papjaink még sem olyan mokrák, mint a minőknek cikkíró őket képzei s hogy a népet magok iránt megnyerni egyáltalában nem képtelenek.“

A Prot. Hetilapban Sátor Dávid a „vallás-változtatásról“ ír. Elmondja az esetet, mely a cikk írására alkalmat nyújtott. Egy zsidó férfiú nőtül akarván venni egy ref. özvegyet, áttért a ref. egyház kebelébe. Családi életében 16 év után oly zavarok állanak be, melyek válásra

kényszerítik. Hogy ezen minél könnyebben átsusszék: elhagyja a ref. egyházat s visszatér ősei hitére; remélvén, hogy az 1786-iki józsefi rendelet 10. §-a értelmében a törvényszék egyszerűen felbontja a házaságot. Az ügy most van a másod-bíróság előtt. Az eredmény nem tudható. Cikkíró óhajtaná ismerni e tárgyban egyh. férfiak avatottabbjainak véleményét. A kérdés az, hogy lehet-e Magyarországon egy keresztyén zsidóvá? Az első bíróság nem-mel felelt. Cikkíró, megjegyezvén, hogy nem dogmatikai, hanem egyházjogi szempontból vizsgálja a kérdést, hivatkozással az 1867. 17. t. cikkre, mely a zsidókat polgári és politikai tekintetben a keresztyénnel egyenlőkké tevő és az 1868. 53. t. cikkre — indokolatlanul tartja az első bíróság ítéletét. De egyttal kéri az avatottabbak hozzászólását.

Az Egyh. és isk. Szemlében dr. Kovács Ödön ír „magyar prot. theologiai irodalmunkról.“ A „Theol. Könyvtár“ vállalatának második három éves cyclusa lejáró félben van; az első cyclusban volt 700 előfizető; most van 400; a szerkesztői Jelentés «azon elszomorító sejtelmet ébreszti, hogy jelen évvel maga a vállalat is megszűnhetik.“ Cikkíró melegen kéri olvasóit: ne engedjék elesni az ügyet.

Tartozunk a Szemlének egy megjegyzéssel. Kovács Ödön fennebbi cikkében, midőn Kovács Albert vállalatát ajánlja, védekezik a reklámcsinálás gyanuja ellen; aztán szerkesztői csillag alatt Sz—ó megjegyzi, hogy a gyanúsító pedig — a Prot. Közlöny. Ha Sz—ó a „Reklám és vezércikk“ cím alatt megjelentekre czéloz: olvassa el ama cikkeket jobban. Nem a „Theol. könyvtár“ vállalatáról van ott szó, hanem egyszerűen a Kovács Albert egyházjogtanáról, melyből a Szemle által adott „mutatvány“ azt mutatta, hogy az egyházjogtan írója nem ismeri a mi egyházjogi viszonyainkat. Cikkeink ezt demonstrálják. Erre pedig nem kell érzékenykedni, hanem leülni és czáfolatot írni — ha lehet; ha pedig nem lehet: leülni és — ülve maradni.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

Egyháztörténelmi levéltárca.

Néhai gróf Kemény Sámuel hagyatékából, ki nagybecsű könyvtárát és kézirat-gyűjteményét az erdélyi Muzeumnak adományozta, került az erd. Muzeum kéziratárába egy „Chartophylacium Transylvanicum“ című, nagyobb, részint XVII. századi eredeti levelekből álló gyűjtemény, melyet még az adományozó gróf atyja rendeztetett és kötetetett be, több mint 20 ivrétű vaskos kötetbe. A gerendi kastélyt 1849-ben ért dűlás alkalmával, valamint a könyvtár számos darabja, úgy ezen Chartophylacium néhány kötete is elpusztult, egy pár kötete pedig fedél nélkül, megcsonkítva, megszagatva, sárba tapodtan került vissza a könyvtárba. Egyike e köteteknek, (mely gyaníthatólag a XII-dik kötet volt), mint körülbelül félig megmaradt töredékének tartalma bizonyítja, egészen oly eredeti levelekből volt összeállítva, melyek I. és II. Apafi Mihály korában keltek, s több magyarországi és erdélyi reformatus egyház és főiskola ügyeire vonatkoznak. A mennyire sajnálhatjuk, hogy éppen e kötetnek mintegy fele meg-

semmisült, éppen annyira tartozunk köszönettel az ismeretlen gondos kéznek, mely a dűlás után a megtépett, kiszórt, esőben, sárban hevert töredékeket s azok közt e csonka kötetet is fölszedte, a könyvtárba visszahelyezte s így a jövő kor számára megmentette. Az erdélyi ref. püspöki levéltárnak és a nagy-enyedi főiskola könyv- és kéziratárának 1849-ben történt teljes elpusztulása után, mely alkalommal az erdélyi reformált egyház régi múltjára vonatkozó oklevelek tömeges megsemmisülésével protestáns egyháztörténelmünk pótolhatatlan kárt vallott, a hajótörésből megmenekült csekély töredékek is kétszeresen érdekessé váltak egyháztörténelmünk buvárai és barátai előtt. E töredékek közül mutatok be e lap olvasóinak néhány érdekesebb levelet, melyek élethiven tüntetik föl azt az ápoló, üdítő hatást, melyet I. Leopold gyászos emlékezetű korában az akkor már hanyatlásnak indult erdélyi fejedelemség a porba tiport, vérig üldözött s kiirtással fenyegetett magyarországi protestáns egyház ügyeire gyakorolt.

De hadd beszéljenek, hadd szóljanak szívünkhöz magok az azon kort hiven jellemző eredeti levelek.

I.

A kassai ref. egyház folyamodása segélyért
Apafi Mihály erd. fejedelemhez.

Kassa, 1666. jun. 24.

Kegyelmes urunk, méltóságos fejedelmünk!

A Nagyságod keresztényi vallásához való kegyes buzgósága, s néhai méltóságos erdélyi birodalomnak Istenben boldogul kimúlt fejedelmének példabéli szép adakozások ezen mi keresztényi kassai helvetica ecclesiánkhöz, biztatván ez alázatos supplicatiókra, kényszerítettünk Nagyságodat, mint kegyelmes urunkat s fejedelmünket, alázatosan megtalálunk, delegálván Nagyságodnak, jóllehet ezen mi keresztényi ecclesiánknak gyülekezeti, mind számában, mind tagjaiban, mind peniglen lelki tanítóinkban dicséretesen floreal: mindazonáltal rajtunk lévén a mindennapi építés, templomunk felépítése után scholánknak erectiója, építése, és abban való tanítóknak s tanulóknak is mindennapi sustentatiójok, és más egyéb szükséges accommodatiók; melyeket (nem lévén még semmi derekas proventusunk) magánosan, mások segítségök nélkül nem accommodálhatunk: ismervén azért Nagyságodat az Isten anyaszentegyházának és keresztvény vallásunknak egyik főszlopának, alázatosan könyörgünk Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak, mutassa kegyelmességét hozzánk, kinek kegyelmes patrocíniumjában ajánljuk magunkat és ecclesiánkat; több keresztvény fejedelmek példájok szerint méltóztassék hozzánk is kegyes beneficiumját mutatni, kiért az Ur Isten Nagyságodat szerelmesivel egyetemben boldogétsa sokféle áldásával!

Emléjtük alázatosan ezt is Nagyságodnak, hogy néhai Méltóságos Barscai fejedelem ő Nagysága keresztvényi indulatjából conferált vala ezen mi keresztvény kassai ecclesiánkhöz annuatim praestalandó bizonyos pénzbeli beneficiumot a debreczeni harminczadról, kiről való donatiója máj napon is extál nállunk, mely donatiót Nagyságodnak is verissimis paribus alázatosan transmittáltunk cum accessoriis; kinek contesta iójára bizonyos számu aranyokat is küldött vala ő Nagysága kezünkhöz: az időknak mindazonáltal változásokkal azon donatio tovább nem effectuáltatott, hanem ha ujjobban a Nagyságod kegyelmessége járuland ahoz. Kérjük ebben is Nagyságodat, mint kegyelmes urunkat, méltóztassék kegyelmesen azon donatiót maga méltóságos autoritásával reviscálni és megujjótani, hogy mind ebben, mind egyébben Nagyságod kegyelmességét agnoscálván fejedelmi dicséretes emlékezetit minden rendek előtt decántálhassuk, és közönségesen maradhassunk életünk fogytáig

Nagyságodnak alázatos és engedelmes szolgálai,

A Kassai Keresztvény Helvética
Ecclesianak Lelki Pásztor, a
Curatori, az egész Gyüleke-
zettel egyetemben.

Cassoviae, Die Wigesimâ Quariâ Mensis Junis;
Anno Domini Millosimo Sexcentesimo Sexagesimo Sexto.

Következnek a másolatban mellékelt oklevelek:

a) Barscai Ákos évenkénti 500 frtról szóló alapítványlevele a kassai ref. egyház részére. Kelt Szászsebesen, 1659. május 31-dikén.

Paria Donationis Celsissimi condam Principis, D. D. infrascripti Principis Transylvaniae.

Achatius Barscai Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Fidelibus nostris Generosis, Egregiis et Nobilibus Proventuum nostrorum fiscalium Supremo et Vice-Perceptoribus, nec non Tricesimatori nostro Debreczeniensi, moderno scilicet et futuris quoque pro tempore constituendis, cunctis etiam alijs, cujuscunque status, conditionis, gradus, honoris, ordinis, officis, dignitatis, praeeminentiaeque et functionis hominibus, quorum videlicet interest seu intererit, praesentium notitiam habituris nobis dilectis, Salutem et favorem nostrum.

Minden keresztvény fejedelmeknek (ha nem csak névvel, valósággal akarnak megfelelni neveknek és hivataljoknak) igen méltán az szokott legfőbb köteleességek lenni, hogy minden fejedelmek fejedelmének vellek tölt jó téteményét annak ecclesiájához való hálaadással köszönjék meg; melyet mi is mindenek felett szemünk előtt viselvén, rendeltünk a kassai orthodoxa vagy helvética confessión lévő ecclesiának a debreczeni harminczadról örökösön öt-öt száz forintokat, valamig azon vallás gyakoroltatik.

Parancsoljuk azért kegyelmesen és igen serio feljebb megirt minden rendbeli hiveinknek, mostaniaknak és következőknek, így értvén e mi kegyelmes annuentiánkat, mostantól fogva ennekutánna következő időknben is örökösön a feljebb említett kassai orthodoxa helvética ecclesiához (valamig azon vallás gyakoroltatik) az öt-öt száz forintokat annuatim, egyszersmind ujjabb ujjabb parancsolatunk várása, ide s tova halogatás, és fogyatkozás nélkül megadni el ne mulassa. Sőt következő fejedelmeket is Isten ugy boldogétsón, ha ezen jó indulatunkból származott collatiókat megtartják és tartatják. Praesentium paribus pro sui expeditione reservatis, quietálván is tola, ratiójokban acceptátatik. Nec secus facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Civitate nostra Szasz-Sebesiensi die ultima Mensis Maji. Anno Domini 1659.

(L. S.) Achatius Barchaj. m. p.

b) Barscai Ákos fejedelem levele a kassai ref. egyház gondnokaihoz, a alapítványa ügyében. Kelt Szászsebesen, 1659. május 31-dikén.

Paria literarum ejusdem Principis condam Barscai ad Curatores Ecclesiae Cassoviensis Reformatae scriptarum.

Isten sok jókkal áldja meg kegyelmeteket.

Kassáról az elmúlt napokban a kegyelmetek ecclesiájához terjesztett belső jó indulatunknak külső mutató jelét, köszönő levelét, és abban való áldását kegyelmesen vöttük, s nem akarván csak abban megszüntetni Istennek kegyelmetek között lévő ecclesiájához való gondviselésünket, im ujjabban örökösön a debreczeni harminczadról annuatim öt száz forintokat rendeltünk; melyről való annuentialis levelünket his inclusis kegyelmeteknek megküldöttük. Az ecclesiának egyéb szükséges dolgairól ennekutánna is bátorságosan megtaláljon, kegyelmességünkben meg nem fogyatkozik; Istennek törvénye is azt kívánván tőlünk, neve dicsőségére s ecclesiánknak előmozdítására igyekezzünk. Istentől áldást kívánunk kegyel-

meteknek. Datum in Civitate nostra Szasz-Sebesiensi die 31. Mensis Maji, Anno 1659.

Achatius Barcsaj. m. p

Titulus erat talis:

Reverendis, Clarissimis, Generosis, Egregiis, et Nobilibus, Ecclesiae Cassoviensis Reformatae Curatoribus, Nobis dilectis.

c) Barcsai Ákos fejedelem parancsa Boros-Jenei Tisza István debreczeni harminczadoshoz kassai alapítványa ügyében. Kelt Szászsebesen, 1659. május 30-dikán.

Paria literarum dicti Principis condam Barcsai ad Tricesimatore m tunc Debreczeniensem scriptarum.

Achatius Barcsai Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc. Generose fidelis nobis dilecte Salutem et gratiam nostram.

A kassai orthodoxa ecclesiához rendeltünk annuatim öt-öt száz forintokat a debreczeni harminczadról adadni. Parancsoljuk azért igen sorio kegyelmednek, a modo deinceps esztendőnként minden fogyatkozás nélkül adja meg. Erről több parancsolatunkat sem várván. Cui secus non facturo benigne propensi manemus. Datum in Civitate nostra Szász-Sebesiensi die 30. Mensis Maji. A. 1659.

Achatius Barcsai m. p.

Titulus fuit talis:

Generoso Stephano Tisza de Boros-Jenő Tricesimae nostrae Debreczeniensis administratori etc. Fideli nobis dilecto.

Kivül; Ad Celsissimum Principem Transylvaniae Dominum Dominum Clementissimum Humilima Supplicatio Introscriptorum.

Eredetije 2 iv papiron az erd. Muzéum kézirat-tárában.

Közli Szabó Károly.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1879. július 25.

— Tárgyhalmaz miatt, a tiszánineni superintendia véleményét a felügyeleti jog tárgyában, csak lapunk jövő számában folytathatjuk.

— Pénztárvizsgálat. Ft. püspök ur megbízásából, a számvevő és egy igazgató-tanácsos az egyh. koreleti pénztárt véletlen megvizsgálván: a pénztár rendben találtott.

— A héjjasfalvi ref. egyház lelkeszeül Adorján László, zilahi tanodánk egyik derék köztanítója, választott meg.

— Görög kath. ritualis könyv magyarul is meg fog jelenni, Trefort Ágoston cultus miniszter ur igen helyes intézkedése folytán, a magyarajku gör. kath.-ok számára. Ezeknek régi óhaját teljesítő a kultus miniszter ur akkor, midőn a kadás költségét utalványozta.

— Beküldetett szerkesztőségünkhöz Ribáry Ferencnek Mehner Vilmos kiadásában megjelenő „Világtörténet”-éből az I. kötet 11. füzeté. E becses vállalatot, melyről Hupfalvi Pál jeles tudosunk is igen elismerőleg nyilatkoz. ajánljuk olvasóink figyelmébe Egy füzet ára 30kr.

— Régi román biblia. Densusanu Miklós a „Magyar-könyv Szemlében” érdekes cikket ír egy 1582-ben Szászvároson nyomtatott oláh bibliáról, mely cyrill betűkkel van nyomtatva. Ennek eddig két csonka példánya volt ismeretes, teljes példánya a nemzeti muzeumban található. A román nyelvre fordítást Michaiu Tordosiu román püspök bizta 4 román tudósra. A költséget rá Geszty Ferencz zászlós úr adta Báthory Zsigmond fejedelemsége idejében.

— Beküldetett. Szerkesztőségünkhöz beérkezett egy templomi pályabeszéd, melyet Kónya László hidalmási pap tartott Zilabon pünköszt harmad napján, és a melyet zilahi tisztelői nyomattak ki. Az alap-ige (I. Kor. 12. Galat. 5. 1, I. Kor. 4. 20.) a szónokot a szentlélek hatásának nyilvánulásai ecsetelésére vezette. Felfogása értelmes, szabadelvű. Kívánt a protestans felvilágosultság és a Krisztusban való szabadság fejtegetésével emelkedik magas színvonalra. Egy pár helyen Révillere is hivatkozik.

— Az eperjesi collegium jogakademiájában a jövő 1879—80 iskolai év elejétől fogva a szabályszerű előadások mind a négy folyamában meg fognak kezdetni. A szabályszerű beiratások ideje 1879-ik évi szeptember 1-től 8-ig tart. O. Vég h Dániel coll. jegyző.

A szerkesztő postája.

Nagy Lászlónak. Sz.-Somlyó. A szoban forgó ügyben t. Magyarosi J. ur önvédelmét már közöltük; a „Szilágy” cikktét már csak terjedelménél fogva sem adhatjuk. Béke veletek!

Egy már nem ifju marosi papnak. Tárgyhalmaz miatt késik.

H I R D E T É S.

Pályázat tanári állomásra.

A bel-somogyi ev. ref. egyházmegye csurgói megy. gymnasiumánál két tanári állomás levén üresedésben.

A I-ső állomáshoz a magyar nyelvnek a III. IV. V. VI-ik, a német nyelvnek a II. III. IV. V. és VI-ik osztályban való tanítása van kötve.

Fizetése 600 frt évi díj, tágas szabadlakás 1 hold kert, 1½ hold rét.

A II-ik állomással a természetrajznak a I. II. V. VI., a vegytannak a VI., a latin nyelv, számtan és földrajznak az I-ső osztálybani tanítása kapcsolatos.

Ennek fizetése is 600 frt évi díj, s míg szabad lakása nem lesz, 100 frt lakbér, a tápintézet felügyelete s kezeléseért a köztartáson ingyen étkezés, esetleg 80 frt tiszteltidj. S mindegyik állomáshoz mind a hat osztály növendékeinek a tornászatbani tanításáért 50 frt fizetés csatoltatik.

A fizetések negyedévenként előre adatnak s 5 évenként 800 frt legmagasb összegig 50 frttal javíttatnak.

A tanári nyugdíjintézet, mely 5 évi szolgálat után, mintegy felefizetést biztosítand, keletkezőben; az egyhemegei lelkeszi gyámoldának, mely fejenként 50 frt osztalékot ad, 10%-töli évi díj mellett kötelezett tagja a tanár.

Mindegyik állomásra két próba-év s három év alatt a tanári oklevél megszerzése köttetik ki.

A pályázati okmányok, u. m. érettségi s iskolai bizonyítvány, kereszteleési anyakönyvi-kivonat, előélet, szolgálati s erkölcsi igazolvány, egészségi állapotot tanusító járás, illetőleg városi orvosi bizonyítvány alólírotthoz küldendők.

A pályázatok beküldési ideje jelen év aug. hó 3-ika.

Kelt Hedrahelyt, u. p. Kadarkut.

Körmendy Sándor
esperes.